GÖTEBORGS·UNIVERSITETS·BIBLIOTEK
Allmänna Sektionen
Litt.
Sv.
JOHN JOHNSON
BOKBINDARE
GÖTEBORG

FRIGGA CARLBERG

Lin.
Jo.

"FÖR RÄTTFÄRDIGHETS SKULL"

STOCKHOLM
WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

Sv. 30/486

F R I G G A   C A R L B E R G

FÖR RÄTTFÄRDIGHETS SKULL

FRIGGA CARLBERG

FÖR RÄTTFÄRDIGHETS SKULL

STOCKHOLM
WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEB.
STOCKHOLM
1918

INLEDNING.

EN DRÖM.

En solig vårdag med blå himmel och lärkjubel. Plogbillarna skuro djupt i jorden och de vända jordtorvorna doftade ny mylla. I mitt nyanlagda trädgårdsland stod en hård strid mot tistlar och kvickrot för att bereda jordmånen för utsädet. Marken var svårarbetad och krävde mycken och oförtruten möda med hacka och spade. Äntligen! Jag granskade mitt arbete och gladdes över dess framgång.

Plötsligt ljöd en röst, en — nej tusende röster var det, och alla hade samma hårda dom över mitt dagsverk: »Låt bli det där, det är fåfäng möda. Låt ogräset frodas fritt — det är bara feminism att vilja utrota det.» — Om och omigen ljödo samma ord från män och kvinnor i enig samklang. Lärkjublet förstummades, solen lyste ej längre, spaden blev blytung och föll till marken ur min maktlösa hand.

»Tjänar ingenting till — bara feminism!» hånade den osynliga kören.

Fanns då ingen, villig att säga ett tröstens och uppmuntrans ord?

Jo, en röst ljöd, mäktig och allvarlig — en av de röster som aldrig tystna, därför att de ha ett budskap till världen, ett förståendets och barm-

härtighetens budskap. Den mäktiga rösten, inför vilken hånet och löjet förstummades, talade och bjöd:

»Gräv upp tisteln som växer på din väg, att ett strå nyttigt gräs, som kan bli till en droppe närande mjölk, må växa där istället.»

Jag grep ofrivilligt efter spaden, som med ens kändes så förunderligt lätt. Solen sken åter, lärkorna jublade på nytt och jorden doftade vår och växtkraft. Min hand hade fått åter sin styrka och mitt sinne sitt mod:

»Gräv upp tisteln som växer på din väg — —

Hjällbo våren 1917.

Med ett skratt hade vi skilts åt — gamla faster Hanna och jag — ett sådant där litet skälvande skratt som slutar i en snyftning. Faster Hanna, iklädd mammas kappa och mammas svarta sammetskapott, som hon ärvde för fyra år sedan, stod kvar på perrongen och viftade — åt galet håll, naturligtvis — när tåget slutligen gled iväg. Ett ord som uttryckt snabbare rörelse skulle ej ha passat. Bengt kusk saluterade med piskan från sin upphöjda plats på den urgamla droskan, som skulle passat i ett kulturhistoriskt museum, stationsföreståndaren förde handen till mössan och så var sista skymten av hemmets folk borta vid en krökning av banan.

Hemmet ja — den gamla grovtimrade rödmålade prästgården med sin frontespis och sina gavelfönster med hemvävda gardiner, de knotiga, ovårdade aplarna i trädgården och den stora linden på gårdsplanen, Karo i hundkojan, hönsen och ankorna och allt det andra gamla hemvanda. De stora tysta rummen som vid bestämda tider på dagen — måltidstimmarna — genljödo av tungt trampande mansfötter. Människoröster hördes sällan, man hade så litet att säga varandra i vardagslag.

Det var inte saknad jag kände, där jag satt i mitt kupéhörn och tänkte på allt detta, snarare vemod över att ej kunna känna saknad. Det var som om något dyrbart gått förlorat, något som jag haft rätt till, men som blivit mig frånstulet.

Detta var tredje gången jag lämnade hemmet och varje gång hade samma scen utspelats, då jag omtalat min avsikt. Min far hade blivit ytterst uppbragt och med orden »jag trodde hemmet var gott nog åt dig!» hade han gått in i sitt rum och smällt igen dörren om sig med en kraft som kom hela huset att skaka. Första gången det hände levde ännu min mor och jag skall aldrig glömma det förskrämda uttrycket i hennes ögon och skälvningen i hennes händer, som kom strumpstickorna att klirra. Stackars lilla förskrämda mor! Det där uttrycket hade hennes blick haft allt sedan jag ett par månader förut tagit Anna Perssons — småskollärarinnan — parti mot pappa. »Det går aldrig väl Märta», hade hon gång på gång varnat under det hon samtidigt plockade ned ägg och smör och mjölk och annat gott i en korg, som jag skulle ha med mig till Anna och hennes nyfödda barn. Nej, det gick inte väl när pappa fick veta att jag gått omkring till skolrådsledamöterna och bearbetat dem att låta Anna behålla sin plats, som han av sedlighetsnit ville köra bort henne från, fast han visste att hon ingen annan utväg hade än fattigvården eller svältdöd. — »Flickan är fräck», hade han dundrat på kyrkostämman, »hur skall hon med ett diande barn vid bröstet kunna förklara sjätte budet för sina skolbarn? Hon envisas ju att ej lämna ifrån sig ungen.»

Han fick dock ge med sig i kraftmätningen mellan å ena sidan ett falskt sedlighetsbegrepp och å den andra moderlighetskänsla och sunt bondförstånd. Det hade blivit betydligt dyrare att avlöna en ny lärarinna och underhålla Anna och hennes barn i fattiggården — vilken synpunkt jag ej underlåtit att framhålla.

Annas tacksamhet var gränslös över att få be-

hålla sin gosse. Är det inte nog att hans far övergivit honom, skulle också jag göra det? hade hon frågat. Hennes glädje fick vara en liten ersättning för det missnöje pappa visade över min »inblandning i vad som inte angick mig». — Den som mest led av hans dåliga lynne var stackars mamma. Hennes vandringar i skymningen till de fem små gravarna på kyrkogården bredvid var hennes tröst. — »Det är så vilsamt ute hos barnen», ursäktade hon sig med. Det var som om de döda barnen, för svaga för livet, varit hennes själ närmare än vi, David och jag. Var det därför att vi voro robusta och tilltagsna och bråddes på far — hennes fruktade herre och härskare? Sträckte sig hennes fruktan även till oss, eller var det bara att hon ej förstod sig på det som var starkt och livskraftigt? Jag förebrådde mig att ej ha tagit tillräcklig hänsyn till hennes svaghet, som jag inom mig kallat feghet, då »Vad skall pappa säga?» var hennes enda norm för tankar och handlingar.

—Å gud, en sån himmel! En sån luft!

Det var en ung flicka med huvudet utsträckt genom kupéfönstret som gav luft åt sina vårkänslor och avbröt mina meditationer.

För min del fann jag ingenting fängslande i landskapet. Typisk smålandsnatur, granskog och mossar med enar och ljungtuvor. En nymorgnad marssol, begiven på spratt och lustigheter, myste mot den vresiga enbusken och narrade honom slutligen att avkläda sig den slitna snöskruden och sedan stå där skamsen och se sina diamanter och pärlor smälta bort bland tuvorna. Men marssolens skälmstycken var jag ej upplagd för just nu, jag hade mig själv att tänka på – jag var ju prinsessan som drog ut på äventyr. En mycket tarvlig och prosaisk prinsessa när allt kom om-

kring och ett mycket tarvligt och prosaiskt äventyr. Renaste, ramaste vardagsgrått, som hela mitt liv, med fötterna stadigt på jorden och fantasiens önskefålar i starka, viljesmidda tyglar.

Faster Hannas avskedsord kommo mig i minnet. De voro nog mera beräknade som tröst för henne själv än för mig. — Jag är inte orolig för dig Märta, hade hon sagt ett par gånger under färden till järnvägsstationen — du har ditt goda humör, din goda kristendomskunskap och är duktig i matlagning. Med sådana egenskaper kan en flicka komma långt.

— Stackars lilla faster! Självkritik låg ej för dig. Vad skulle du ha svarat, om jag frågat vad dessa värdefulla egenskaper inbringat dig själv?

— Skrattar ni? Jag som trodde ni grät och därför finkänsligt vänt er ryggen.

Jag såg in i ett vänligt, ljust ansikte och mötte en forskande blick ur ett par kloka gråa ögon. Flickan rodnade och tillade:

— Förlåt att jag tilltalade er, men jag har inte ännu hunnit lära mig hur stel man skall visa sig här hemma.

— Å det behövs ingen ursäkt — tröstade jag — jag tycker om att folk är vänliga mot varandra. Jag trodde ni beundrade landskapet och tänkte att det är kanske första gången ni reser denna vägen.

— Nej då, jag är barnfödd i trakten, men jag har varit borta några år, därför är allt som nytt för mig. Och så är det ju den välsignade våren, då kälen går ur jorden och allt i naturen får lust att leva och växa.

— Är ni så glad åt våren? — Att följa de skiftande uttrycken i hennes ansikte var som att se på havet en högsommardag, det var som solglitter över djupa vatten,

— Om jag är glad? Tacka för det — när man har en gård att sköta. Det rent värker i kroppen efter att ta fatt.

— Är det er egen gård ni sköter? Ni kan inte tro så detta intresserar mig — jag har själv vuxit upp på landet, ser ni.

Flickan blev genast meddelsam och jag glömde mina egna angelägenheter, som det brukade gå mig. — Den blir min en dag — fortfor flickan om jag kan lösa ut mina syskon. Men ännu lever mina gamla föräldrar och gud låte dem bli så gamla som Metusalem. Far är klen och bräcklig och orkar inte själv lägga hand vid något. Men ögonen har han med sig — när han inte har dem i boken, förstås — för en människa mer begiven på läsning finns inte, tidningar och romaner och psalmbok och bibel — vad som helst bara det är tryckt.

— Än er mor då — uppmuntrade jag henne att fortsätta — det blir väl hon som står för gården och hjälper er?

— Mor — utbrast hon med tindrande ögon — mor är en kärngumma, så klok och förfaren som en gammal häradsdomare. Hon skulle kunna sköta en hel socken, men så rädd för att visa vad hon duger till, som om det vore en skam. Men jag har märkt att sådana är kvinnorna i det gamla landet. Har inte fröken — eller kanske jag skall säga frun — lagt märke till detsamma?

Jo det hade jag visst gjort, och det sade jag henne också. Vidare talade jag om för henne att mitt namn var Märta Wander och att jag ännu var ogift.

— Tack så mycket — flickan gav min hand en kraftig skakning. — Jag heter Ellen Grane. Namnet är efter gården. Min bror har läst till präst — far ville det mer än han själv, tror jag — och när han studerade ansåg han sig behöva ett finare

namn. För min del kunde Nilsson gott ha räckt till. — Hon skrattade åter. Och jag måste instämma, då jag berättade att det var alldeles på samma sätt med mitt namn, att jag egentligen heter Karlsson, men att min bror, som är löjtnant, ville ha ett finare namn och tog då vår mors och så fick jag vara med på ett hörn. Det är ju så, att om en kvinna skall ha någon sorts upphöjelse här i världen, så skall det vara genom en eller annan karl.

— Ja här är sig allt bra likt — som det hos våra fäder varit har, citerade flickan som kallat sig Ellen Grane.

Att hon var svensk-amerikanska var inte svårt att förstå, och då jag frågade om min gissning var riktig, kom svaret mycket beredvilligt.

— Hela sju år var jag därute och det var ingen dålig skoltid, skall jag säga. Man fick lära sig ha tankarna med sig och ha fart i händer och fötter. Känn på mina händer — hon sträckte dem emot mig, starka och kraftiga och hårda som järn — de ha ej sömmat i silke och lin, de. Men femhundra kronor kontant har jag tjänat på varje finger, utom vad jag under tiden skickade hem till de gamla.

Hon märkte antagligen den beundran hon väckte hos mig och hennes kinder fingo en starkare färg då hon fortsatte:

— Ni tycker kanske att jag skrävlar, men om ni hade en aning om det oerhörda arbete framgången krävt, så skulle ni förstå hur jag nu känner det. Det var kärleken till allt bärhemma som hjälpte mig att hålla ut. Och att spara varenda cent.

— Jag tycker det är ståtligt av er. Men hur bar ni er åt — vad hade ni för arbete?

— Rätt och slätt piga — skrattade hon —

dubbelpiga till och med, som här kallas ensamjungfru. Nästan genast efter min ankomst till Newyork fick jag plats som kokerska i en fin familj. Så blev husjungfrun sjuk och då frågade jag min matmor, om jag inte kunde få hennes plats också — borstpojken borde verkligen ha litet mer att göra än borsta skodon och öppna tamburdörren och om jag finge uppfostra honom, så skulle frun få se att det husliga maskineriet ej skulle klicka. Men jag sa bestämt ifrån att jag nöjde mig ej med bara husjungfruns lön till min egen, jag skulle också ha kostpengar. Mrs Leland skrattade och sa att jag var »smart» men lovade mig försöka. Av min lön betalade jag själv en »help» i köket ett par timmar efter middagen, så att jag skulle kunna besöka min klubb. Det finns nämligen en svensk klubb därute med svenska litteraturaftnar och konserter och föredrag och kurser i allt möjligt, särskilt sådant som rör svenska förhållanden.

— Den klubben bidrog nog att hålla liv i er kärlek till hembygden? gissade jag.

— Helt säkert, och jag var inte litet stolt, fortsatte hon, då jag blev utsedd till vice sekreterare i klubben. I sju år hade jag platsen hos mrs Leland, och det var med ömsesidig sorg, det vet jag, som min matmor och jag skildes åt. Men jag måste resa, mor skrev att far sjuknat och inte orkade med skötseln av gården, arbetskraft saknades, och min bror och min svåger satte jämt åt far efter pengar. Den ene var alltid rädd att den andre skulle komma i förväg. Jag fick snart klart för mig hur det var fatt, mest genom att läsa mellan raderna, för mor ville naturligtvis inte säga något ont om pojkarna. Men när jag förstod att de ville ha far att sälja skogen — vår skog som jag tyckte var som

vattnad och närd av mitt eget hjärteblod under längtans långa dagar och nätter i främmande land, mellan alla de tyngande skyskraporna i den gråa stenöknen — fars och mors skog skulle fällas — furorna, de raka stolta furorna, skulle ligga nakna och döda på marken, avkvistas och föras bort — in i de gnisslande sågarna — då blev jag som tokig vid tanken. Min matmor förstod mig — de fina amerikanskorna är sådana. Hon betalade ett telegram hem till mina föräldrar: »Sälj ej skogen — jag kommer hem.» — På så sätt var det jag kom tillbaka till Sverige.

— Och gården? Jag hade andlöst följt hennes tal.

— Den hann jag rädda åtminstone. Men, gud, så förfallet allt var därhemma, både utom- och inomhus och jorden vanskött. Det var inte en dag för tidigt jag kom hem och redde upp härvan.

— Er mor blev väl glad, när ni kom hem?

— Det blev de nog allihop, tror jag, till och med min lärde bror, fast han tydligen kände sig generad, när han var tvungen att presentera »amerikapigan» för sin fina fästmö. Hade han förstått hur gott vett den tösen har, så hade han icke behövt oroa sig. Jag hade jämnt så mycket pengar att sätta in i gården, som min bror hade tagit ur den, därför tycker jag vi kan vara lika goda.

— Ja, allraminst, måste jag medge.

— Är ni bosatt i Strandköping? frågade fröken Grane, som antagligen tyckte att förtroendet borde vara ömsesidigt.

— Nej, men jag skall bli, upplyste jag. Jag har tagit plats som husföreståndarinna hos en lektor, som nyss blivit änkling.

Fröken Grane såg mycket deltagande ut. Så sade hon:

— Såna platser är visst tråkiga? Brukar det

inte vanligen sluta med att vederbörande ingår i det heliga äkta ståndet?

— Inte i mitt fall, försäkrade jag, först och främst är jag tämligen oemottaglig för förälskelse, och för det andra är lektorn mycket djupt gripen av sorgen över sin döda hustru, som lär ha varit en ovanligt rikt utrustad kvinna. För resten är sådana där allmängiltiga slutsatser motbjudande. Rädd att ha sårat flickan med mitt avvisande svar, återtog jag samtalet, i det jag frågade om fröken Grane ämnade sig till Strandköping i affärer.

— Jag skall köpa en ko på kreatursmarknaden, svarade hon med en skälmaktig glimt i ögat, om jag får en som är i kalv förstås. Och så skall jag in till järnhandlaren och ha litet grejor för vårarbetet. Sen skall jag hämta ett par storstövlar som jag beställt för plöjningen. I nästa vecka är det jag som går bakom plogen — jag är så glad, så jag kunde sjunga i kapp med lärkan.

Tåget gled in på stationen och de resande plockade ihop sina effekter. Vi hade varit ensamma i kupéen tills ett par unga män stigit på vid sista stationen.

— Hörde ni vad de där unga herrarna sa? frågade flickan med glittrande, skrattlystna ögon? »Jo, den är allt söt den — just den rätta sorten!» Det var kon och storstövlarna som knäckte dem — och det var min mening.

— Tack för sällskapet! När jag tryckte hennes hand till avsked kunde jag ej återhålla min önskan att få återse henne.

— Kom till Granebo, där finns både husrum och hjärterum. Kom i vår när kälen går ur jorden.

»När kälen går ur jorden!» Jag skulle velat följa henne genast och undgå allt det obehagliga som förestod. Granskad av främmande, nyfikna blickar, kanske inte vuxen den uppgift jag åtagit

mig. Jag kände mig som en stor stackare. Var fanns äventyret? Och var prinsessan?

*

Om någon hade sagt mig, Märta Wander, när jag som fjortonåring förlovade mig med klockarens rödhörige Jakob, då han kom hem mitt i termin, olycklig och förtvivlad därför att han av orättvisa och kitsliga lärare blivit relegerad från skolan, att jag en gång skulle komma att gifta mig med en änkeman, så hade jag svurit en helig ed, att spådomen var falsk.

Om mina guvernanter inte lärt mig något annat, så hade de åtminstone gjort sitt bästa att förvrida huvudet på mig med kärlekshistorier under lästimmarna: Hagbard och Signe, Loke och Sigyn, Balder och Nanna, Axel och Maria och annan »fosterländsk läsning för fruntimmer». Jag lärde mig snart historierna utantill och skördade mycket beröm av fröken Wennersund för min flit och vetgirighet. Hon brukade gumma fast pappersremsor över de värsta hovskandalerna, och med den vetgirighet jag så ofta fick beröm för var mitt första åtgörande när jag fått en läxa att ta bort lapparna och sen fästa dit dem igen. Stackars fröken Wennersund, hennes vetande var inte så stort, men så var hon också billig. Pappa prutade utan svårighet ner hennes lön från 200 till 180 kr. per år.

Då Jakob, som efter avvisandet från skolan blivit handelsbiträde i Växjö, trolöst svek mig, skrev jag i min dagbok — alla mina lärarinnor hade fört dagbok — en vers, som jag funnit understruken i fröken Wennersunds poesialbum:

»Tro den du älskar. Bedrager han ock,
torka din tår, men bedrag ej tillika.
Bättre och sällare kallar jag dock
svikas — än svika.»

Av denna utgjutelse hämtade jag mycken lisa i sorgen. Om jag inte fått bot, där jag fått sot, nämligen hos fröken Wennersund genom den läxa hennes historia gav mig, så hade jag kanske fortsatt att älska Jakob till mina dagars ända. Att han var ovärdig, borde enligt den kärleksteori mina guvernanter inpräntat hos mig endast öka styrkan av mina känslor. Att rätt och slätt älska en hederlig, oförvitlig man var banalt, nej, den felaktige eller moraliskt sjunkne eller den brutale — som »husbonden» i Jane Eyre t. ex. — det var en vacker och ädel uppgift, värdig den sanna kvinnan. Detta fick jag lära mig i ny och nedan.

Fröken Wennersund och jag hade blivit mycket intima, trots den stora skillnaden i ålder. Även hon älskade en ovärdig, som hon föresatt sig att rädda från dryckenskapslasten, anförtrodde hon mig en gång.

En dag råkade jag händelsevis få höra min mor varna henne för att gifta sig med länsmannen, som redan två gånger varit suspenderad för fylleri i tjänsten.

Hur var det möjligt att mamma, som alltid var så god och mild, kunde vara så ogrannlaga, undrade jag.

— Så mycket mera skäl att älska honom, svarade fröken. Tro mig, Maria, hans olycka är att han inte haft en älskande kvinna vid sin sida, som genom ömhet kunnat stödja honom i hans svaghet.

O vad jag beundrade det fina i svaret och tyckte det var riktigt rätt åt mamma, när hon varit så hjärtlös. Men hon hade naturligtvis aldrig varit kär i pappa, så som jag i Jacob eller fröken i länsmannen. Och det kunde jag så innerligt väl fatta. Pappa var inte sådan att man kunde förälska sig i honom.

Fröken Wennersunds räddningsverk misslyckades totalt. Hon drog inte honom upp ur avgrunden, utan det var han, som drog henne ner i den. När jag sedan såg henne vårdslös och slarvig, till och med onykter, och hörde henne gnata på det älskade föremålet, då fick mina romantiska kärleksgriller dödsstöten. Jag brände upp dagboken, slet Jakobs bild ur mitt hjärta, och när mina flickbekanta avhandlade sina hjärteangelägenheter, blev jag kall och överlägsen och kallade deras utbrott för »trams».

Flickorna trodde att det var avundsjuka hos mig. De kände ju inte till min historia eller min livserfarenhet.

Ännu otroligare skulle spådomen varit, om siaren tillagt att änkemannen jag gifte mig med skulle vara välsignad med tvillingar och en släkt, boende i samma stad och så talrik som sandkornen på havsstranden. Jag som sedan mitt tjugoandra år varit husföreståndarinna i två olika hem utom mitt eget och förvärvat så stor erfarenhet i familjeförhållanden, jag skulle nog akta mig för att själv komma in i något slags förvecklingar.

Överord! överord, Märta Wander!

Att det alltid är det oförutsedda som sker, har även jag fått besanna. Jag fick både änkemannen och tvillingarna och släkten, fastän jag så visst tusen gånger som en sagt, att om en kvinna vill bli lycklig i sitt äktenskap, så skall hon gifta sig med ett hittebarn.

Överord igen! Det finns inga hittebarn i vår tid.

Alltsammans var emellertid tvillingarnas skull. Och nu börjar egentligen denna historia.

Lektor Brandin hade nyligen förlorat sin hustru, när jag genom annons i Idun erhöll plats som husmor i hans hem. Platsen skulle tillträdas genast, och då jag var lös och ledig efter att något hastigt

ha lämnat grosshandlare Ware — orsaken hör egentligen inte hit och kan ju av finkänslighet mot min f. d. husbonde utelämnas — så mötte intet hinder från min sida. Brevväxlingen hade för lektorns räkning skötts av hans syster — fröken Aurore Brandin — vars reella och frasfria brevstil mycket tilltalade mig.

Vid järnvägsstationen, just som jag skilts från mitt ressällskap, den trevliga svensk-amerikanskan, emottogs jag av en ung dam, vilken presenterade sig som lektor Brandins yngsta syster och framförde en hälsning från syster Aurore, som mycket beklagade att hon blivit hindrad att gå ned till tåget genom mammas huvudvärk. Sedermera erfor jag, att »mammas huvudvärk» var en institution i släkten av vitt omfattande betydelse.

— Men mina gifta systrar och svägerskorna lovade att komma. Likaså moster Lisen och faster Emilie — här har vi dem allesamman! Låt mig nu presentera...

Mina frammumlade ord av tack för all denna översvallande hjärtlighet drunknade fullständigt i sorlet som följde. Alla voro obeskrivligt vänliga, och alla talade på en gång. Sedan damerna stillat sin nyfikenhet, skingrades de så småningom åt olika håll. Endast två av dem — syster Signe och moster Lisen — följde mig till lektor Brandins bostad, sedan ett stadsbud beordrats att taga hand om mitt resgods.

Under den korta vägen till mitt nya hem erhöll jag en del intima upplysningar, av vilka först och främst framgick hur varmt lektorns familj omhuldades av släkten samt att barnen blivit totalt bortskämda av modern, som trodde att det gick an att uppfostra barn med lek och smek.

— Ja tänk bara, utbrast moster Lisen och stannade mitt på gatan, hon hade inte ens ett

björkris i huset. Därför kan heller ingen människa komma tillrätta med dem, åtminstone inte med flickan, som är den självrådigaste och alltid tar ledningen, fast de ju är lika gamla. Ingen kan förstå vem det barnet brås på — det är då inte någon i släkten — — —

— Min svägerska hade så besynnerliga idéer, inföll Signe, då moster Lisen teg ett ögonblick för att hämta andan. När min bror byggde villan, så tvingade hon byggmästaren att inreda ett s. k. solrum med glaskupol för att under vintern leka sommar i, sa hon. Och på taket skulle vara en trädgård — allting skulle vara så exotiskt som möjligt. Och min bror sörjer henne så oförnuftigt att han inte alls kan ägna sig åt barnens uppfostran. Det är verkligen inte många hustrur — inte ens de utmärktaste — som blir så begråtna som stackars Margaret.

— Nej, det är sannerligen upprörande, och jag tycker det kan vara nyttigt för fröken att vara förberedd. Aurore har nog ingenting skrivit — hon blev också bedårad till slut, ser det ut.

Detta artade sig att bli trevligt. Jag kände oppositionsandarna vakna och önskade inom mig att bli förskonad från vidare förtroenden.

Fröken Signe hade inte behövt tala om att vi voro på ort och ställe, ty jag hade redan känt igen villan på hennes beskrivning. Takterrassen saknade ju ännu lövverk, men jag föreställde mig spalierrosorna i blom och tänkte på vilken härlig lekplats för barn det måtte finnas däruppe. När vi hunnit till trappan och jag sett dörrplåten med inskriften »Lektor Brandin», gjorde jag resolut halt och tackade i de förbindligaste ordalag jag kunde få fatt i för det vänliga mottagandet och för besväret att följa mig ända fram till dörren till mitt blivande hem. Så sprang jag hastigt uppför trappan

och ringde på tamburklockan, trängde mig igenom dörröppningen och mera anade än såg de häpna blickar, som följde min försvinnande gestalt.

Min manöver hade icke undgått jungfrun, som öppnade för mig, det såg jag på den oförställda belåtenheten i hennes breda leende, som hon dock gjorde sitt bästa att dölja för mig, under det hon hjälpte mig av med hatt och kappa. Sedan jag fått veta, att flickan hette Emma och varit i huset sedan lektorns giftermål samt att barnen voro inne hos lektorn i hans rum, bad jag henne visa mig vägen dit.

Ingen av de innevarande märkte min ankomst, och jag hade gott tillfälle att se mig omkring.

Rummet var rymligt och ljust, i likhet med entrén och hallen, som jag först passerat, och hade två breda fönster, varifrån ljuset föll genom gula draggardiner. Vid skrivbordet med ryggen mot dörren, där jag stod, satt en man med en ljuslockig gosse i knät och radade upp en hel hundgård — från små kingcharlesvovvar till bulldogs — utan att svara på barnets livliga prat. I en soffa vid motsatta väggen låg en liten flicka framstupa och stirrade i en bilderbok, med hakan vilande i händerna. Över soffan hängde en målning, porträtt av en ung kvinna. Bilden kom mig att glömma allt annat i rummet. Jag hade sett den förr, det var ingen främmande, jag kände ljudet av hennes röst, tryckningen av hennes hand, det kunde icke vara bilden av en främmande. Jag såg framför mig en ung kvinna, klädd i en mjuk, vit dräkt, mot en blekblå bakgrund, slank och fin, erinrande om Burne-Jones genomskinliga flickgestalter. Det ljusa håret låg rikt och vågigt kring det smala ansiktet med dess hy av matt, vit sammet med blott den svagaste anstrykning av färg över kinderna. Kring munnen låg ett förväntansfullt leende.

Hon stod vid ett bord, betäckt med vita och skära rosor, som hon höll på att ordna i en kristallskål. Men det var som om arbetet plötsligt avstannat under hennes händer, som om någon ropat hennes namn, och hon lyssnat efter kallelsen. Det var ögonen, som fångade mig så helt, blicken som bad om hjälp, vältaligare än människotunga förmår. Hade hon redan mottagit kallelsen, när porträttet målades? Var det en moders ångest, som talade ur hennes ögon, under det hennes läppar logo, som ett barn ler inför en rädsla det icke fattar? Var det endast min fantasi, som framkallade denna föreställning? Jag vet det icke, tänkte icke därpå, då jag inom mig gav löftet — så fast och bindande som en ed — att taga mig av hennes kära, de övergivna hon tvingats att lämna.

Jag glömde fullständigt att jag var endast en främling utan ringaste makt och befogenhet, en avlönad tjänare som kommer och går, utan ansvar utöver den dagliga pliktuppfyllelsen; jag såg bara den döda kvinnan, som bad den levande om hjälp åt sina barn, och kände mig som den starka, den givande — jag ägde ju livet. Livet och min brinnande önskan att uppfylla hennes bön.

Det var icke första gången jag i ett hem märkt saknaden av familjemodern, men aldrig förr hade jag känt sorgen tynga så som i detta tysta, stilla rum med det dämpade ljuset, de halvvissnade krukväxterna, de stillsamma, sorgklädda barnen och denne ännu unge man med det vid tinningarna starkt grånade håret, den frånvarande blicken i det förgrämda ansiktet och det tilltvingade intresset för livet omkring sig.

Om jag följt mitt hjärtas ingivelse, så hade jag satt mig att storgråta mitt ibland dem, men den metoden dugde ju inte. Jag måste komma ihåg att jag stod utanför allt detta.

— Pappa, här är någon i rummet mer än vi.

Det var flickan i soffan, som märkt min närvaro och som nu, utan att ändra ställning, gjorde fadern uppmärksam därpå.

Mannen vid skrivbordet satte ned gossen på golvet och kom emot mig med utsträckt hand.

— Välkommen. Jag antar det är fröken Wander, som varit nog vänlig att vilja åtaga er tillsynen av mitt hem. Jag hörde inte, när ni kom — var ingen och mötte er vid stationen? Mina systrar lovade att — — —

Han såg så orolig och nervös ut, att jag skyndade mig att lugna honom med försäkran att jag blivit både mött och eskorterad till villan — ända fram till tamburen.

— Sedan visade Emma mig vägen hitin — jag var ju nyfiken att få se mina små skyddslingar.

— Här är mina små — Åke och Helga — kom nu och hälsa på tant. De får ju kalla er så?

Gossen räckte genast upp sin mun till kyss, men flickan gjorde sig icke bråttom, och då hon räckte mig handen, gjorde hon en korrekt nigning. Sedan återvände hon till sin soffa och sin bok och tog ingen vidare notis om oss andra.

— Ska du vara hos oss alltid? Kan du leka — det är aldrig någon som leker riktigt med mig — pappa bara försöker.

Den lilles röst lät helt bedrövlig.

— Javisst kan jag leka. Jag kan leka häst riktigt, må du tro, jag kan både springa och gnägga och skena också, om du vill.

— Hör pappa, den nya tanten kan gnägga och skena! Varsågod och gnägga litet nu, snälla tant.

Det drog som en aning om ett leende över faderns ansikte vid gossens ord.

— Vi får först göra i ordning ett par tömmar, försökte jag att skydda mig. Men allraförst ska

jag packa upp mina saker, och det vill du bestämt hjälpa mig med?

— Helga med?

— Ja visst — Helga med. Vi kanske träffar på något trevligt i min resväska.

— Blir de inte för besvärliga för er? frågade lektorn. Men gud ska veta, att de behöver gladare sällskap än mitt.

— Inte det minsta. Det är bara roligt för mig att bli bekant med dem genast. Kom nu barn, så får ni visa mig var mitt rum är. Emma sa att det är bredvid barnkammaren.

Gott jag kunnat även be fadern hjälpa till med uppackningen, så att jag fått sätta ett praktiskt arbete i händerna på honom. Men det gick ju inte an att be min husbonde hänga upp mina kjolar i garderoben eller plocka ner mina underkläder i byrålådorna — vad skulle »släkten» då ha sagt?

Jag tänkte på hur han skulle sitta därinne i ensamheten och fråssa i sin sorg. Det kändes därför som en stor lättnad, då i detsamma en ringning på tamburklockan hördes, följd av en stark manlig röst, som skarpt bröt av mot husets allmänna stillhet.

— Ta på dig hatten, Brandin, och följ med mig ut till Hultö. Båten är klar, och vi har en god bramsegelsvind. Skynda dig bara — jag ska dit i sjukbesök — ett olycksfall vid bruket.

Vi hade knappt hunnit uppför trappan, när tamburdörren smällde igen efter herrarna.

På kvällen, när jag stoppat om barnen och med en smekning på de efter tvättningen ännu fuktiga lockarna sagt dem godnatt, reste Helga sig upp i sängen och såg prövande på mig. Så sade hon allvarligt:

— Du kan få stanna hos oss, och jag ska inte

vara stygg, om du lovar mig riktigt säkert att bli snäll mot Åke och pappa.

— Skall jag inte lova att bli snäll mot dig också? frågade jag döljande min rörelse.

— Det gör detsamma med mig, svarade hon, i det hon lade sig ned och vände mig ryggen. Mamma är hos mig.

Den lilla resoluta ungen, med en kvinnas omtanke för andra, tog mitt hjärta i besittning för alltid.

Här fanns tydligen arbetsmaterial för både förstånd, hjärta och händer.

Jag lät dörren till barnens rum stå öppen och låg länge vaken, lyssnande till de jämna, lugna andetagen.

Detta hem var så olikt alla andra jag sett. Rummens inredning, möbler och dekorering i ljusa, fina färgtoner, gardiner och draperier lätta och luftiga. — Allt gav ett så starkt intryck av renhet och fin, odlad smak, originell och personlig. — »Det är hon», tänkte jag, och jag förstod vad hon i livet måtte ha varit för de sina och hur oersättlig förlusten var. Det var som om hon lagt välsignande händer på allt i detta hem, som hennes personlighet skapat helgstämning i.

Att försöka hålla välsignelsen kvar, minnet av henne vackert och levande, skulle bli min livsuppgift, det lovade jag, och det kändes som om jag i min starka, livsvarma hand hållit en annan, liten och tunn och skälvande i feberhetta, som tackade mig för mitt löfte.

Med denna förnimmelse somnade jag in efter den underligaste dagen i mitt liv.

Om natten drömde jag att jag var en plog som trängde sig fram genom stenbunden mark, här och där lyste snöfläckar och marssolen stänkte guld över jorden som luktade vår och grodd. »Håll

fåran rak, Märta Wander», ropade en röst, som jag kände igen som Ellen Granes.

Jag vaknade vid ljudet av kvittrande skratt. I dörröppningen såg jag två gudabarn i långa, vita nattskjortor, med armarna om varandra, daggfriska och rosiga efter nattens sömn. — »Får vi komma in?» frågade Åke.

Vad kunde jag svara på en sådan fråga annat än sträcka armarna mot dem. I ett nu kände jag mig kramad av små runda armar och kysst av mjuka, varma barnaläppar.

Här var äventyret, Märta Wander, och du kände dig som drottning i Lycksalighetens Rike.

*

Ett par veckor senare hade jag tillfälle att göra bekantskap även med de manliga medlemmarna av släkten, i samlat urval vid en middagsbjudning hos bankdirektör Zahrs. Fru Viktoria fyllde trettio år, och högtiden firades som vanligt vid sådana tillfällen med festmiddag inom familjen.

Jag hörde talas om bjudningen, när jag dagen efter min ankomst till staden gjorde min uppvaktning hos »gamla-konsulinnan». Fröken Signe framförde redan vid stationen en hälsning från mamma, om jag följande förmiddag ville dricka en kopp te hos henne -- »så ni finge tillfälle att göra bekantskap med släkten».

Det kändes som att gå upp i examen, föreställde jag mig, och trycket över bröstet minskades icke vid åsynen av moster Lisen och faster Emilie, »unga-konsulinnan», direktörskan Zahrs och borgmästarinnan, förutom fröknarna Aurore och Signe. Lina, som var gift med kyrkoherde Morén i en närgränsande församling, var hindrad att infinna sig av skäl, som endast kunde antydas i viskningen från den ena damen till den andra.

Sedan vi inmundigat vårt te med åtföljande hemmabakat dopp — annat gillades ej av gamla-konsulinnan — förevisade Signe sina arbeten i hedebosöm och Aurore det Brandinska stamträdet, som hon höll på att resa i höjden från den enkla roten i ett småländskt soldattorp under Karl XII. Sammankomsten tog nära tre timmar, och då moster Lisen, som var den äldsta frun i laget, gjorde uppbrott, fick jag nästan hjärtklappning av glädje. Och detta fastän jag kände på mig, att provet utfallit till min fördel; jag hade blivit vägd på kritikens våg och hållit balansen, men så hade jag också så diskret som möjligt lagt i vågskålen min morbror biskopen och min mosters svägerska, friherrinnan.

Söndagen därpå voro gamla-konsulinnan och »flickorna» på middag hos lektorns efter högmässan, varvid mina aktier ytterligare stego, och jag tilläts att säga tant till lektorns mor och du till hans systrar.

Emma, vars hjärta jag lyckats vinna, berättade sedan för att glädja mig, att gamla-konsulinnans husjungfru hört sin matmor säga, att lektorns husföreståndarinna tycktes vara ett fint och bildat fruntimmer, som nog förstod att sköta sin plats.

Så stod saken när direktörns festmiddag skulle gå av stapeln. När jag tog fram min högtidsklänning ur garderoben, gjorde jag i mitt hjärta grosshandlare Ware avbön för mitt missnöje med hans julklapp. Det vill säga, jag hade ju hjärtligt tackat honom, men till mig själv hade jag sagt: »När i all världen skall du, Märta Wander, kunna uppträda i isgrönt siden?» Och nu gjorde jag det, och när Emma förklarade att fröken var »väldigt stilig», så kunde jag inte annat än hålla med henne, när jag såg min bild i spegeln. Helga och Åke hoppade omkring mig och sjöngo: »Lilla

tant, hon är så söt, lilla tant, hon är så söt!» tills jag höll på att stämma in själv, som om orden gällt någon annan, en ny människa, som tills nu varit mig främmande.

Vid foten av trappan väntade lektorn. Vid hans åsyn blev all min glädje som bortblåst, så olycklig och bruten såg han ut. Det var första gången han sedan hustruns död låtit övertala sig att deltaga i sällskapslivet.

Borde vi inte stanna hemma? Skulle jag föreslå honom det? Men jag fick ej ett ord över mina läppar. Då han hade denna kyliga, avvisande hållning blev jag alltid försagd och osäker — gripen av vad jag för mig själv kallade »korrekta husmamsellskänslor».

— Droskan är här, förkunnade Emma och avklippte därmed mitt tillämnade förslag.

Gästerna voro redan komna, när vi anlände, och man tycktes ha väntat på oss, ty så snart hälsningarna voro undanstökade, förde värden gamla-konsulinnan ut i matsalen, varpå vi andra följde i släptåg efter fastslagen rangrulla.

Vid värdens högra sida satt gamla-konsulinnan, rak och ståtlig och vacker ännu med sina sjuttio år. Hennes intressesfär var »släkten» – vad som saknade samband med denna hade intet existensberättigande att tala om. Men hon kände den också ut och in, vakade över och vaktade på den med sina skarpa ögon, som intet undgick. »Mina söner» överträffade alla andra mödrars söner i manliga egenskaper och förtjänster, liksom »mina flickor» voro en föresyn för sitt kön i fråga om husliga dygder, sällskapstalanger och personlig älskvärdhet.

Lektorn hade till bordsdam sin svägerska, ungakonsulinnan, en liten blek varelse med stora bruna förskrämda ögon, vilkas blickar ängsligt följde

gemålens varje rörelse, utan att det fanns någon rimlig anledning till hennes oro. Hon hette Ann-Louise, var välboren och stod i adelskalendern, men inte ens denna omständighet hade förmått stärka hennes andliga ryggrad.

Unge-konsuln liknade sin bror lektorn till det yttre, men var, om jag så må uttrycka mig, en mera materialiserad upplaga av denne. Det förnämt avmätta, nästan försynta i den äldre broderns hållning, var hos den yngre dryghet och översitteri. Han såg bra ut och uppbar med medveten värdighet släkttraditionen.

Borgmästaren, som var ledamot av första kammaren och riddare av nordstjärnan, var en auktoritet, som alla sågo upp till med vördnad, icke minst hans fru, den äldsta av konsulinnans döttrar och den som sades mest likna fadern till det yttre. Detta faktum var just ingen artighet åt någondera parten.

Borgmästarens hänsynslösa föräldrar hade i dopet givit honom namnet Romulus, som av den smeksamma hustrun i hennes ystra barnslighet förkortats till Mulus, vilket lika litet harmonierade med hans ämbetsmannadryghet som namnet Lilly med hennes matronformer. Men det var nu ingenting att göra vid.

Det tycktes höra till den brandinska släkttraditionen att fruarna beundrade sina män. Till gengäld bemötte dessa sina fruar med vad Thorild kallar »ett slags milt förakt». Bankdirektören var ett undantag. Han visade öppet sin stora beundran för Viktoria.

*

Utom släkten voro tre herrar inbjudna för att fylla mellanslagen vid bordet — doktor Kull förde Aurore till hennes plats och kamrer Heldin

Signe. Den tredje var min bordsgranne, en slätkammad ung pastor med bena i pannan och oklippt hår, oförfalskad skolpojksaptit och lydande namnet Olofsson.

Vid min andra sida satt till min stora glädje doktor Kull, som brukade gå in och ut hos lektorns som en tam katt och som på förhand orienterat mig i familjen Brandin. Vad konversationen vid bordet rörde sig om kunde jag till en början inte uppfatta, ehuru jag hade gott tillfälle härtill medan min pastor stillade den värsta hungern.

Värdinnan, som firade födelsedag, fick tre tal, ett av sin man, som själv fick tårar i ögonen över sina vackra ord, ett av borgmästaren, som under talet blickade sig omkring så bistert, som om han befunnit sig i sittande rätt med ett tjog bovar framför sig i stället för en beundrande släkt- och vänkrets, samt till sist ett av kamrer Heldin, vilken — som doktorn viskade till mig — slog sig ut för Signe och redan kände sig halvvägs upptagen i de heligas samfund. Bankdirektören talade även för gamla-konsulinnan — det talet förekom vid alla släktmiddagar — och tackade henne för att hon lyckliggjort världen — både med och utan l, tillade han och skrattade våldsamt åt vitsen — genom att skänka livet åt hans charmanta fru. Han känner sig stolt och lycklig, omtalade han, varje gång han av vänner och bekanta hör detta uttryck »din charmanta fru» [illegible] och hon förtjänar det — han såg sig utman[illegible]kring, som om han väntat motsägelser, men då doktorn ropade hör! hör!, så fortsatte han — ty charmant är just det rätta, det karakteristiska uttrycket för en sådan kvinna som Viktoria. Men — det är svärmor och inte Viktoria denna skål gäller, men svärmor är Viktorias mor, vare detta nog sagt till hennes evärderliga

berömmelse — sådan mor, sådan dotter och sådan dotter, sådan mor. En skål för svärmor, mitt herrskap! Ett fyrfaldigt hurra — leve hon!

Så reste vi oss upp och hurrade. Till och med min granne till vänster började märka att han inte befann sig i enrum med maten. Och då Signe var upptagen av kamrer Heldin, vände han sig till mig med en vänlig förfrågan vad jag tyckte om den nya ritualen.

Gud i himlen, vad menade karlen? Var det giftermåls-, barndops- eller allmän gudstjänstsritual, som var ny? Det var ju en förfärlig skam att inte veta besked, och i häpenheten svarade jag:

— Jo, jo jag tackar, alldeles utmärkt.

Jag såg i min nöd på doktor Kull, vars ögon glittrade av återhållen skrattlust. Han slungade sig oförfärad in i ämnet, fastän han var fullkomligt lika okunnig i det som jag. Men det generade honom inte det minsta och — det besynnerligaste av allt — hans okunnighet märktes inte.

Lyckligtvis kom glacen och avbröt konversationen. Visserligen återtog pastorn den, men denna gång blev Signe offret.

— Har fröken Brandin läst psalmbokskommitténs senaste utlåtande?

— Nej, det har jag inte, svarade Signe och tillade ursäktande. Jag läser tidningarna så slarvigt, och det har alldeles undgått mig.

— Åja, tidningar är ju inte precis någon lektyr för fruntimmer, men jag tänkte att fröken kanske hört talas om utlåtandet — möjligen genom svågern, kyrkoherde Morén, som prenumererar på Stiftstidningen, där utlåtandet står in extenso. Det är ett mycket intressant och mycket lärorikt dokument.

— Jag ska be min svåger att få låna tidningen, sade Signe beskedligt.

— Vad är pastorns mening om de pseudohippokratiska parangelierna? frågade doktor Kull med tillkämpat allvar, och då pastorn såg ut som ett levande frågetecken, fortsatte han:

— Pastorn som är en modern teolog har naturligtvis läst Harnacks »Die Mission des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten»? Sidan 77 finner ni parangelierna jag talade om. Men vi ska kanske lämna fackintressena för sällskapstrevnaden. Skål, herr pastor!

Sedermera talade doktorn om för mig, att han hämtat sin teologiska sakkunskap — som i det stora hela var lika med noll — ur ett arbete av Bengt Lidfors, som han råkat få fatt i och kom händelsevis ihåg den satsen.

Lektorn höjde i detsamma sitt glas mot mig, och jag såg av hans roade min, att han följt samtalet vid vår plats.

— Nu börjar borgmästaren tala i diskant, då skäller han på pressen, viskade doktorn. Hör på bara!

Jag lydde och hörde borgmästaren säga till sin bordsdam:

— Allting mellan himmel och jord tror de där herrarna sig begripa — politik och religion och juridik och husbygge och kreatursskötsel, men be dom göra en kopparkastrull eller halvsula ett par stövlar, så får man se hur de bär sig åt. Jag vill inte ha min mat kokt i den kastrullen eller sätta mina fötter i de stövlarna.

— Inte jag heller, skrattade fru Viktoria, i det senare fallet håller jag absolut på sakkunskapen.

— Som nu härförleden, fortfor borgmästaren utan att märka avbrottet, då vi hade belysningsfrågan före i stadsfullmäktige, så kommer en sån

där lymmel och frågar i en ledare -- ledare, ser Viktoria — om inte staden kunde ha råd att bestå två lyktor på Bakgatan, när borgmästaren ensam har fyra utanför sitt hus. Det är väl skillnad, vill jag tro?

Fru Viktoria instämde. Det hörde till.

Doktorn gjorde oss sällskap hem och gick med in, sedan jag upplyst om att Emma satt fram seltersvatten på byffén. Då jag sade godnatt, uttryckte han sin övertygelse om att »tant Märta» — som han tagit för vana att kalla mig — haft roligt, trots ritualen, vilket jag ivrigt bekräftade med tillägget, att jag trivs så gräsligt bra bland folk av — alla sorter.

Bekännelsen tycktes roa doktorn, ty hans skratt ljöd ännu i mina öron, när jag stängde dörren till mitt rum.

*

»Den första sippa våren fött» — ja, den hade barnen och jag upptäckt en solig marsdag efter anvisning av Emma, som var barnfödd i staden och kände till ett dike, där de första vitsipporna brukade visa sig. Dessa sippor hade vi burit till mammas grav, och vid middagsbordet frågade Åke pappa, om han inte trodde att mamma blev glad över blommorna — »de allra allra första».

— Jo, mamma blev säkert glad — smekningen över gossens huvud åtföljdes av en blick på mig, vars mening jag vid det här laget hunnit lära mig och som i ord lydde så: Låt mig vara ensam — förskona mig från deras närvaro!

Jag var inte riktigt säker på att jag handlade rätt, då jag vid sådana tillfällen villfor hans begäran och lämnade honom åt sig själv. Den nödvändiga självbehärskningen inför barnen skulle kanske ha varit honom till större nytta än ensam-

heten. Min föresats att rådgöra med doktorn härom kom icke till utförande av brist på tillfälle. En elakartad mässlingsepidemi i staden tog hans tid ständigt i anspråk.

Trots alla mina försiktighetsåtgärder för att skydda barnen för sjukdomen, blevo de angripna. Först Helga och en vecka senare även Åke. Sjukdomen hade en mycket allvarlig karaktär, och då för Helgas räkning lunginflammation tillstötte, var faran överhängande. På grund av epidemin voro skolorna stängda, och lektorn, som genom barnens sjukdom vaknat ur sin apati, kunde knappt förmås att lämna sjukrummet. Oron för barnen grep honom starkt; det var som om han plötsligt erinrat sig, att livet ännu för honom ägde värden och plikter utom det dagliga skolarbetet. Jag utvecklade en otrolig uppfinningsförmåga för att få honom ur vägen och att någon stund på dagen unna sig litet frisk luft utomhus.

En dag, då jag lyckats få honom ut på en långpromenad, kom doktorn inrusande och surrade som en retad humla.

— Kan ingen barmhärtig människa slå ihjäl pigan?

— Menar doktor vår snälla Emma? frågade jag häpen.

— Ja, just hon! Så snart hon ser mig, börjar hon böla: »Tror doktorn di dör i dag?» Och när jag svarar, att de kommer att leva i hundra år, så ser hon på mig med en min, som tydligt säger: »Det där begriper jag bättre än du, min gubbe lilla.» Och så bölar hon igen — det hörs ju ända hit.

— Jag har försökt tala förnuft med henne, men det går inte. Och Lisa i köket är likadan. De vet att barnen dör, säger de, för de är alldeles för snälla för att kunna leva. »Släktens» uppfattning är en helt annan.

— Så där gick de och tjöt under fru Margarets sjukdom också, fast jag mångfaldiga gånger bedyrade för dem att ingen människa dör av snällhet.

— Åjo, det händer nog, fast läkaren inte sätter det i dödsattesten.

— Direkt dödsorsak är den då i alla fall inte. Och småttingarna ska vi nog klara. Vad tycker ni om syster Elin?

— Ja, när vi nödvändigt skulle ha en sköterska, så var denna den allra bästa. Barnen tycker om henne — hon har en mjuk röst och mjuka händer.

När doktorn var färdig med besöket hos barnen och förklarat att krisen var över, frågade han, om jag hade tid att ägna honom ett par minuter.

— Jag väntar på er i Brandins rum.

Utan att vänta på mitt svar var han utför trappan.

Då jag en halv minut senare kom in i lektorns arbetsrum, fann jag doktorn stående framför porträttet, och det ansikte han vände mot mig bar ett uttryck jag aldrig förr sett där, av vemod och allvar, som gjorde de fula dragen nästan vackra.

— Hon måtte varit underbart vacker?

Jag kunde icke undertrycka anmärkningen.

— Underbart vacker? Ja, hon var underbar i alla avseenden för dem, som det förunnades att lära känna henne, men det var inte många. Har ni läst de ord målaren skrivit i kanten på tavlan?

— Ja, men jag vet inte vad de betyder — jag förstår inte italienska, och jag har inte velat fråga lektorn.

— *Ella guardava suso, ed io in lei* — hon såg himlen därovan, och jag såg himlen i henne. Det är Dantes ord om Beatrice.

— När målades porträttet? Var det långt innan — — —

— Det målades i juni, fem månader innan — —

Ingen av oss kunde slutfölja meningen.

— Det var i Normandie av en irländare, en avlägsen släkting, kusin till hennes far, tror jag. Hon längtade ditut, och vi ville ju tillfredsställa hennes önskningar, så vitt möjligt var.

— Var ni med på resan?

— Hon ville det. Antagligen av omtanke för Brandin, om något skulle hända henne. Jag har ofta tänkt, att ni borde höra hennes historia även från vårt håll, men jag har inte kunnat — — — en annan gång, kanske.

Han satt tyst en minut, så återtog han:

— Vet ni hur Brandins och hans hustrus bekantskap började? Omständigheterna därvid är så betecknande för Margaret och skall hjälpa er att förstå henne. Det var vid ett besök i England; under det vi beság muséer och konstsamlingar, kom vi även till Little Holland House i Kensington. Brandin hade gjort en anmärkning, som i förbigående, framför Watts' målning Paolo och Francesca: »Skalden var bestämt en klen psykolog, då han diktade det straffet.» Vi hade kommit in i nästa sal, då vi plötsligt hör bakom oss en upprörd flickröst utbrista på franska: »Så tror jag aldrig en kvinna skulle uppfattat det ämnet! Varför ska Paolo och Francesca se olyckliga ut, då de får vara tillsammans? Om de hade blivit dömda att i evigheters evighet virvla som vissna löv var och en för sig, då kunde målaren haft rätt, men inte nu. De skulle stråla och lysa av glädje. Så ville jag se den bilden.» Brandin grep mig hårt i armen. »Hörde du?» viskade han. Flickan som talade var i sällskap med en bekant professorsfamilj från Köpenhamn, och det var inte svårt att få en presentation till stånd. Sedan träffades vi dagligen under en vecka, och när den var slut, var Brandin och Margaret förlovade.

Nästa gång jag såg henne, var hon just sådan som hon ville framställa Francesca — strålande av glädje och lycka.

Efter en stunds tystnad, som jag icke tilltrodde mig att bryta, fortsatte han i en helt annan ton:

— Men det var om er — tant Märta — jag ville tala. Ni har blivit blek och mager och måste ovillkorligen ha en tids vila. Nånå, se inte så ond ut, jag tänker inte köra er på dörren varken i dag eller i morgon. Men i övermorgon kanske.

— Jag får vila, när jag kommer till landet med barnen. Ställ bara om, så att jag får vara ensam med dem. Men skall Aurore dit med sitt stamträd, eller Signe med sin hedebosöm, eller moster Lisen med sina principer, då blir det mig för övermäktigt. Och lektorn får doktorn absolut ta hand om, så eländig ser han ut.

— Gott han finge en ordentlig sjukdom, utbrast doktorn, så kanske han blev människa igen sedan. Det är oförsvarligt att som han gör förstöra livet för sig själv och andra.

— En människas sorg är helig, doktorn!

Hur kunde han vara så cynisk? Jag var så upprörd att jag skälvde på rösten.

— En jäkla helighet, det må jag säga! Nej, min bästa lilla fröken — nu var doktorn sig alldeles lik igen, vänligt ohövlig och godmodig — ingen människa har rätt att sörja en död på de levandes bekostnad. Herregud, vem skulle inte vilja unna sig lyxen att sörja!

Det kom ett uttryck i hans ansikte, som väckte min önskan att smeka hans lurviga huvud, som man klappar en trofast newfoundlandshund.

— För att återgå till Brandin, fortsatte doktorn, så har jag föreslagit honom att följa med mig på en tur till Schweiz under sommarferierna. Jag skall deltaga i en läkarekongress i Bern, så

han behöver inte tro, att det är bara för att få hans upplivande sällskap, som jag tar till vandringsstaven. Men han kommer naturligtvis att göra invändningar, därför att han är för slö att stå ut med förberedelserna. Alla i släkten ska ju yttra sig om planen, pröva, förkasta och tillråda, kommentera varenda detalj i oändlighet, och det står han inte ut med.

— Jag som alltid trott att en stor och ansedd släkt var idel förmån.

Det hade jag nu inte, men ansåg det passande att säga det.

— Snygg förmån i ett sånt här litet samhälle, där en och samma släkt under ett par tre generationer varit dominerande. Innan barnen kan läsa rent, stavar de farfars namn i guldbokstäver på predikstolen: Skänkt av Jan Gabriel Brandin. I rådhussalen hänger samme Jan Gabriels porträtt i olja och träddungen nere vid ån heter »Brandinska parken». »Brandinska huset» var länge det högsta i stan, och jag erkänner att jag gnuggade händerna, när byggmästare Larsson smällde upp ett par fyrvåningskaserner alldeles bredvid. Herrarna Jan-Gabriel vände sig nog under sina gravmonument, och borgmästaren, som är måg i huset, var arg som ett bi och gick och letade med lagens slagruta efter sak mot byggmästarn, men utan framgång. Och nu står husen där emellertid — den första murbräckan i släkttraditionen.

— Finns det inte utsikt till fler? frågade jag intresserad.

Doktorns blickar fästes åter på fru Margarets bild. Så svarade han sakta:

— Hon där blev nästa murbräcka. Men hon var av för sprött virke — och materialet för hårt. Den bräsch hon gjorde får inte lappas igen — det

får ni sörja för. Ser ni inte att det är försynen själv, som sänt er den uppgiften?

— Liksom försynen skickade byggmästare Larsson att bygga skyskrapor? Vad försynen måtte sysselsätta sig mycket med familjen Brandin.

— Säg slumpen då, bara ni ser att ni måste hjälpa mig att fortsätta hennes arbete. Hur ska vi nu få bort *vår* Jan-Gabriel i sommar?

— Det är väl den enklaste sak i världen.

Här var jag på min mammas gata, välbekant från prästgården därhemma.

— Tala inte om resan, förrän dagen innan ni skall ge er av. Med biljett och resekreditiv kan väl doktorn styra? Kappsäckarna ska jag sköta om.

Doktorn lät höra en belåten grymtning.

— Ni är dyrbar, tant Märta. Just så ska saken tas.

Han reste sig upp för att gå.

— Säg mig en sak, doktorn, vad dog fru Margaret av?

— Av släkt, svarade han kärvt.

— Såå — satte ni det i dödsattesten?

— Nej, jag var feg. Men jag borde ha gjort det.

Han lämnade rummet utan ett ord till avsked.

*

»Av släkt» hade doktorn sagt.

Just vad jag hade tänkt vid de insinuationer, halva och öppna förtroenden rörande den döda, som några av släktens kvinnliga medlemmar hedrat mig med. Det fanns en hel del anklagelseakter, som i och för sig omöjligt kunde anses klandervärda, men som, sedda med fördomens och fåfängans ögon, antogo jättedimensioner. Först och främst var hon utländska, och det hade aldrig förr hänt att någon i släkten gift sig utom landet.

Modern var född i Frankrike och gift med en irländare. Efter dennes död erhöll hon med sin då femåriga dotter Margaret en tillflykt i den flickpension i Normandie, där hon före sitt giftermål varit lärarinna. När Magarets uppfostran ansågs avslutad, dog modern, och den plats hon innehaft övertogs av dottern. Både mor och dotter voro katoliker. Detta var ju också ett synnerligen stort fel, Margarets »brist på religion», som släkten kallade det att hon tillhörde en annan bekännelse.

— Det kunde ändå gått an, sade Viktoria, om hon varit av fin familj, eller rik, eller haft någon framstående talang, men rätt och slätt en fattig språklärarinna, som Jan-Gabriel händelsevis råkat under en resa. Hon kunde inte ens bekosta sin egen utstyrsel, utan den hade mamma måst ombestyra. Den beställdes i Stockholm för att ingen här skulle få reda på det, men man vet hur det är — skandaler dunstar alltid ut. Och när madam Johansson — vår gamla tvätterska — sa att så solida varor trodde hon inte en kunde få i hedningaland, så sa mamma, att det där har nog varit i säck, innan det kom i påse. Det behövdes verkligen den respekt mamma åtnjuter för att hålla folk från näsan på oss.

— Oaktat allt detta — supplerade borgmästarinnan, så var hon stram som om hon varit en prinsessa av kungligt blod. Tänk bara, hon kallade alltid mamma för madame och oss för ni. Det lät ju så illa för främmande — alldeles som om vi varit högmodiga och inte velat erkänna henne för släkting. Den enda, som fann nåd inför henne, var stackars faster Elisabeth, — henne kallade hon för »ma mère» och kunde hela timmar sitta på en pall vid hennes fötter. Faster Elisabeth, som inte är »riktig» på långa, långa vägar.

Vid ett senare tillfälle kompletterade borg-

mästarinnan sin svägerskas skuldregister med vad »min man, borgmästaren, misstänker». I viskande ton vid kafferepet hos unga konsulinnan:

— Min man, borgmästaren, misstänker att Margaret inte hade något gott inflytande på Jan-Gabriel. Han, som till sin politiska åskådning var mera moderat än liberal, kom hem från den där resan som radikal, ja, man kan nästan säga socialist, och det måste ha varit hennes inflytande. Hon läste en massa konstiga böcker på franska och tyska, som inte alls passar för fruntimmer, om samhällslära och rashygien och — och — prostitution till och med. Och en gång hade Viktoria överraskat henne i samtal med doktor Kull om opassande sjukdomar hos barn. Om han ändå varit gift, men betänk en ungherre! För min del tycker jag att det är riktigt genant att tala med honom om barnens sjukdomar, om det så är bara en enkel diarré, och jag har många gånger tänkt att gå till doktor Bergström i stället, han som är gift. Och hon ville inte vara med i läsecirkeln, där vi har endast erkänt goda böcker — pastor Olofsson hjälper Signe med förslagen, som hon gör upp för cirkeln. Och aldrig gick hon på kafferep eller i kyrkan. Till slut lyckades hon nästan isolera Jan-Gabriel från hans anhöriga. Under de senaste två åren deltog han endast undantagsvis i släktmiddagarna, och då kom han alltid ensam — »Margaret är klen och tål inte sällskapsliv». Bara släkten kan väl inte kallas sällskapsliv.

Aurore, som föreföll kall och sträng, var mildast i sin dom över svägerskan. Endast i ett fall uttalade hon sitt ogillande, och det var i fråga om barnens uppfostran. De voro visserligen döpta — av hänsyn till släkten, sades det — men fingo växa upp okunniga som små hedningar. Då Aurore

känt som sin plikt att tala med den unga modern därom, hade denna endast svarat med sitt trötta leende och bett Aurora spela något.

— Jag var glad över att hon ville ha mig hos sig under sin sjukdom, sade Aurore anspråkslöst, det var nog mest för min musik. Medan hon ännu orkade vara uppe, brukade vi spela tillsammans. Hon var ovanligt musikalisk, men hade inte fått vidare teknisk utbildning, så att hon kunde rå på temperamentet. Hennes musik gjorde mig alltid nervös — jag fick alltid föreställningen om en skrämd fågel, som fladdrar och slår med vingarna utan att kunna få luft under dem och utan att kunna få fotfäste. Hon var så underlig, men jag fick henne mycket kär under de sista veckorna, då jag fick sköta henne. Hon bad mig om det.

Stackars Aurore, hennes ansikte lyste av stolthes över att ha fått visa en medmänniska en kärlekstjänst. Varför fortsätter du inte därmed, tänkte jag, världen är smäckfull av sådana som behöver tjänster. Här satt hon och njöt av *ett* minne, då hon kunde haft hundra likadana. Är det inte som att täppa till en friskt flödande källa, medan jag vet människor försmäkta av törst? »Hvad du ævner, kast af i de nærmeste Krav», säger Björnsson. Det där hoppades jag få tillfälle säga henne en gång — nu var jag bara lyssnare.

— Det var ju min plikt att tala med henne om vad som förestod henne, fortsatte Aurore, men jag hade så svårt för det, hon föreföll så oåtkomlig i somliga avseenden. Men så var det en natt, hon inte kunde sova, och vi talade om barnen, som jag frågade henne, om hon var beredd att dö. — »Beredd att dö?» Hon såg på mig med sina stora feberglänsande ögon och sade:

»Kan man vara beredd att lämna dem man älskar? Beredd att göra dem sorg? Nej — nej — nej. Men så kom den stora tröttheten och tog mig i sina armar och sövde mig till ro — min mission är slut — men jag tror att jag lever kvar här i alla fall — och hjälper dem — tror du inte det?»

— Barnen har också den föreställningen, anmärkte jag. Redan första dagen hörde jag det av Helga.

— Om bara min bror kunde ta hennes död på samma vackra sätt, men hans sorg är så måttlös. Det är som om han gjorde sig några förebråelser, och ändå offrade han ju allt för henne, tog ledigt från skolan hela vårterminen och var med henne i hennes älskade Frankrike, sökte de skickligaste läkare och dyrkade henne som ett helgon.

Efter den unga moderns död, då mannen var som lamslagen av sorg och knappast tålde att se barnen, kunde jag förstå att släkten gjort sitt bästa för att taga vård om hemmet. Första åtgärden hade varit att föra barnen till farmodern, men de begagnade första tillfälle som erbjöds för att springa hem. Utan ytterkläder, blåfrusna och våta i höstregnet hade de letat sig hem, och deras energiska försäkringar att »mamma vill att vi ska vara hos pappa» bröto slutligen motståndet, och de fingo sin vilja fram.

Så lovade moster Lisen, som var lös och ledig, att övertaga ledningen av hemmet. Aurore var hindrad av »mammas huvudvärk», som en längre tid varit svårare än vanligt. Och dessutom förstod hon sig så litet på barn, sade hon. Signe vågade icke åtaga sig ansvaret.

Aldrig hade moster Lisens principer satts på så svåra prov som nu. Hon beskrev senare sina lidanden lika drastiskt som lakoniskt: »Pigor utan disciplin, barn utan religion och en sjuk karl, som

varken vill ta reson eller medicin.» Då hon gav jungfrurna en befallning, fick hon upplysning om hur lektorskan ville ha det, när hon levde. Och då hon ville tillhålla barnen att läsa aftonbön, nekade Åke — sex år gammal — därför att han »trodde inte att det hjälpte». Han hade bett Gud att få en ångmaskin i julklapp, och så hade han fått — en »munnagiga». Helga var inte en bit bättre, fast hon verkligen fullgjorde sin andakt. »Jag får alltid vad jag ber om», förklarade hon, »för jag ber bara om sådant som är säkert.»

Åke återfick dock tron på bönens kraft, då han, förledd av sitt medfödda syndafördärv, under moster Lisens regemente bett Gud att det skulle bli fult väder på hennes födelsedag och det ösregnat hela dagen. Regnet återgav honom tron.

Efter tre veckor måste moster Lisen uppgiva försöket. Men det behövdes mycket längre tid, innan hon fick samlat ihop sina illa åtgångna principer, som hon sedan vakade över till döddagar.

Efter många överläggningar inom släkten beslöts taga en främmande människa i huset, och lektorn bad Aurore underhandla med vederbörande om saken.

Denna »främmande människa» blev jag. Att jag var prästdotter tilltalade särskilt släkten — det förutsatte ju en viss stadga i karaktären. Detta bekräftades ytterligare av att jag haft värdinneplats i två hem, där husmor saknats, hos prosten Sundin, som var änkling, och hos grosshandlare Ware, som var ungkarl. Att jag icke lyckats få stanna hos någon av dem som fru i huset visar att jag saknar »karltycke» — en ytterligare merit. Då mina betyg och mitt fotografi befunnos tillfredsställande, så antogs jag bland tjugosju sökande. Detta senare underströks

så kraftigt, att av alla siffertal i världen är tjugusju det jag sist är i stånd att glömma.

*

En morgon, då jag kom ned i hallen, möttes jag av Emma, som med bekymrad min förkunnade att nu är »solbarna» här igen och frågar, när de får börja. De är här varenda dag och blir så ledsna, när de blir bortvisade.

— Solbarna? Vad är det för några?

Jag kom ihåg, att jag hört Åke och Helga använda samma uttryck, men jag hade icke fäst mig vid det i tanke att det var någon av deras många fantasifigurer. Nu följde jag Emmas uppmaning att se ut genom fönstret och såg i en rad sju barn i åldern 3—5 år, hållande varandra i handen och blickande uppåt våra fönster.

— Vet Emma vad de vill? Brukar de leka med barnen här?

— Det var frun, som kallade dom »solbarn», och hon hade dom här varenda dag, så långt året var. Om vintern i soltornet och om sommaren på terrassen. Och så fick dom mat förstås — och kläder — och frun och barna här lekte med dom. Men så fick de sluta, när frun blev så sjuk. Lektorns släktingar tyckte aldrig om det där påhittet, som de kallade det, och jag hörde en gång med egna öron, när gamla konsulinnan sa till lektorn, att han borde förbjuda frun att ha solbarna, för det gör bara ont och skämmer bort de fattiga och tar ansvaret från mödrarna.

— Hörde Emma också vad lektorn svarade?

— Han skrattade och sa att han gillar fullkomligt sin hustrus önskan att hjälpa fattiga barn till hälsa och glädje. Så borde fler göra, så hade vi inte så mycket nöd och fattigdom bland oss, sa han.

— Då kan lektorn inte ha något emot, att vi tar upp sakenigen?

— Det har han bestämt inte, försäkrade Emma, för jag har sett att han är riktigt rädd för att möta dem, när de står utanför grinden och tittar in genom spjälarna. Han brukar klappa dem på huvet och ge dem slantar, men han ser alltid så ledsen ut. Han skulle säkert bli riktigt nöjd, om fröken började på igen med solbarna.

— Men jag måste också fråga doktor Kull, om vi törs ta emot dem för smittofaran. Emma kan i alla fall säga till dem att de får snart börja. Nej, låt mig gå själv, det vore roligt få tala med dem.

I fall jag kunnat teckna, så skulle jag använt barngruppen som modell för ett Barnens-dags vykort, så tilltalade den mig. Som små gapande fågelungar tittar efter matsmulorna fågelmamma lovat dem, så var de små ansiktena i längtan riktade åt samma håll — soltornet i vårglans och terrassen redan lysande i späd grönska. Skulle all denna härlighet förbli ett stängt paradis för dem?

Just som jag vunnit deras förtroende genom löftet att de skulle snart få komma och börjat fråga dem om namn och ålder, kom lektorn ut på trappan.

Han studsade först, som överraskad av synen, så kom han fram till oss. Det var förresten inte lätt att undgå oss, då vi placerat oss mitt för trädgårdsgrinden.

— Har deras uthållighet verkligen lyckats ända därhän att de väckt er uppmärksamhet, fröken Wander? Deras energi är så beundransvärd att den borde belönas — om jag bara visste hur det skulle gå till.

— Det är väl den enklaste sak i världen. Det

är bara att öppna dörrarna på vid gavel för barnen här och be Emma koka välling och vad det är de brukat få. Åke och Helga blir säkert överlyckliga, när de blir så bra att de får vara med.

— Vill ni verkligen ha besvär med de små stackarna? Men bered er på ogillande. — Margaret sparades ej. Men kanske hon tog mot de värsta stötarna — och hon var inte skapad för stötar.

— Men det är jag, tror jag, »genom födsel och ohindrad vana», och jag kan inte se någon anledning till stötar härvidlag. Att ge några fattiga barn mat, när man har råd och tillfälle därtill, kan väl inte väcka något slags klander hos förnuftiga människor?

Hur kunde han komma fram med så huvudlöst prat? tänkte jag för mig själv och skrev det på nervositetens räkning.

— Om man endast hade med förnuftiga att göra, svarade han, så vore ingen nöd, dem kan man alltid komma tillrätta med. Om Margaret låtit dessa barn trängas kring köksbordet med sina matskålar, helst så oaptitliga som möjligt, så hade ingen haft något att anmärka, men att hon, utom maten hon gav dem, också lät dem bada i ljus och skönhet, för att inte tala om vatten, det var detta, som var farligt och demoraliserande.

Han tystnade en minut, och jag väntade att han skulle fortsätta. Så mycket hade jag ej förr hört honom tala, och det rörde och gladde mig att höra något om *henne*.

— Det hände till och med, fortsatte han med ett svagt leende vid minnet, att ordföranden och sekreteraren i fattigvårdsstyrelsen gjorde mig ett personligt besök för att be mig varna min hustru för de farliga följderna av hennes »välgörenhet». Hennes goda mat kunde göra de små oförnöj-

samma i hemmet och demoralisera föräldrarna att pocka på understöd från samhället med mera sådant. Margaret fick ingenting veta om missionen — jag skämdes. Den var så alldeles emot hennes uppfattning av uppfostran, vari kärlek till skönhet var huvudmomentet. Barn skall läras tycka om vad som är vackert — brukade hon säga — rena händer äro vackrare än smutsiga, en hel kaffekopp vackrare än en söndrig, ett vänligt ansikte vackrare än ett ovänligt o. s. v.

— Detta är så nytt för mig, men jag tror att jag förstår det.

Ack, om han ville fortsätta, tänkte jag.

— Ni har sett de två gravyrerna i Soltornet: Murillos pojkar och Liljefors rävfamilj. De, jämte de tre små vitmålade gungstolarna är resultatet av fattigvårdsstyrelsens varning.

Det gick ett småleende över hans ansikte, då han fortfor:

— Stackars människor, de menade säkert väl och hade inte mer aning om uppfostran än en katt om geometri.

— Inte om skönhet heller, gissade jag.

— Nej, inte om skönhet heller. De visste inte att »skönhet är Guds vin, varmed han fröjdar de själar, som älska honom.» Det är Margarets ord jag anför.

Han lämnade mig hastigt för att hinna till skolan i tid. Jag förstod att det gjort honom gott att tala om sin hustru, och jag kände mig stolt och tacksam över det förtroende han visat mig.

Så mycket nytt jag hade att lära mig! Som detta om skönhetsmomentet i barnuppfostran — det var ju solklart.

I min egen barndom hemma i prästgården med pappas alltid hårda och vresiga ansikte och mammas

och faster Hannas alltid förgrämda och strykrädda ögon hade fulheten varit ensam rådande.

Stackars Märta Wander! Jag kände tårarna stiga upp i mina ögon vid tanken på din fattiga barndom. Din fula barndom!

»Skönheten är Guds vin, varmed han fröjdar de själar, som älska honom.»

Dessa ord ville jag gömma i mitt hjärta.

*

Sommaren närmade sig slutet. Den hade varit härlig och solrik, en enda lång helgdag. Barnen hade blivit solbrynta och hurtiga, sprungo barfota i kapp med traktens barnungar, badade i öppna havet och soltorkade på klipphällarna. Med förtjusning talade de om allt som de skulle visa pappa, när han kom hem. Fadern hade enligt önskan varje vecka fått en kortfattad rapport över barnens hälsa, sysselsättningar och nöjen, som han besvarat med vykort från de olika platser han besökt. Åke och Helga följde hans resa på kartan och blevo snart så hemmastadda i Tysklands och Schweiz' geografi att de kunnat bestå en examen i ämnet.

När vi varit på Stensön ett par veckor, kom Aurore och hälsade på för att se hur vi hade det. Och hon trivdes så väl i våra enkla förhållanden, att hon kom tillbaka och stannade tre hela veckor. Under denna tid lärde jag ytterligare värdera henne. Jag kan ju aldrig låta bli att bekanta mig med människor jag träffar på, och några av skärgårdsfolket jag lärt känna, rekommenderade jag åt Aurore. Då jag senare såg henne sitta på förstukvisten hos Jonas och Katrina och lyssna till deras historia — så vanlig hos kustbefolkningen — om havet, som givit dem det knappa brödet,

men som tagit från dem deras levnads glädje och ålders tröst, då sjöng det inom mig. Detta skall hjälpa henne, tänkte jag, att se sina egna bekymmer, vilka de nu äro, på ett annat sätt. Dessa karga, tystlåtna människor, i släkt med den stenbundna jorden och allvaret och storheten i havet, skulle Aurore säkert kunna lära sig förstå och värdera.

En dag, då vi voro på väg hem från badet, kom lektorn oss till mötes. Han hade icke underrättat om sin ankomst, eljes skulle han blivit emottagen på ett värdigare sätt och inte chockerats av att finna oss barfota och halvklädda klättrande bland klipporna. Att han studsade vid åsynen av oss var inte att undra på. Barnen klängde sig fast vid honom under stormande glädje.

— Vad i all världen har ni gjort med dem — så bleka och ömkliga som de såg ut efter mässlingen? frågade han och räckte mig handen med ett verkligt leende på läpparna och inte bara ett tilltvingat som förut.

— Ingenting alls — jag har bara låtit dem sköta sig själva.

— Vi har lärt oss simma, avbröto barnen, och slå kullerbyttor — och fiska — och pressa blommor — och pappas vykort har vi satt i ett album, och vi vet allting om ställena där du har varit. Och på vår födelsedag var alla barnen här hos oss på middag — vi lånade tallrikar och koppar i boden och vi fick hjälpa till att bära — och vi fick fläskpannkaka och rabarberkräm och födelsedagstårta — och faster Aurore hade klätt en majstång åt oss, och vi dansade omkring den — och tant Märta spelade handklaver — och en pojke grät för han hade ätit för mycket — och faster Aurora la omslag på magen och — och — —

Barnen talade om varandra, och jag kände mitt

hjärta svälla av glädje över gruppen framför mig, så olik som möjligt den jag för sex månader sedan såg i lektorns arbetsrum. Hade jag hållit mitt löfte till den döda? Jag visste att jag ärligt försökt.

— Så brun du blivit, pappa — du är lika brun som vi.

Helga höll sin lilla solbrända näve intill faderns, som dock var åtskilliga nyanser ljusare.

Han såg betydligt friskare ut, blicken var livligare och gången spänstigare.

När barnen lagt sig, bad lektorn, som skulle resa samma afton — det fanns förresten ingen sängplats åt honom i vår lilla stuga — att jag skulle göra honom sällskap ned till ångbåtsbryggan. Vi gingo tysta några minuter; jag ville att han skulle börja samtalet, då jag antog att det var något särskilt han ville säga rörande barnen. Var det något han icke var nöjd med, eller ville han möjligen säga några ord av tacksamhet? Föga anade jag vad som skulle komma.

— Kan ni föreställa er, började han, hur det känns, när ens sorg blivit ens enda jordiska lycka, att se sig berövad även den och tvingad tillbaka till verkligheten, till dagsljuset och vardagsomsorgerna? Det är inte enbart glädje att slita sorgen ifrån sig — det är som att skära av hjärtrötterna. Begär inte att jag skall tacka.

Då jag icke svarade, därför att jag icke var i stånd att få ett ord över mina läppar, fortsatte han.

— Då man så återtar livet och allt blir som förr, känns det som om man svikit någon, som om åratals kärlek och hängivenhet, det innerligaste samliv i tanke och förnimmelse inte betyder mer i ett människoliv än en sten kastad i havet — en bubbla, litet rörelse på ytan, och så är vatten-

spegeln lika blank. Jo, jag tackar er, tackar er tusenfalt för allt vad ni gjort och gör för mina barn, men — tag inte sorgen ifrån mig!

Det var en förtvivlad människas förvridna anletsdrag han vände mot mig.

Vad kunde jag svara? Blodet bultade i mina tinningar och brände i mina kinder som piskrapp. Kunde han tro att jag — *jag!* — av beräkning ville förmå honom att glömma hustrun? Om någon känsla i mitt liv var osjälvisk, så var det den som drev mig att hjälpa hans barn. Jag kunde inte ha känt mig mera solidarisk med den döda, om hon varit min egen syster eller dotter. Kan då aldrig en man förstå sådant?

Jag kände mig så förorättad av anklagelsen, att om jag lytt min första ingivelse hade jag bett om mitt avsked och genast rest min väg. Men barnen? Och mitt löfte till den döda? Med så stadig röst jag förmådde åstadkomma svarade jag, att jag hos barnen sökt hålla moderns minne varmt och levande — barn glömma ju så lätt — men längre sträckte sig icke mitt ansvar — deras fars känsloliv låg utanför mitt intresse.

— Ni missförstår mig, fröken Wander, återtog han.

— Då är missförståndet ömsesidigt. Adjö, herr lektor.

Därmed vände jag om hem. Visst var det synd om honom, men ändå — därför att han var olycklig, hade han väl inte rätt att göra andra olyckliga också. Gudskelov, där blåste ångbåten — nu är han åtminstone borta från ön. Och nu kom tårarna, bittra och ohejdade — där fanns ju ingen som såg dem i den skymmande sensommarnatten. Jag är inte gråtmild av mig, men »en är inte mer än människa, fast en är fruntimmer», som gamla rara faster Hanna brukade säga, utan

en aning om den förmätenhet uttrycket innebar. Ett annat av hennes omedvetet förvrängda trösteord kom även för mig: »Dygden straffar alltid sig själv och varder ytterligare straffad.» Vad skulle jag nu göra? *Kunde* jag stanna efter att sådana ord blivit sagda? Samma frågor om och omigen, under det jag strävade hem till stugan, snavande över stenhällarna och plumsande i vattenpussarna — gråten hindrade mig att se var jag satte fötterna.

Äntligen såg jag ett ljus skymta fram vid en krökning av vägen. Det var lampan i barnens sovrum, vilken brann hela natten, sedan Åke en gång vaknat och gråtit för att han »inte kunde se att sova». Innan jag öppnade förstudörren, tog jag av mig skorna för att inte väcka barnen — vi lågo i samma rum — och jag ville inte visa dem mitt förgråtna ansikte.

Hur tyst jag än rörde mig under avklädningen, vaknade dock Åke och frågade i halvsömn, om det var mamma. Nej, lille Åke, det är bara tant Märta, sov nu och dröm att din mamma är hos dig.

— Tant Märta — det var Helga, som satt kapprak upp i sängen och nu upplät sin röst — Åke och jag sa, att vi skulle inte sova, förrän du kom igen — för du kysste oss inte godnatt innan du gick.

Hon blev kramad och kysst som aldrig förr — Åke med — och pappas konfektpåse kom fram, sedan lampan blivit ännu mera nedskruvad. Glädjen blev till slut så högljudd att gamla Lisa väcktes — Emma hade fått stanna hemma för att sköta om solbarnen — och stack in huvudet genom dörren med frågan om ingen i huset ska få sova i natt — »fröken skämmer bara bort barna».

När jag slutligen kommit i säng, med en i

handfatet urkramad handduk över ögonen, hade jag svaret på frågorna under hemvägen färdigt, och det hade ungefär följande form:

Aldrig i livet lämnar jag dem — *mina* barn som jag lovat hjälpa! Åtminstone inte för en hysterisk karls skull. Han är ju inte tillräknelig.

Därpå somnade jag och sov som en stock, tills solen stack mig i ögonen vid 6-tiden, då barnen även började röra på sig. Med badkapporna om oss sprungo vi ned till stranden. Ingen molntapp fanns på himlen och ingen i våra hjärtan.

*

Efter inflyttningen till staden gled allt så småningom in i sina gamla gängor. Lektorns halvt generade hållning gent emot mig låtsade jag inte om. Att han önskade sina ord osagda var inte svårt att se, och jag handlade därefter genom att visa mig naturlig och likgiltig. Detta var så mycket lättare, som han sällan hade någon tid att ägna åt barnen, utom en stund efter middagen, som han av pliktkänsla anslagit åt familjelivet. Han hade återtagit arbetet på ett historiskt verk, vilket tycktes sluka hela hans intresse. Något närmande mellan honom och barnen sökte jag numera lika litet förmedla som att hålla dem på avstånd från honom, såvida han icke stängt dörren till sitt arbetsrum. Ibland kunde han efter middagen be mig spela, vilket jag pliktskyldigast gjorde, ehuru mina musikaliska prestationer knappast voro njutbara för någon, allra minst för en finsmakare. Men han underkastar sig nog hellre den pinan än att konversera med sin hushållsfröken, tänkte jag.

Släkten ägde liksom alla andra fina familjer »a skeleton in the cupboard», och detta skelett

var — faster Elisabeth. »Ma mère blanche», hade barnens mor brukat kalla henne.

Faster Elisabeth var en ogift halvsyster till gamle-konsuln och bebodde en dubblett i det hus, som tillhört föräldrarna och som nu innehades av gamla-konsulinnan. När denna talade om faster Elisabeth, var det alltid som »min stackars svägerska», uttrycket vanligen ledsagat av en suck och en betecknande handrörelse åt pannan.

Faster Elisabeth var sjuttio år gammal och sedan tre år oförmögen att gå, så att största delen av dagen tillbragte hon i sin rullstol. Hon hade egen vårdarinna, gamla Lena, och maten skickades upp till henne från konsulinnans kök. Under barnens sjukdom och sedan under deras vistelse på landet brukade hon skicka dem små fina handmålade kort med en vänlig, ofta skämtsam hälsning på vers, vilken alltid väckte stor förtjusning hos de små. — Tant Märta kan aldrig tro så vacker ma mère är, berättade Helga, hon är nästan lika vacker som mamma. Hennes ögon är så blåa som blåklockor, och håret är som vitt silke, och det ringlar sig i små lockar över öronen. Och när hon skrattar, är det som när älvorna ringer i sina små silverbjällror, sa mamma en gång.

— Och hon har så många bilderböcker — tusen miljoner tror jag bestämt, avbröt Åke, som ansåg att Helga haft ordet för länge, och hon kan så många sagor, som inte står i böckerna. Men ibland får hon inte tala om dem för faster Aurore, och då blir hon så ledsen, och hennes små fingrar skälver så här — Åke ruskade energiskt på sina solbrynta händer.

Min längtan efter att få se »ma mère» var säkert lika stor som barnens, och redan andra dagen efter vår hemkomst frågade jag vid frukost-

bordet, om lektorn hade något emot att jag följde med barnen till fröken Elisabeth, då de naturligtvis först kunde hälsa på sin farmor.

Hans ansikte ljusnade, och han tillrådde ivrigt planen.

— Jag hopppas ni skall förstå att rätt uppfatta stackars faster Elisabeth, som, det bereder jag er på, är olik alla andra ni träffat.

— Det är så underligt att vuxna som talar om henne alltid använder ordet »stackars» om henne, och barnen skildrar henne som ett nästan överjordiskt väsen.

— Överjordiska väsen passar inte för vuxna praktiska människor, ser ni. Av dem få de alltid heta »stackars», om inte något ännu värre.

Seså, nu hade jag återigen rört vid den sårbara punkten, men innan jag hann att fundera ut något sätt för att reparera felgreppet, fortfor han:

— Min hustru och hon var mycket fästade vid varandra. Stunderna hos »ma mère blanche», som hon döpt faster Elisabeth till, brukade hon kalla sin gudstjänst. Ni har nog hört, eller kunnat förstå, att faster Elisabeth inte är fullt normal, efter att i ungdomen ha varit sinnessjuk och vistats å vårdanstalt i åtta år?

Därom hade jag ingenting hört, och så erfor jag den romantiska historien om olycklig kärlek, föräldratyranni och trohet i döden, som man läser om i »dumma böcker» utan att tro på dess motbild i verkligheten.

Faster Elisabeth hade ganska tidigt visat sig vansläktad. Hon avskydde hushållsgöromål och sällskapsliv, sådant detta var i hennes födelsestad. Av de talanger, som ansågos höra till en fin flickas uppfostran, hade hon med entusiasm kastat sig över teckning och målning. I detta låg ju ingenting farligt, så länge hon inskränkte sig till

att förse familjekretsen med födelsedagsgratulationer i pastell och olja, men när hon bad att få utbilda sina konstnärliga anlag, då trodde inte den gamle konservative fadern sina egna öron — *hans* dotter falla på sådana dumma griller. När hon så envisades att ge nej åt varje friare, som fadern redan sagt ja till, så blev spänningen mellan henne och föräldrarna ännu starkare. Då hon vid ett tillfälle ansattes särskilt hårt angående orsaken till hennes obenägenhet att gifta sig, svarade hon att hon givit sitt hjärta åt en barndomsvän — en fattig sjömanspojke utan framtidsutsikter, som föräldrarna ej skulle gilla — och därför ville hon leva och dö ogift.

Bekännelsen väckte en oerhörd förbittring. Elisabeth skickades bort från hemmet till styvmoderns föräldrar i Småland, där hon skulle hållas till strängt husligt arbete, med absolut förbud att syssla med pensel eller färger. Hennes brevskrivning var underkastad familjecensur. Först lästes hennes brev, både dem hon ville avsända och dem hon skulle mottaga, av majoren och majorskan och de tre gamla döttrarna, som plötsligt fått denna hissnande ofattbara och syndiga roman inslungad i sitt enformiga vardagsliv.

Det var bestämt att förvisningen skulle räcka ett år, ifall hon efter denna tid kunde anses vara botad för sina griller, och året närmade sig slutet, då hon en dag erhöll ett brev från sin styvmor, att hon var välkommen hem till jul. I brevet låg ett tidningsurklipp om ett skeppsbrott i Nordsjön. Båtens namn var Elisabeth välbekant. Rubriken på notisen lydde: »Hjältemod av en svensk sjömansgosse», och den berättade hur en ung matros lämnat sin plats i räddningsbåten åt kaptenen med orden: »Ni har hustru och barn — jag har ingen i hela världen, som sörjer över min död.» Där stod även namnet på gossen.

Några dagar senare fördes Elisabeth till hospitalet, där hon kvarhölls åtta långa år. Så kom hon tillbaka hem, enär läkaren ansåg att hon icke var i behov av sjukhusvård. Hennes själssjukdom var av det ofarliga slaget. Men hon tålde aldrig att se fadern eller styvmodern. De ha dödat någon, som jag höll av, brukade hon säga. I över fyrtio år har hon nu levat som en sagofigur, i en värld för sig själv, full av drömmar och fantasier.

— Har hon glömt det förflutna — ungdomsvännen och målningen? frågade jag, gripen av hennes sorgliga livsöde.

— Nej, lektorn log vemodigt — i det fallet vansläktas hon inte — hon kan inte glömma. Sin sjömansgosse drömmer hon ännu om. Året runt stickar hon ylletröjor, som skickas till de olika hamnarna vid jultiden. De adresseras alla till »En svensk sjömansgosse med ljust, krusigt hår». Intresset för målning har tagit sig ett mycket originellt uttryck. Hon målar nu endast penséer, som hon kallar för människosjälar — och hennes intuition därvidlag är verkligen underbar. Men hon är mycket rädd för att visa dem. Jag fick länge be henne, innan jag fick de bilder hon tecknat av min hustru och mig.

Han tog ur sin plånbok två pappersblad, som han visade mig.

— Ser ni denna pensé — idel guld varje blad — det är Margaret. Här är min dom — litet guld i hjärtroten, eljes bleka färger och konturerna nästan utplånade. Då jag frågade henne, om hon inte kunde göra min själsbild en smula färgstarkare, svarade hon: inte ännu. Men hon hyste visst hopp om min bättring.

Möjligt, men inte troligt, var min tysta tanke, under det jag tackade honom för det visade förtroendet.

Följande dag skedde besöket.

Sedan barnen uppvaktat sin farmor och noga redogjort för sin sommar, följde Aurore oss upp till faster Elisabeth, som bebodde ett par rum i frontespisvåningen.

— Faster Aurore behöver inte följa oss, för vi kan visa tant Märta vägen, förklarade Helga, när Aurore beredde sig att göra oss sällskap.

— Lilla näbbgädda, var svaret på Helgas välvilliga förslag.

— Min stackars svägerska blir säkert glad över att se barnen. Hon besitter en eminent talang att skämma bort dem, var gamla-konsulinnans sötsura anmärkning, när vi togo avsked. Jag skulle velat se penséen, som återgav *hennes* själsbild.

*

Mitt första intryck av »ma mère blanche» var detsamma som när jag såg Margarets porträtt, men här var ingenting tungt eller tryckande i omgivningen. Tvärtom, endast solljus och glädje. I en rullstol vid det stora breda fönstret, som gick nästan ned till golvet och var fullt av blommande nerium, satt i solljuset en späd liten människovarelse, klädd i en helveckad vit morgonrock och med det silvervita håret i lockar hopfästade med en kam, så som hon burit det i sin ungdom. Hon var som ett fjun, som kunde blåsa bort, om man andades på det. Hennes ögon lyste vid åsynen av barnen, och hon räckte med ett litet glädjeskri armarna mot dem. Som små vildar kastade de sig över henne med kyssar och smekningar.

— Akta! Jag kunde inte hejda utropet.

— Var inte rädd! Jag håller nog, fast jag ser skröplig ut, svarade hon med sitt låga, melo-

diska skratt och räckte mig en hand hon lyckats frigöra.

— Jag böjde mig ned och kysste den, i fullt förstående av fru Margarets ord om gudstjänsten hos »ma mère blanche».

Hon tog mitt ansikte mellan sina båda händer och såg mig prövande in i ögonen. Så viskade hon:

— Är du snäll mot små barn?

Viskningen var dock ej tystare än att barnens skarpa hörsel uppfattade den.

— Ja, ja, det är hon, ropade bägge.

Så frågade faster Elisabeth ännu tystare:

— Är du sträng mot sådana som jag?

Denna gång var det endast jag, som hörde frågan, som jag inte tilltrodde mig att besvara med ord.

Så viskade hon ännu tystare:

— Talar Margaret till dig ibland?

Denna gång fick jag pressat fram ett ja, och det vackra gamla ansiktet lyste av glädje.

Nu togo barnen henne i besittning och berättade om sina upplevelser på landet på ett helt annat sätt än när de korrekt och väluppfostrat besvarat farmoderns frågor i samma ämne. Båda talade på en gång om sanden och havet och klipporna, om måsarna och svalorna, om Katrina och Jonas, om stugan de bott i, som var så liten som ett dockhus — nästan. »Ma mère» frågade och frågade, synbarligen lika intresserad som de små och blandade sitt glada skratt med deras. Barnen hade satt sig på stolens armstöd, med var sin arm om halsen på »ma mère», som förbjöds att vända sig mera åt den ena än den andra sidan.

— Vi ska ha hälften var, sade Åke och mätte med handen den del av hennes ansikte, som tillhörde honom, så att Helga inte skulle få mer än hon hade rätt till. När han tyckte att hon gick

in på hans område, smällde han till henne på handen.

— Åke, Åke, utbrast »ma mère» med sorg i rösten, har du glömt vad din mamma sa en gång du gjorde så?

Gossen rodnade djupt och böjde ned huvudet, så att de långa lockarna gömde hans ansikte. Ur locksvallet kom det nu med gråtkvald röst:

— On ne frappe jamais une petite fille, pas même avec le tige d'une fleur.

Så lyfte han upp huvudet och räckte Helga sina läppar till en försoningskyss.

Aurore och jag voro tysta åskådare av den vackra gruppen, tills gamla Lenas vänliga ansikte visade sig i dörren och anmälde att chokladen var serverad. Barnen hoppade genast ner, och Aurore sköt rullstolen in i rummet bredvid. Hon tycktes ha tagit sig av den gamla och var i sitt förhållande till henne lika myndig som hon var undfallande mot modern. Det var hon som sade stopp, när faster Elisabeth var för frikostig med Lenas makalösa våfflor och som kommenderade uppbrott, fast alla tre så bevekande tiggde om en pratstund till.

— Faster Elisabeth tål inte mer. Hon behöver sova i natt, och det gör hon inte, om ni tröttar ut henne med för mycket prat.

— Men vi har inte fått höra vad »ma mère» drömt på så länge, klagade Åke.

Då Lena i detsamma bad att få tala med fröken Aurore, som gick med henne ut, började barnen bestorma »ma mère» med böner om en enda dröm.

— Jag hade en så vacker dröm i natt, sade hon och såg ut genom fönstret, ut i rymden: Jag tyckte att jag stod utanför ett stort slott, som lyste och glimmade. Utanför låg sandslätter och ljunghedar och längre bort hela havet i sol-

glitter. Så stod jag utanför slottsporten och bad att slippa in. »Ja», svarade den gamle mannen, som vaktade porten och som hette Petrus, »om du kan få tusen små fåglar, som sjunger för dig, så slipper du in.» Jag blev så ledsen, så ledsen — var skulle jag få så många fåglar ifrån. Sanden var så tung att trampa i och mina fötter blödde efter min långa vandring. Men jag hade bara hunnit några få steg tillbaka, när det susade i luften av vingslag, och tusen små sångare började sjunga i jubel: »Vi är tusen små fåglar, som sjunger, vi är tusen små fåglar, som sjunger.» Det kändes som om mitt bröst skulle sprängas av lycka. Men så föll en fågel till jorden och var död. Han låg vid min fot och det var som om den glada sången tystnat i sorg. Så viskade en liten fågel till mig: »Tag den vassa stenen där och klyv mig i två delar, så kan jag sjunga för två och fladdra med vingarna, så att Petrus ingenting märker.» Nej, jag kunde inte göra honom illa, men en annan hand — jag vet inte vems — grep den vassa stenen och delade med ett slag fågeln i två delar. Åter jublade det omkring mig av tusende stämmor: »Vi är tusen små fåglar, som sjunger.» Som buren av vingar ilade jag till den öppnade porten, och just som jag kommit in i ljuset och glansen av all himlens härlighet, kom jag ihåg min räddare, nickade åt honom och sade: »Tack ska du ha lilla fågel, för att du ljög.»

— Men faster Elisabeth — Aurores röst var mycket allvarlig — hur kan faster berätta sådana omoraliska historier för barnen?

— Var den omoralisk? frågade »ma mère» med uppspärrade ögon. Jag tyckte det var en så vacker dröm, och jag kände mig så lycklig över den, när jag vaknade.

— Vi tycker den var förfärligt vacker, för-

klarade barnen högljutt med förebrående blickar på Aurore.

— Det tycker jag också. Tusen tack för att jag fick höra den.

Det var mig icke möjligt att tyst åhöra Aurores stränga ord till den gamla. Hennes små händer skälvde av rädsla just så som Åke en gång beskrivit.

Jag märkte gott att Aurore var missnöjd, särskilt med mig, och när vi togo avsked ute på trappan, sade hon med isande köld:

— Jaså, du anser det som god moral att lära barn att man kan komma in i himlen genom en lögn.

— Kommer du ihåg, Aurore, vad Victor Hugo säger i Samhällets olycksbarn, att »det finns sanningar, som med järnlänkar draga ned människor i avgrunden, och det finns osanningar, som lyfta människor till himlen på änglavingar». Faster Elisabeths dröm hör till det senare slaget, och den skadar sannerligen inte barnens moral.

*

— Snälle, rare doktorn, kom hit och hjälp mig!

— Vad i all världen står nu på? Är det tandvärk? Eller —?

— Mycket värre än så. Det är grosshandlare Ware, som inte vill gå.

— Ha-ha-ha! Friar han?

— Ja, ja, om doktorn inte kommer snart och räddar mig, så — — —

— Det blir en ny erfarenhet i min praktik. Vilka instrument ska jag ta med mig?

— Bara gott humör — mitt är totalt slut.

Ovanstående telefonsamtal ägde rum en afton i januari. Lektorn var borta, barnen voro i säng, och jag var ensam med grosshandlare Ware, som

oförmodat kommit på besök. Jag hade under nära två år varit värdinna i hans hem, men lämnade platsen, emedan jag saknade lust att bli permanent sådan. Och nu satt han här i lektor Brandins salong och suckade och kastade förebrående blickar på mig. Jag försökte det ena samtalsämnet efter det andra, som jag trodde skulle intressera honom, frågade efter Warehus — det spirituella namnet på hans ståtliga villa — om den nyanlagda värmeledningen fungerade efter önskan, om spalierrosorna blommat rikligt förra sommaren, om fruktskörden slagit väl ut o. s. v. Jag försökte mig till och med på politik och talade om tullar och militäranslag, men ingenting kunde förströ hans tankar från den fixa idé, som drivit honom hit. Han bara suckade och tittade — *tittade!* I min förtvivlan telefonerade jag efter doktor Kull. Men det var fem minuter för sent.

När jag kom igen, hade grosshandlaren äntligen samlat sina livsandar till en direkt fråga:

— Var det för att ni märkte mina känslor för er, som ni så plötsligt lämnade Warehus?

— Jag var tvungen att resa min väg. I mitt brev till er skrev jag, att min faster var sjuk och längtade efter att jag skulle komma hem. (Gud, att inte doktorn kan komma! Eller lektorn!)

— Det var bara en förevändning. Och nu har jag kommit för att få veta verkliga orsaken. Trodde ni möjligen att mina avsikter inte var fullt hederliga?

Nu blev jag ond på allvar. Och så kom svaret i förvånad ton:

— Nu förstår jag inte alls vad ni menar. Er hederlighet har jag aldrig betvivlat. Varför jag lämnade min tjänst (ordet understruket) hos er var närmast, tror jag, min — min — psykes självbevarelseinstinkt.

Det var en god makt, som ingav mig den frasen, som jag aldrig skulle ha hittat på av mig-själv. Den gjorde min grosshandlare fullkomligt stum under ett par minuter.

Innan han lyckats återhämta sig, kom doktorn, och han spelade sin roll som en gammal van skådespelare.

— Är inte Brandin hemma? Sicken kanalje. Och han som bjudit mig på en grogg. Jag väntar väl så länge då.

Sedan jag presenterat herrarna för varandra och Emma burit in groggsakerna, höll doktorn målron vid makt, så gott omständigheterna medgåvo. Han såg betydligt lättad ut, när lektorn kom hem. Den senare var ytterst förbindlig mot grosshandlaren och bjöd honom stanna kvar till supén. Att förekomma bjudningen var mig icke möjligt — herrar förstå ju aldrig minspel eller halva antydningar. Han trodde naturligtvis han gjorde mig en tjänst.

— Se inte så olycklig ut, viskade doktorn, då han tog avsked. Jag ska följa honom till hotellet, och under vägen kan jag ju ge honom en liten vink om att ni är kär i mig.

— Tack, tusen tack!

Jag kunde ha tagit honom i famn.

Följande dag, när lektorn och jag sutto vid frukostbordet, kom doktorn in, slog sig ned på första bästa stol och bara skrattade:

— Vad i all världen står på?

Jag var alls inte skrattlysten. Intrycket av det obehagliga besöket i går satt ännu kvar.

— Låt oss få del av din glädje, uppmanade lektorn, och så kom historien.

— Egentligen borde jag vara förargad, började doktorn, men jag kan inte. Det var en klassik den där friaren tant Märta håller sig med. En

grann och ståtlig karl på det hela taget, fast han mest såg ut som en sjuk kalv, när jag först fick syn på honom i går. Men det är historiens vidare gång jag ska redogöra för. Som jag lovat, följde jag honom till stadshotellet. Sen gick jag hem och la mig och somnade bums som vanligt. En kvart över tolv ringer min telefon. Och jag gör den vanliga frågan: »Vem är sjuk?» Och så får jag till svar: »Det är från stadshotellet — grosshandlare Ware, som besvärar doktorn i en viktig angelägenhet.» »Var sitter det onda?» frågar jag. »Nej, jag är inte sjuk, det är en upplysning jag vill be doktorn om. Doktorn, som är en lärd och bildad man, vill kanske säga mig vad 'syke' är för något?» »Är herrn galen?» frågar jag. »Nej, inte än», svarar han med en ton så ömklig, som om han stått framför en laddad kanon och väntat på ordet fyr! — »Men jag blir det visst, om jag inte får klarhet i detta. Vad är 'syke'?» »Är det norska eller danska, så betyder det sjukdom eller något ditåt.» »Nej, det passar inte alls i detta fall», jämrar han. »I vad sammanhang förekom ordet», frågar jag igen. »Var har ni sett det?» »Det var någon som sa det — 'min sykes självbevarelseinstinkt', sa personen jag menar.» »Aha», sa jag, som det började ljusna för. »Det är väl Psyke? med stort P?» »Vem är det då?» »Det är en flicka i grekiska mytologin, som slarvade med ett ljus och dröp stearin, eller vax var det visst, på sin älskares arm, om jag minns rätt.» »Men vad kunde hon mena med det — jag har ju elektrisk belysning i villan», klagar han. Nu var jag utledsen på karlen och sa till honom att fråga vederbörande själv i morgon. Och nu godnatt, nu vill jag sova.

Men historien är inte slut därmed. I morse ringde värden på stadshotellet upp mig och frågade,

om jag närmare kände riksdagsman Ware. Han hade sett mig i sällskap med honom i går. »Inte mera än att jag drack grogg tillsammans med honom i går kväll. Vad är det med honom?» frågade jag. »Tror doktorn han är vid sina sinnens fulla bruk?» fortfor värden. På min fråga om anledningen till denna för en av landets förtroendemän så opassande misstanke, berättade han, att när Ware kommit in i sitt rum efter att ha skilts från mig utanför hotellets port, hade han ringt på städerskan och frågat, om hon kunde skaffa honom Nordisk familjebok, den del, där ord på »sy» står. »Ett hotell är ju inget bibliotek», fortsatte han, »men jag har arbetet i fråga i min privata bostad och letade ut det band han ville ha. Efter en stund kom städerskan igen med boken och sa att ordet fanns inte där, om han i stället kunde få bandet med 'c' eller 'z', för han visste inte säkert hur ordet stavades. Det fick han, och så hade vi fred för honom till klockan fem i morse, då ringde han igen och bad städerskan att få låna delen med »ps», för det hade han hört var det riktiga.» »Vem hade han hört det av, sa han inte det?» »Doktorn säger något — han kunde ju inte ha talt med en levande själ mitt i natten. Det står aldrig rätt till med karlen. Och det säger städerskan med, för hade han burit sig besynnerligt åt, innan han hittade det märkvärdiga order, så var han sju gånger värre, när han fått reda på det. 'Min räkning', skrek han åt städerskan, och tittade på henne så ursinnigt, så hon vågade inte gå upp med den, utan jag gick själv. Då jag frågade honom, med vilket tåg han skulle resa, sa han, att han skulle resa till Stockholm med första tåget. Han sitter i ett utskott, sa han. Resväskan stod öppen, och i den syntes rummets ena vattenglas och stövel-

knekten, medan hans nattskjorta låg på golvet. Medan han vände ryggen till, gjorde jag ett snabbt utbyte, som skulle hedrat en trollkonstnär. När jag lyckats få litet mat i honom och en stor sup och en flaska porter, så följde jag honom till stationen — sa att jag skulle möta min svärmor för att inte väcka hans misstankar. Gumman är död för tio år sen, men när 'en ovan ska ljuga, så drar han alltid till med det otroligaste, har doktorn inte märkt det? Så är det åtminstone med mig. Jag bad konduktörn ha ett öga på honom under resan. Gud hjälpe utskottet den karlen sitter i!» slutade källarmästaren. — Nå, tant Märta, vad säger ni om den historien? skrattade doktorn.

— Jag säger som källarmästaren: Gud hjälpe utskottet.

Mitt goda lynne var fullkomligt återställt vid vissheten om att slippa återse min f. d. husbonde.

— Och jag som trodde mig göra fröken Wander en glädje, när jag bjöd honom äta middag här i dag.

Lektorn såg brydd och generad ut.

— Min käre Jan-Gabriel, hur är det fatt med din psyke? skämtade doktorn.

Jag lämnade rummet i detsamma, så att svaret gick jag miste om.

Å vilken lättnad! I dag måste barnen och jag ha något särskilt trevligt för oss. En slädtur kanske.

*

Lektor Brandins villa låg i den nyare stadsdelen, där det fanns reglerade gator och kvarter, med trädplanteringar, vattenledning och elektriskt ljus. Staden hade ursprungligen legat nere vid havet, och ännu funnos ruiner efter en gammal

befästning, men den hade så småningom dragit sig allt längre inåt landet, som om den blygdes över sitt ursprung. Kanske icke utan skäl. Att döma av det namn den samling träruckel, som låg därnere huller om buller, ägt sedan urminnes tid, kunde man kanske förklara stadsbornas avståndtagande.

Stadsdelen kallades nämligen Babylon, och då det kunde tagas för givet, att det icke var dess namnes beryktade prakt och rikedom, som givit upphov till namnet, måste det ha varit dess mindre tilltalande levnadssätt. Numera hade namnet nästan fallit i glömska i samma mån som färre skäl att erinra därom förekommo. Det var egentligen när någon med anledning av missförhållandena därute behövde brännmärkas, som den gamla benämningen tacksamt återupplivades. Såsom då gamle skeppar Lorens förvärvat sig titeln av »kungen i Babylon».

Första gången jag hörde namnet var, då Emma varit hos tvätterskan för att tala om jultvätten och kom tillbaka ytterst upprörd över vad hon varit vittne till. En granne till tvätterskan hade blivit uppsagd till flyttning, om icke förra månadens hyra erlades. Mannen var samma dag återkommen från sjukhuset, och såväl han som hustrun och sju små barn hade tillbragt natten i ett rum utan dörr och fönster, som blivit avlyftade. Snön låg på golvet i drivor. Grannarna hade på morgonen fördelat barnen mellan sig. Att be husvärden om förbarmande tjänte ingenting till. Det är »kungen i Babylon», som äger huset — och alla de andra rucklena med — och han vet inte vad hjärta vill säga.

— Kan fröken inte hitta på någon utväg? bad Emma.

Även utan Emmas vädjan hade jag väl försökt finna råd, hoppas jag, men hennes förtroende

ökade kanske mitt nit. Jag satt och funderade en stund med det resultat att jag gick till telefon, fick reda på skeppar Lorens' nummer och ringde upp.

Naturligtvis kallade jag honom för »herr kapten», och framförde mitt ärende med min allra mjukaste röst. Det gällde Karl Aronsson, som blivit uppsagd till flyttning, och som en person gärna ville hjälpa, om hon fick veta hur stor skulden var och med villkor att familjen får stanna kvar och att dörr och fönster genast bli ditsatta.

— Vad är det för en liten rar fru jag talar med? ljöd en obehaglig, tillgjort oljig röst i telefonen.

— Jag vill helst slippa uppge mitt namn. Pengarna skickar jag med en person, som ni får lämna kvitto till. Det vill säga underteckna det kvitto jag skickar er. Hur stor är summan?

— Tjugusju kronor, lilla frun.

— Det var ju bara en månad Aronsson var skyldig, och det är tolv kronor? Lägger jag då till förskott för december, så är det tjugofyra ni ska ha.

— Alldeles rätt, lilla rara, men så kommer omkostnaderna för vräkningen — fönster och dörrar spasserar inte ut av sig själv — ho ho ho.

— Är det inte en smula orimligt tilltaget, herr kapten?

Det var inte lätt att hålla kvar det milda tonfallet i rösten, då jag kände mest benägenhet att spotta och fräsa som en katt.

— Anonyma affärer blir gärna litet kostsamma, lilla frun. Men säg mig lilla söta namnet, så kanske vi kan jämna på riksdalern. Gamle Lorens är inte omöjlig, när det gäller fruntimmer.

Mitt tålamod var uttömt, och jag var ju i min fulla rätt att göra med mina egna pengar vad

jag ville, och så sa jag honom, att jag heter Wander och är husföreståndarinna hos lektor Brandin.

Det dröjde bra länge, innan hans svar kom, och då var det så lismande ödmjukt, som om han velat kyssa stoftet under min fot. Naturligtvis skulle det inte vara mer än tjugufyra kronor — det var bara raljeri det andra — gamle Lorens tycker om ett gott skämt, ser fröken. Och är det något vidare han kan stå till tjänst med, så — — —

När jag hängt upp luren, satt jag en lång stund orörlig, som förlamad av vämjelse. Och jag såg så tydligt den gamle mannen, som han måste se ut, med sitt rödbrusiga ansikte, de rinnande fiskögonen med fettpåsarna under och den lismande munnen och fotskrapningarna och bockningarna för Brandinska namnet — till och med i samband med familjens tjänare.

Sedan jag återhämtat mig, gick jag upp i mitt rum för att sätta ihop ett kvitto, och mitt misstroende till »kungen i Babylon» var så stort att jag kasserade två koncept, innan jag fann en form nog bindande. Sen ålade jag Emma att ha Aronsson med och se till att hyreskontraktet blev ordentligt påskrivet.

I skymningen samma dag, då doktor Kull kom in för att, som han sade, »värma sina händer», men som jag misstänkte för att värma sitt hjärta med en blick på fru Margarets bild, fick jag tillfälle att fråga, om han kände till »kungen i Babylon». Doktorn flög upp från stolen som en spänd fjäder.

— Om jag känner till den skurken! Om någonsin ett långt syndaliv preparerat en människosjäl för den brinnande ugnen, så är det väl hans. Herodes' barnamord var ingenting i jämförelse

med alla de mord skeppar Lorens har på sitt samvete. De dör som flugor därnere, alltid en eller annan epidemi — nu är det lungkatarr i vart och vartannat kyffe.

Jag omtalade min bekantskap med Lorens, och vår gemensamma avsky för honom blev ett ytterligare band mellan doktorn och mig.

— Men, upplys min okunnighet, doktorn, finns det inte bostadsinspektion här i stan?

— Jo, tant Märta, och jag kan försäkra er att vartenda hål därute är uppmätt både med ytmått och rymdmått, och det finns på hälsovårdsbyrån svart på vitt på hur många kubikmeter luft Aronsson och han hustru och deras sju ungar per man har att göda lungsotsbacillerna med. Allt fullt vetenskapligt och författningsenligt konstaterat — vad kan ni mer begära?

— Gör inte narr av mig, bad jag. Ni kan inte mena att vederbörande — vilka de sen är — anser att allt är välbeställt med att anmärkningarna står skrivna på ett papper — eller tryckta till och med? Undersökningen är väl medel och inte mål?

— Vill ni veta hur en ny institution kommer till stånd? Det blir, när de konservativa vill ha fred för skrikhalsarna och sen de lyckats stympa reformen, så att den inte kommer att bli till vidare besvär. Skrikhalsarna, d. v. s. de sociala reformivrarna, har också tröttnat under den långa striden och nöjer sig med nästan vad som helst för att få slut på tjatet. Och så börjar de skrika på en ny reform som de är eld och lågor för — tills det går med den på samma sätt. De är så himla naiva de de där reformatorerna, det vet jag bäst som varit en av de värsta. Men nu är det med mig som Åke och aftonbönen — jag tror inte det hjälper.

— Krångla nu inte bort svaret för mig, för nu *vill* jag ha besked på min fråga: varför blir inte bostäder, som är undersökta och befunna dåliga, utdömda?

— Det är alldeles omöjligt med husen i Babylon, ser ni.

— Omöjligt!

— Ja, så länge deras ägare sitter i drätselkammaren.

— Menar ni att »kungen i Babylon» är medlem i stadens drätselkammare — en heders- och förtroendepost?

— Guldets makt, lilla tant Märta. Nej, nu får jag skynda mig — det är en patient, som väntar mig just därute i kungariket. Det är väl så gott jag gör en titt in till Aronsson för att se hur affären utvecklats.

— Doktorn, låt oss bilda en sammansvärjning, ni och jag, för att störta »kungen». Göra revolution — skall vi!

— Min själ, har jag inte lust. Det fanns en tid, då jag trodde att kvinnorna skulle komma med den sociala räddningen. Men så märkte jag att det var bland dem som bland männen — de få modiga dukade under för de många fega. Och de få kloka för de många dumma. Ni kan måhända återge mig min tro på kvinnorna. Låt oss konspirera av alla krafter.

— Topp!

Vi beseglade sammansvärjningen med ett kraftigt handslag.

*

Det första jag hade att göra som sammansvuren, det insåg jag, var att sätta mig riktigt grundligt in i förhållandena och lära känna det ondas om-

fång och sedan finna säkraste sättet att göra slut på det. Naturligtvis utan att väcka misstankar hos någon.

Aurore hade länge erbjudit sig att visa mig Brandinska ålderdomshemmet, stiftat till åminnelse av handelsmannen Jan-Gabriel Brandins fader. Hemmet låg på gränsen till Babylon och erbjöd en osökt anledning att ta trakten i skärskådande. Min erinran till Aurore om hennes erbjudande upptogs mycket vänligt, och följande dag avlade vi besöket, åtföljda av barnen på Aurores särskilda önskan.

Byggnaden var uppförd av röd tegel i en enda våning med frontespis och omgiven av en trädgård, genom ett högt trästaket delad i två avdelningar. Anstalten hade plats för tjugo åldringar, tio män och tio kvinnor, kända för arbetsamhet och anständig vandel.

Aurore åtnjöt synbarligen stor respekt. De gamla värkbrutna knäna och ryggarna böjdes så djupt inför henne, som om de aldrig mera skulle kunna rätas. Hon kände alla till namnet och talade vänligt och uppmuntrande till dem.

Husets fasad vette åt havet med full obehindrad utsikt över de små sammangyttrade rucklena i Babylon.

— Här har ni vacker utsikt, anmärkte jag till en av gummorna, som satt vid fönstret med sin stickstrumpa.

Föreståndarinnan och Aurore voro i nästa rum.

— Ja, både utsikt och insikt, svarade den gamla med eftertryck och skakade på huvudet.

— Akta sin mun, madam Bergström, kom ihåg att en ska ha go'a tänder, om en ska knäcka nötter ihop med de stora, varnade en av rumskamraterna.

Här hade jag en ledtråd, som jag nog skulle

nysta upp och tvinna ihop med andra till ett rep att strypa »kungen i Babylon» med. Med löfte att hälsa på en av juldagarna tog jag avsked.

På gubbavdelningen hade Helga och Åke slutit vänskap med en gammal f. d. sjöman, som lovat göra dem var sin båt. Han var mycket frispråkig, gamle Olle, och då jag frågade honom, varför platsen, som ligger där nere vid sjön, kallas Babylon, svarade han, att den som hittade på det namnet kunde nog sin bibel och visste att det passade.

— Men nu tror väl inte Olle det passar? försökte jag.

— En får väl tro det en ser med sina ögon och hör med sina öron, svarade Olle menande.

Detta var också ett svar, som kunde utnyttjas vidare.

Mina försök att få någon upplysning av föreståndarinnan misslyckades totalt. På min fråga, om hon icke hade obehag av grannskapet, om där inte rådde stor fattigdom och sjuklighet, svarade hon undvikande, att där nog bodde en del dåligt folk och att kvinnorna inte förstod att sköta sina hem, så att männen trivdes där, men för övrigt trodde hon, att de kunde ha det riktigt bra — »bara de ville sköta sig».

— Låt oss göra en omväg genom gränderna här, föreslog jag Aurore, när vi kommit ut genom trädgårdsgrinden, ned till bryggan, så kan jag få se hur en isränna ser ut.

— Jag tror inte vi kan ta oss fram på israllorna mellan husen — de är knappast avsedda för människofot, tvekade Aurore.

— Det är ju i alla fall människor, som bor här, och våra fötter är väl skapade på samma sätt som deras, antar jag.

— Nej se, tant Märta, avbröt Helga, där är fönstret sönder, och de har stoppat kläder i hålet.

— Och där är en gosse med en spann, och han har hål på strumporna, så snön kommer in i dom. Se faster Aurore!

Åke var djupt upprörd och såg på sina egna pälskantade ytterkängor.

— Vill du ge honom dem?

— Får jag det, tant Märta?

Han beredde sig att draga av dem, då jag hejdade honom med förklaring att hans kängor skulle vara mycket för små åt gossen. Mina egna voro mera lagom, och i detsamma hade jag krängt av mig mina bottiner och ropat åt pojken att hämta dem, vilket han inte lät säga sig två gånger.

— Men bästa Märta — när Aurore sade »bästa Märta», så visste jag vad klockan var slagen — tycker du verkligen att det är rätt att ge barnen sådana exempel? Se hur förtjusta de se ut.

— Det gläder mig. Bästa Aurore — jag försökte härma hennes ton — anser du det rätt, att barnen får läsa nya testamentet, när de lärt sig läsa innantill? Där står någonting om att den som har två kjortlar skall ge bort den ena, och jag har tjocka, dubbelbottnade kängor — utom bottinerna. Barnens moral har bestämt inte tagit någon skada. Såg du hur blek och förfrusen pojken var? Och hur sjuk han såg ut? Här är en fullständig tuberkuloshärd härute, säger doktor Kull.

— Det är sorgligt att de fattiga ska ha så liten uppfattning av hygien. Hade de mera sinne för ordning och snygghet, så skulle deras hälsa vara bättre.

— Vad skulle det hjälpa dem, då de ändå är tvungna att bo så uselt. Det sorgligaste av allt är att sådana bostäder tolereras i ett s. k. ordnat samhälle. Den, som hyr ut sådana hus, borde ha straff som för uppsåtligt mord, för det är det. Dubbelmord, för det är död för både kropp och själ.

— *Bästa* Märta, överdriv inte så.

— *Bästa* Aurore, gå och se för dig själv hur det ser ut i de här stugorna — och hur människorna ser ut — och jag är fullkomligt övertygad om att du skall ge mig rätt.

Vi hade kommit till det sista av de små husen, då en pälsklädd herre steg varsamt utför den rangliga trappan, under det en bedjande kvinnoröst hördes inifrån förstugan. Jag hade blivit några steg efter under lek med Åke, som fått roa sig med att bombardera mig med snöbollar, och kunde inte höra vad mannen sade, då han stannade för att hälsa på Aurore. En aning upplyste mig om vem han var, och han motsvarade fullkomligt den föreställning jag gjort mig om skeppar Lorens.

Men om jag icke kunde uppfatta vad han och Aurore sade, så hörde jag däremot mycket tydligt Helgas röst, då hon yttrade:

— Var så god och rör mig inte, för det har tant Märta sagt att främmande herrar inte får lov.

— Ho-ho-ho, skrattade gubben, alldeles som dagen förut i telefon, det var mig en liten säker en. Vad kan en så liten kavat fröken heta?

— Jag heter Helga Brandin, svarade Helga med värdighet.

— Är det lektorns? vände han sig till Aurore, och då hon ganska avvisande, som det föreföll mig, bejakat frågan, tillade han:

— Då är väl tant Märta husföreståndérskan? Är det kanske hon, som kommer här?

— Ja, vi skulle ner till bryggan. Det är kallt att stå stilla. Adjö kapten Lorens. — Jag ville spara dig för en obehaglig presentation, sade Aurore, så snart vi kommit ur hörhåll. Det är en av de obehagligaste människor jag vet. Och

han lär vara en blodsugare mot sina fattiga hyresgäster.

— Så väl att han inte fick klappa mig! utbrast Helga, som om hon känt sig räddad från en stor fara.

— Men Aurore, du tog honom nyss i försvar, då jag framhöll det brottsliga i att hyra ut dessa dåliga bostäder.

— Är det han? Det förstås, de är ju lika dåliga vem som äger dem, men honom har jag nu särskild misstro till. Jag skulle vilja veta vad det var kvinnan bad honom om.

— Låt oss gå in och fråga, när vi går tillbaka.

— Inte går det an — till alldeles främmande?

— Jo, det går visst an, för övrigt kan vi väl hitta på ett ärende.

— Mitt ena strumpeband har varit uppe en lång stund, det kan vi gå in och fästa, hjälpte Helga, vars snabba uppfattning aldrig förnekade sig.

För att undgå ett upprepat möte med Babylons ägare gingo vi först ned till bryggan, fingo låna en kikare i lotsstugan och ehuru vi just inte kunde se annat än ett isbundet hav och isrännans mörka vatten, så voro barnen överlyckliga att få vara med om ett så ovanligt nöje — det var något helt annat än att gå i parken och dra en kälke som alla de andra barnen.

På hemvägen gingo vi in i den lilla gråa stugan. På Aurores uppmaning att föra ordet — »du kan bäst» var det jag som knackade på dörren, och då en gammal, mager och böjd kvinna öppnade, bad att få komma in ett ögonblick för att fästa ett av barnens strumpeband.

— Å för all del, så gärna, så gärna, var så god och stig in.

Det gamla ansiktet såg så vänligt ut. Likaså

den gamle gubbens, antagligen gummans man, som satt i köket och flätade bastmattor. Båda sågo ut att vara omkring 75 år. Köket var rent och snyggt,

— Lotta, hörde vi en röst inifrån rummet, vem är det du talar med?

— Det är mamma förklarade Lotta för oss, innan hon ropade till modern: Det är främmande herrskap, som bara kom in för att fästa ett band.

— Be dom komma hit in, så jag får se dom, sade den gamla darrande rösten.

— Ursäkta mamma, hon är så barnslig, bad hon som blivit kallad Lotta, men hon är också 96 år gammal, den äldsta i hela stan, säger prosten

— Vi vill gärna gå in och hälsa på henne, sade Aurore med ovanlig livlighet.

Då jag var färdig med Helga och kom in i rummet, som var lika snyggt och ordentligt som köket, fick jag se Aurore sittande vid gamla Nellys säng och lyssnande till hennes historia. Barnen väckte den gamlas stora förtjusning, och hon bad att få känna på deras huvuden — synen var nästan borta — och så fortfor hon att stryka deras händer, under det hon besvarade Aurores frågor.

Alltsedan hennes måg »slutade sjön» för tjugo år sedan, hade hon och »barna» bott ihop i denna lägenheten, men nu hade kaptenen höjt hyran, och då var det omöjligt att hålla ihop längre. Vi ha blivit erbjudna en gång att flytta in i ålderdomshemmet, men det är så svårt att skiljas åt, sen en varit tillsammans hela livet. Vi grunnade på'et och fällde många tårar och ba många böner. Det var så hedersamt, för en ska vara välkänd för att komma in — och frökens pappa kände oss så väl, både min gubbe och min måg seglade med hans fartyg. — Fröken frågar

hur mycket vi har att leva på — tala du om 'et, Lotta, jag glömmer siffror, sen jag blitt så gammal.

— Min gubbe har i pension 125 kronor om året, började Lotta och så har mamma 10 kronor i månaden av »vården», och det räcker till hyran åt oss. Så har vi det andra till mat och bränsle. Och ibland får pappa sälja en matta för 1 krona eller 1.50, om den är stor. Är lyckan riktigt god, så kan jag få beställning på trasmattor, och det får jag 30 öre alnen för. Men det blir inte mycket av det, för min rygg blir så dålig, så jag orkar inte hålla på länge i stöten. Allting vore bra, om vi bara finge slippa betala mer än 10 i hyra, men värden är så hård. Ändå har han och pappa varit kamrater i ungdomen. Det är så underligt här i världen — en ska opp och en ska ner.

»Pappa» grymtade något, som jag tog mig friheten tolka som så: »Det är inte så gott, vet Lotta, att säga vem som är oppe och vem som är nere, det beror på hur en ser det, och jag tror för min del att er man här är den som kommit »opp» och att det är den andre — jag vill inte nämna hans namn — som kommit ner.»

»Pappa» skrattade! Det hade han inte gjort, alltsen han slutade sjön, berättade Lotta, eller sen vi fick veta att den sista vi hade igen av barna kommit till skada i Nordsjön och dött på ett sjukhus i Bergen.

När vi gingo vår väg, lämnade vi efter oss tre lyckliga människor. Aurore hade lovat att varje månad lämna ett litet hyresbidrag, så att de fortfarande skulle kunna hålla ihop hemmet. Och så hade vi upptäckt, att hela familjen Brandin var i mycket stort behov av dörrmattor.

Icke minst glädje väckte barnens löfte att komma igen — här var ju så roligt att vara — nästan som en saga. Gamla Nelly hade ett glas-

skepp, som hon för åttio år sen fått av sin fästman, då han kom från Spanien, och det skulle Helga och Åke få i present, när Lotta först hunnit blåsa bort allt damm, som i åratal samlats på tackel och tåg.

Aurore tog mig i famn, när vi skildes åt. Det jublade inom mig: En bundsförvant till i kampen! Att det var en »värdig fattig» hon först fick göra bekantskap med, gjorde det lättare att sedan införa henne till andra, svårare fall. Jag telefonerade till doktorn och talade om att vi vunnit en första seger: Aurores värdefulla hjälp.

*

Åter håller kälen på att gå ur jorden, för tredje gången sedan jag på tåget sammanträffade med Ellen Grane. I dag har jag haft en särskild påminnelse om början av vår bekantskap genom ett brev från henne av ganska märkligt innehåll. Sista gången jag träffade henne var strax före jul, då hon var inne i staden för juluppköp. Hon föreföll nedstämd och förströdd, alldeles mot sin vana, och då jag frågade henne om orsaken, svarade hon, att hon funderade på att återvända till Amerika.

— Sedan far och mor är borta, tycker jag det är så meningslöst att gå ensam där och slita. Bara jag inte vore så förtvivlat kär i den välsignade jordlappen. Vore den min, skulle jag skaffa mig ett par fosterbarn, och då skulle jag med glädje arbeta fingrarna av mig för ungarna. Men att göra det för mina gifta syskon, som tar det för självklart, att jag ska vara deras oavlönade piga, det tål jag inte. Då kan jag så gärna vara piga i Amerika och få betalt för mitt arbete. Där är jag åtminstone en människa, aktad för min egen skull, här är jag bara en

ringaktad ogift syster — i ett sterbhus. Och jag är så dödligt rädd att bli bitter i sinnet.

Ellen Grane skrev sällan brev, och jag visste, att det måste vara någon viktig anledning, som kunde förmå henne därtill, en Amerikaresa till exempel. Men den nyhet brevet innehöll var jag fullkomligt oberedd på. Ellen Grane ämnade gifta sig. Detta var ju i och för sig inte så märkvärdigt, men i valet av make — grosshandlare Emil Ware — låg det märkvärdiga. Vad i all världen kunde ha fört dessa två tillsammans? Han ytlig och barnsligt fåfäng, mycket konventionell, tämligen intelligensfri, fast snäll och välmenande, men, men — — — Hon grundlig och klarsynt, enkel och rättfram med en varm, humoristisk syn på människorna och världen och ett rikt själsliv.

Ett långt förklarande brev gav mig svaret på gåtan.

— Jag förstår väl att du blir förvånad vid underrättelsen, skrev Ellen, så mycket mer kanske som min fästman först försökt sin lycka hos dig. Detta har ingen sagt mig utom min egen intuition; som du vet kan jag konsten att stava och lägga ihop. Den punkten är således klar och behöver inte mera nämnas mellan oss.

Jag har gjort mig själv samma frågor som du nu gör: vad kan ha förmått Ellen till detta steg? Hon hör inte till den sortens flickor, som blir förälskade utan all rim och reson för sitt tycke. Och hon gifter sig absolut icke av några världsliga beräkningar, eller endast och allenast för att bli gift. — Inte sant, så frågar du? Och nu skall jag försöka att svara »på heder och samvete».

Du minns vårt sista samtal och min plan att återvända till Amerika. Vid nyårstiden reste jag till min bror för att sköta hushållet, medan min

svägerska låg på Sofiahemmet efter en operation. Grosshandlare Ware var nästan daglig gäst i prästgården. Han och min bror hade ett kommittéarbete ihop. När min bror var upptagen, som mycket ofta var fallet, sällskapade han med mig, och du vet av erfarenhet att min mun står på vid gavel, då jag träffar någon, som visar mig vänlighet och intresse.

Efter fem lyckliga veckor återvände jag till ensamheten, tryckt av en pinande längtan efter hemliv, efter människor att ställa det gott för, efter små mjuka barnaarmar kring min hals. Flera gånger om dagen sprang jag ner till ladugården för att få höra korna råma, när de kände igen min röst. Jag fjäskade för höns och ankor och grisar, som om de varit mitt eget kött och blod. Varje kväll sa jag till mig själv: I morgon ställer jag om resan — jag står inte ut längre! Men när det så började dagas, och jag kom ut på trappan och såg skogen och de blåa bergen och kände hur det började lida åt våren, — Granebo vår! — då kände jag att varje spirande grässtrå band mig som ankarkättingar. Mitt uppe i alla dessa stämningar kom Emils frieri — till min mycket stora överraskning. Jag tyckte om formen för det samma, enkel och naturlig utan sentimentalitet och fraser, inte alls sådan jag föreställt mig efter hörsägen. Efter ett par dagars betänketid svarade jag ja. Naturligtvis bidrog därtill min ensamhetskänsla, mitt ömhetsbehov och mitt verksamhetsbegär.

Tror du inte jag har fullt klart för mig, varför han först brydde sig om mig. Säkert samma känsla, som drog honom till dig, nämligen vår förmåga att skapa hemtrevnad. Däri kan jag inte se något förödmjukande för någondera parten — det är åtminstone en varaktigare förtjänst

än skönhet eller ungdom. I Emils och mitt fall kan vi kvitta, för det som först fäste mig vid honom, var hans riksdagsmannakall och hans politiska och kommunala intressen. Hans fåfänga är av den där naiva sorten, som går över vid förståndig behandling, utan att någon märker det. Han äger i hög grad denna manliga hjälplöshet, som alltid tilltalar vår modersinstinkt. Naturligtvis har jag inga himlastormande lyckodrömmar som hemgift med i äktenskapet. Skall jag vara ledsen eller glad däröver? Det senare, tror jag nästan. Kanhända tar jag honom som surrogat för ett gravationsfritt Granebo+fosterbarnen. Hur som helst lovar jag att han skall ej behöva ångra sitt val, liksom jag hoppas att ej behöva ångra mitt.

Önska mig lycka till!

Hon hade så rätt i allt vad hon skrivit, det var så klokt och förnuftigt, men en tagg satt där dock i mitt sinne och stack och stack. Var det att jag inte unnade henne åt grosshandlare Ware? Något av detta måtte ha smugit sig in i min lyckönskan, ty jag fick omedelbart ett brevkort, där det stod: »Mitt fall är ett av de 98% i alla äktenskap. Man får ta världen som den är och göra sin egen lilla bit av den bättre, innan man lämnar den. Det är allt.»

Doktor Kull skrattade muntert, när jag med tårkvald stämma omtalade nyheten för honom och hur jag inte kunde bli kvitt intrycket av att Ellen Grane »kastat bort sig», som det heter. Han frågade — antagligen för att förströ mig — hur mina andra biktbarn ha det med sina hjärteangelägenheter.

— Menar ni Signe?

— Ja, Signe först och främst. Och så »gamlakonsulinnan» och moster Lisen och borgmästar-

innan, som alla har giftermålsbekymmer för Brandin. Vem är den nyaste?

— En kusin till borgmästaren, dotter till en rik bruksdisponent i Norrland. Dessutom är hon fil. kand. och mycket barnkär, klippt och skuren till hustru åt min bror, säger Lilly.

— När kommer kandidaten?

Doktorn såg mycket road ut.

— Hon är redan på väg, och tant Maria föreslår att lektorn gör en större bjudning på sin födelsedag i slutet av nästa vecka. Hon skulle tala med honom om det. Så vill hon att vi ska anordna en barntablå med alla de små Brandinarna. Kandidaten lär vara så skicklig i arrangemang, sa hon. Hon kallar henne naturligtvis inte för kandidaten, som ni och jag, utan för »lilla Ada».

— Nå vad sa ni, tant Märta?

— Att jag skall göra allt vad i min makt står.

— För att hindra tillställningen, menar ni?

— Ja, naturligtvis. Kan de inte låta lektorn vara i fred? När det nu finns en enda levande karl i världen, som är trogen sin hustrus minne, så borde han respekteras. Till och med min pappa, som är sextifem år gammal, så gifte han om sig i vintras. Usch!

— Gamla konsulinnan brukar även sondera mig och anför då de iakttagelser ni gjort. Märta Wander har sagt det, eller Märta Wander har tyckt sig märka att — — —.

— Hon brukar inleda sina förtroenden med en fråga, om jag märkt att lektorns sorg över den första hustrun — Margaret heter numera alltid »min sons första hustru» — är över. Om jag då svarar, att den är naturligtvis inte så våldsam eller så märkbar, säger hon: »Det är just det jag menar, att den är på retur, och då är det

vår skyldighet att ingripa, för stackars Jan-Gabriel är så grundligt opraktisk och låter så lätt narra sig. Han behöver verkligen en hustru, som kan rehabilitera hans anseende. Det är helt enkelt hans plikt mot sig själv, sin mor och faderns aktade minne, för att inte tala om den övriga släkten och familjens ställning i samhället. Alla Brandinar har utmärkt sig på ett eller annat sätt i det offentliga livet, och han som den äldste har ingen rätt att undandra sig sina plikter. — Lilla Märta kan ju ingen ersätta hos barnen, förstås, men den förändringen blir ju nödvändig förr eller senare.» Denna lilla finkänsliga vink avslutar alltid förtroendet.

— Vi måste hjälpa honom, eljes fördärvar de honom totalt! utbrast doktorn.

— Det ger jag katten, vet doktorn, men barnen — barnen!

— Ja, inte minst för deras skull. Men säg nu, hur ska vi bli kvitt fästen?

— Kan ni inte hitta på ett viktigt sammanträde den dagen, eller en resa, eller att han skall hålla ett föredrag någonstans. Han kan ju ha glömt att det var hans födelsedag, då han lovade komma. Av den lilla franska jag kan är det ett uttryck som jag älskar — »fait accompli» — att ta en sak som avgjord helt enkelt sparar så ofantligt mycken tid och kraft.

— Kvinnans list — doktorn lät höra en långdragen vissling. — Jag känner mig utvecklas till en Machiavelli under er ledning, tant Märta.

— Hur skulle ni eljes kunna reda er mot andra Machiavellis, som inte har samma goda avsikter som ni?

Den snälle doktorn var ingen dålig lärjunge. Födelsedagsfirandet kunde icke bli av, därför att länets fornminnesförening, vars sekreterare lektorn

var, kallats till styrelsesammanträde hos landshövdingen den dagen, och det var mycket viktiga frågor, som skulle före.

Landshövding och fornminnesförening, det var begrepp, som imponerade och inför vilka till och med gamla konsulinnan böjde sin stolta nacke. Det förstod hon så innerligt väl, att ingen ändring var möjlig. Men därmed var planen icke uppgiven på festlighet, där lilla Adas person och talanger kunde göra sig gällande och möjligen öppna ögonen på den förblindade sonen.

I detta vällovliga syfte ämnade gamla-konsulinnan nästa söndag ge en större middag, följd av musik — lilla Ada hade sångröst — och tablåer. Jan- Gabriel dansade icke, eljes skulle hon ha gett en bal på sin äldste sons trettiosjunde födelsedag som ett insegel på att sorgen var slut och att han åter var i äktenskapsmarknaden.

Jag erhöll tillsägelse att infinna mig med barnen hos borgmästarens, där repetionerna skulle försiggå. Men när jag bad Åke och Helga att göra sig i ordning för att följa med, fick jag till svar ett blankt nej. De ville absolut inte uppträda i farmors tablåer.

— Vi vet vad det är, sade Åke, vi ska sitta i nattskjorta på en stege, och farmors Johansson ska ligga på golvet med ett stort lösskägg på sig och drömma att vi är änglar, som går upp i himlen. Alice och Jonas har talat om det i skolan, för de ska också sitta på stegen.

— Men så ska det vara en tablå till, fortsatte Helga, ett par barn, som håller på att stupa utför ett brant berg, men som räddas av en ängel. Barnen ska vara Åke och jag och skyddsängeln ska vara vår nya mamma, sa Alice. Och vi vill ingen ny mamma ha, och vi vill inte vara med,

Vi sa till Alice att vi ska be tant Märta, att vi slipper.

Där stod jag vackert. Under det kalla kårar löpte utefter min rygg vid tanken på »hela släkten», flätades fyra små armar kring min hals, och oemotståndliga röster bådo:

— Snälla, rara tant Märta, låt oss slippa!

— Men om ni gör pappa en glädje med att uppträda i tablåerna, så gör ni det bestämt, försökte jag övertala.

Bönerna tystnade med ens, de små ansiktena blevo mycket allvarliga, och det fasta greppet kring min hals lossnade.

— Är tant Märta riktigt, riktigt säker på att han blir glad, om vi är med? frågade Helga.

Vad skulle jag svara? Om jag svarade ja, skulle jag spara mig — kanske även barnen — en massa obehag med oberäkneliga följder. Men det skulle ha varit första gången jag icke var sanningsenlig inför dem, Jag riskerade deras förtroende, som var mig dyrbarare än allt annat. Följaktligen svarade jag, efter en kort strid med mig själv, att jag inte var riktigt säker därpå.

Så återstod för mig ingenting annat än att gå ensam till borgmästarens och tala om, att barnen nekade att uppträda i tablåerna.

Den intensiva häpnad, som följde på meddelandet, kan inte beskrivas, endast anas. Det fanns inte en nerv i min kropp, som ej kände den.

Gamla-konsulinnan tog först till ordet. På hennes kinder brunno två röda fläckar, då hon med av rörelse darrande stämma frågade, om Jan-Gabriels barn inte lärt sig att lyda.

— Inte mot sin övertygelse, snälla tant. Kan de ge skäl för sin vägran att lyda, skäl som jag

måste respektera, så kan det inte falla mig in att försöka övertala dem.

— Jaså, man ska respektera barns vilja, det var verkligen en ny uppfostringsmetod, min bästa Märta.

Tonen var som en dödsvind från Ishavet.

— Ja, den är kanske något ny, svarade jag med det goda humör jag föresatt mig att behålla, men därför behöver den inte vara förkastlig.

— Skulle Märta närmare vilja förklara hur ett barn skall uppfostras, om icke grundvalen skall vara lydnad?

Gamla-konsulinnans raka rygg var om möjligt ännu rakare, och handen, som höll om lornjettskaftet, darrade av vrede.

— Så gärna, lilla tant, svarade jag och satte mig bekvämt till rätta i länstolen, beredd att möta korselden från alla dessa häpna, ogillande och satiriska ögon, vilkas brännpunkt jag var.

— Kanske det vore lämpligt, att barnen lämnade rummet.

Alice och Jonas samt Viktorias tre flickor gingo motvilligt sin väg.

— För min del tror jag, började jag, att lydnad som huvudpunkten i ett barns uppfostran är till skada för barnets andliga utveckling. Ett barn är en mänsklig varelse och bör uppfostras med hänsyn till de egenskaper den behöver som vuxen. Om det vore så här i livet, att det fanns en människa, visare och klokare än alla de andra, som styrde, och de övriga endast hade att utföra denna vilja, så skulle det vara fullkomligt riktigt att göra lydnad till barnets första plikt. Men numera erkännes det väl allmänt i ett civiliserat samhälle, att det är bättre för detta att varje dess medlem har god omdömesförmåga och stark vilja än att endast ett litet fåtal har dessa egen-

skaper, och resten blint lyder. Dessutom är den omdömeslösa revolten mot auktoriteten en lika ödesdiger fara som den omdömeslösa lydnaden under den — båda följder av lydnadstvång i barndomen. Därför vore det stor synd att på ett barns känsliga sinne intrycka vanelydnadens stämpel.

— Det må jag säga — var — magstarkt!

Gamla-konsulinnan torkade sig i pannan med sin parfymerade näsduk. Jag hade stor lust att följa exemplet med min oparfymerade dito, men fruktade att visa något svaghetstecken.

— Märta borde kunna bli en god ackvisition för Pedagogiska sällskapet, inföll Victoria spetsigt.

— Gott jag finge komma dit, försökte jag godmodigt, men sällskapets stadgar lägger hinder i vägen för mitt inval. Eljes så — — —

— Det vore roligt att få veta *vad* barn ska uppfostras till, eller ska de växa upp fritt som små vildar, kanske?

Det var »lilla Ada», som nu också ville sätta mig på halis.

— Jag är rädd att det skulle ta för mycken tid från repetitionerna att besvara frågan ordentligt, men jag kan ju räkna upp de egenskaper, som jag anser böra särskilt utvecklas hos barnen, nämligen människokärlek, självbehärskning, arbetsamhet, ordning, sinne för hemtrevnad, hänsyn till andra och förmåga att skilja på väsentligt och oväsentligt — räcker det?

Med ett förbindligt leende vände jag mig till fröken Ada, som endast svarade med ett kast på nacken.

— Vi ha inte fått veta barnens skäl, som vi skulle respektera, erinrade gamla-konsulinnan.

— Det är kanske inte riktigt lämpligt att säga dem i så mångas närvaro. (Nu var det värsta

kommet.) Om tant Maria och Lilly ville gå med in i kabinettet, och Lilly ville be Alice komma dit.

— Alice? frågade borgmästarinnan förvånad, i det hon öppnade dörren till kabinettet för den hemliga konferensen. Hon behövde emellertid inte besvära sig med att leta efter sin förhoppningsfulla dotter, ty då hon något livligt öppnade dörren, erhöllo ett par små lyssnare en kraftig knuff, som framkallade skrik och jämmer, varvid Alice utförde första stämman.

På min uppmaning till flickan att omtala vad hon sagt till Åke och Helga om tablåerna, berättade hon oförbehållsamt alltsammans och tillade slutligen:

— Mamma och moster Victoria sa ju att tant Ada passar så bra till mamma åt de bortskämda ungarna — och det tyckte jag var roligt att tala om för dom.

En kraftig örfil small i detsamma på den 11-åriga flickans kind, och den skulle säkert ha efterföljts av ännu fler, om jag inte rusat upp och gripit tag i den höjda handen.

— Men Lilly, hur kan du slå henne? Och slå henne för att hon talar sanning?

— Släpp min hand! Jag uppfostrar själv mina barn och tuktar dem, när jag har lust.

Flickans skrik hade samlat hjälptrupper från alla håll, och på gamla-konsulinnans vink förde Signe den gråtande flickan in i barnkammaren.

Lilly gjorde en så slät figur i sin vanmäktiga vrede, att jag genast återvann fattningen och tog avsked i tanke att uppgörelsen mellan gamla konsulinnan och hennes döttrar skulle alldeles undanskymma mig som part i målet.

*

Signes vänskap hade jag först vunnit genom att intressera mig för hedebosöm, och sedan hade den ytterligare stärkts genom min sympati med hennes olyckliga kärlek till pastor Timoteus Olofsson.

— Märta är den enda som förstår mig, hade Signe otaliga gånger snyftat i min tårdränkta soffkudde. Jag hade försiktigt nog skaffat mig en reservkudde med två tvättbara överdrag, och det var nätt och jämnt att de hunno torka mellan tårebaden.

Att kalla Signes kärlek olycklig är kanske ej fullt riktigt, ty därmed menas visst i vanliga fall obesvarad kärlek, och till den sorten kunde Signes icke räknas. Den var tvärtom besvarad i mycket hög grad. Vad som gjorde den olycklig var att »släkten» absolut motsatte sig partiet. Inte därför att det fanns någon rimlig anmärkning mot pastor Olofsson personligen; han var en mycket hygglig ung man, vars predikningar ingen hade något att anmärka mot, och han hade säkert en vacker framtid på den prästerliga banan. Då jag en gång frågade vad hennes anhöriga hade emot den hygglige pastorn, lyfte hon det tårdränkta ansiktet från mitt nya hemslöjdsvar (jag bad en stilla bön, att färgen måtte sitta i) och snyftade:

— Det är inte mot Timoteus själv de har något att säga utan mot hans familj. Han är son till smeden Olofsson ute i förstaden, han som alltid är full och blir tagen av polisen. Och hans mamma är barnmorska, som du vet. Du kan väl inte begära — säger Victoria — att vi ska umgås med smeden Olofsson och barnmorskan. Och så säger de allihopa.

— Vet du Signe, om jag vore i ditt ställe skulle jag säga, att det finns ingen, absolut ingen kvinna i hela staden, som jag skulle känna mig så hedrad av att ha som gäst vid mitt bord som fru Olofs-

son. I trettio år har hon dragits med den förskräcklige mannen, som hon omöjligt kunnat bli kvitt och ensam uppfostrat fem barn till präktiga människor Och inte nog med det, hon räcker även till för andra. Du skall få se, att hon snart får barnkrubban hon arbetar för till stånd nere i Babylon. Kan du inte framhålla detta för dem? Smeden behöver ni väl aldrig bjuda till er — han är ju inte klok förresten.

— Detta har jag sagt många, många gånger, men mamma och Victoria kommer alltid med beskyllningen att jag »drar ner släkten».

— Vad säger dina bröder då?

— Jan-Gabriel vet ingenting, såvida inte mamma eller någon av systrarna talat om det för honom, men det tror jag inte. Och Edvard tycker alltid som mamma och systrarna.

— Men snälla Signe, du är ju myndig, och rik till på köpet, du behöver ju inte fråga en katt om lov, utan kan gifta dig med vem du vill.

— Du menar väl inte att jag skulle — mot allas vilja — — —?

Signes ögon voro klotrunda av häpnad.

— Nej, det menar jag visst inte. Det skulle du inte duga till, jag sa bara att du *kan* gifta dig utan att be om lov. Det kan du ju vid lämpligt tillfälle tala om för dem för att se vad verkan det gör.

Signe såg genast litet hoppfullare ut. Vid mitt råd att anförtro sig åt Aurore skakade hon på huvudet.

— Aurore ser alltid så försmädlig ut, när man talar om kärlek, så det törs jag inte. Nej, du Märta är den enda, enda — — —.

Så blev det en ny gråtparoxysm.

Känsloutgjutelser av detta slag lämna mig täm-

ligen oberörd, utom vad önskan att förekomma eller avbryta dem angår.

— Hör du Signe, skulle du vilja gå till fru Olofsson och lämna henne hundra kronor, som jag fått till hjälp till barnkrubban — jag har inte tid att gå själv. Och så har jag tänkt att vi — Aurore och Ann-Louise och några till — skulle komma tillsammans och sy kläder åt ungarna. Vill du vara med om det?

Tårarna torkade som genom ett trollslag, och sedan hon baddat ögonen och gnidit dem blanka och ännu rödare än förut, försvann hon genom dörren, utan att invänta svar på sin fråga: Syns det att jag gråtit?

Gud ska veta att det syntes, men det var folk vana vid och alla visste varför.

Lektorn var hemma, och jag beslöt att tala med honom om Signes hjärtesorg.

— Signe trodde, att ni inte visste något om historien, och då hon inte nänns att störa er därmed — »min bror har så mycket tungt att bära för egen del», sa hon — så ansåg jag mig böra tala om det, slutade jag.

Lektorn satt tyst och bände på en papperskniv, under det jag talade. När jag slutat, gick han några slag fram och åter på golvet utan att säga något. Så stannade han framför sin hustrus porträtt och betraktade det.

Under tiden satt jag och smågrälade på mig själv. Vad hade jag med detta att göra? Varför skall jag alltid blanda mig i andras angelägenheter? Varför kan inte folk få sköta sig själv och ställa det så galet för sig de vill? Mina självförebråelser avbrötos av lektorn, utan att han tog ögonen från hustruns bild.

— Ni har förklarat varför Signe ingenting sagt

till mig. Vet ni också varför de andra inte talat om det för mig?

— De fruktade möjligen — detta är min egen gissning — att Signe skulle få ett stöd i er, ni som varit den förste rebellen i familjen.

Lektorn skrattade till — ett litet kort, bittert skratt, som jag tolkade sålunda: »Än lever Jan-Gabriel». Jag märkte på en gång att det fanns energi bakom de sorgtyngda ögonen och att munnen med de veka linjerna nog kunde tala skarpa ord — när det behövdes.

När jag lämnade lektorns arbetsrum och återgick till mina husmoderliga sysslor, var jag så förvissad om Signes giftermål med pastor Olofsson, som om jag haft bjudningskortet till bröllopet i min hand.

Åter en bräsch i släkttraditionens starka bålverk. Varenda sådan fröjdade min själ, därför att den gjorde undan en del röjningsarbete för Åke och Helga, när deras tur att strida kom. Den tycktes för övrigt redan ha kommit. Oppositionen mot att deltaga i tablåerna vid firandet av faderns födelsedag hade icke gått spårlöst förbi. Att jag stannade hemma från festen var fullkomligt juste av lilla Märta, förklarade gamla-konsulinnan, och hon hoppades att jag visade mig så missnöjd, att barnen kände ånger över att de genom sin halsstarrighet berövat mig ett nöje.

Hon skulle ha sett oss!

Vi hade plockat fram alla gamla leksaker vi kunnat få fatt på av barnens avlagda eller bortglömda och brett ut dem på matsalsbordet, utdraget med alla tre skivorna. Vi hade anordnat en dock- och djurklinik för att skaffa leksaker till barnen i Babylon. Åke fyllde sårade teddybjörnar med bomull, Helga klistrade peruker på dockorna, Emma och Lisa visade sig också ytterst

tjänstvilliga och intresserade av påhittet, tvättade dockkläder och sydde kuddar till sängar och vaggor. Barnen fingo vara uppe till klockan nio, och då hade vi en hel klädkorg fullpackad med reparerade leksaker.

Helga hade frågat fadern, om han tyckte illa om att hon och Åke inte ville vara med i faster Lillys tablåer, och han såg inte alls ledsen ut, försäkrade hon, när han sa, att det slipper vi så gärna, för tablåer är det tråkigaste han vet. Var det inte väl, tant Märta, att vi inte ville vara med?

Jo, måste jag medgiva, ehuru jag kände med oro och bävan att släktens förtroende till min förmåga att uppfostra barn fått en mycket svår törn och att jag nu stod under strängare uppsikt än förr samt att giftermålsplanerna skulle bedrivas ännu mera energiskt.

Mina värsta aningar skulle snart besannas.

*

Jag hade åtagit mig vården om ett hushåll och två barn, men jag fann snart att det var tre barn jag hade att ta hand om. Nog var lektorn lika barnslig som Helga i mångt och mycket. Vilken viktig epok i ett hem när barnen börjat skolan. Har man ej varit psykolog förut, så blir man då, eller borde bli det.

Barnen brukade varje lördag vid uppvisningen av sina s. k. anmärkningsböcker få 25 öre var. Så var det en lördag, då Helga kom ensam med sin bok till fadern och på hans fråga varför Åke ej kom, svarade att han sitter i barnkammaren och gråter. Då jag, som skyndat dit, ville veta anledningen till hans tårar, snyftade han fram att det var »det usla köttet». — Slutligen fick jag reda på förloppet. Gossen hade två gånger för-

växlat ande och kött, då han skulle läsa språket »anden är villig, men köttet är svagt», och nu var han förtvivlad över att behöva visa fadern sin anmärkning. Jag torkade hans tårar och förde honom med mig in samt redogjorde för förseelsen. Lektorn visade mig förstulet en 25-öring med en fråga i blicken, som jag besvarade med en nick: — Skulle pojken straffas därför att han har en dum lärare? — Lektorn var under hela middagen den mest uppsluppne av mina tre barn, tänkte jag.

Men vad skulle pedagogerna ha sagt?

— Vad står nu på?

Frågan gjordes av doktor Kull, som ertappade mig i sysslolöst grubbel framför symaskinen.

— Jo, nu trasslar härvan till sig om mig, så jag vet inte hur jag ska komma loss utan hjälp. Det är förstås de välsignade barnen, som inte får vara i fred. Allt sen den misslyckade spekulationen med fröken Ada har Lilly och Victoria letat efter anledning till klander, och nu har de nått sitt mål.

— Nå, stilla nu min nyfikenhet.

Doktorn satte sig mitt emot mig på andra sidan om symaskinen.

— I dag på förmiddagen fick jag besök av Lilly och Victoria — Aurore är aldrig med numera i sådana deputationer, och det är jag synnerligen glad över. De hade av en lärarinna i skolan hört något så besynnerligt, som de ville fråga om, då de hade svårt att tro att det var sant. Barnen var begåvade och för sin ålder ovanligt kunniga, de läste bra innantill och hade reda på en del saker som knappt 10- 11-åringar vet något om, hade föreståndarinnan sagt. De hade t. ex. läst ordet eskimå, och Åke hade kunnat

redogöra för deras levnadssätt och vanor, och en annan gång hade Helga överraskat med att berätta hur solförmörkelse uppstår. Barn som inte ännu fyllt nio år! Men däremot var de sorgligt okunniga i det för människan viktigaste, nämligen religionen. När kristendomslärarinnan frågade dem vem som har skapat dem, så svarade de mycket frankt: Det vet jag inte. »Jag har aldrig hört ordet skapa och vet inte vad det betyder», hade Åke sagt. Är det inte alldeles förskräckligt? suckade Lilly.

— Vad vill ni väl de skulle svarat? frågade jag. När de inte visste det, så — — Fröken i kristendom får väl lära dem, det är ju hennes sak.

— Men snälla Märta, sådant lär man ju barn i hemmet, nästan innan de är födda, höll jag på att säga. Och — —

Victoria avbröts av Lilly, som tydligen ansåg sig mera kvalificerad i ämnet.

— Margaret kunde man ju inte vänta något av, eftersom hon var katolik, men av Märta som luthersk prästdotter har man rätt att fordra insikt i de enklaste religiösa sanningarna. — Skratta inte, doktorn, det kommer väl värre saker.

— Det är inte nog med detta, fortsatte Victoria, men barnen hade sagt att de vet hur de kommit till. De hade berättat att de var födda av en mor och en far tillsammans och bildats i moderlivet, som allt levande bildas, växter och människor och fåglar och fiskar och alla andra djur. *Det hade tant Märta sagt.* Och visat dem växter och bilder av hur ett barn växer från ett litet frö till en människa. — Ja, nu skrattar ni igen, doktor, men ni skulle ha sett hur sedligt upprörda fruarna var.

—Ha—ha—ha, skrattade doktorn, detta skall roa Brandin, det var det bästa jag hört på länge

— Det är så lagom roligt. Barnen hade naturligtvis inte inför hela klassen fått redogöra för detta farliga, utan blivit inkallade i föreståndarinnans rum och där fått avlägga bekännelse. Föreståndarinnan hade varit så upprörd att hon gråtit. Det hjälpte inte att jag försäkrade dem att i varenda skola, som följer med sin tid, erhåller barnen undervisning i dessa ämnen, och alla upplysta och modärna pedagoger tillstyrker det allvarligt. Kunskap och sanning är väl vad man skall lära barn och inte vidskepelse och osanning, som så länge fått råda.

— Gudskelov att den modärna pedagogiken inte hunnit till vår stad, utan att våra barn får växa upp i oskuld och hjärtats renhet! Men vi får naturligtvis tala med vår bror lektorn om saken, slutade Lilly och reste sig för att gå.

— Ledningen i hemmet av så styvsinta barn är naturligtvis för slapp, sade Victoria, medan hon drog handskarna på sig för att följa systerns exempel. Jan-Gabriel måste inse att det är hans oavvisliga plikt att gifta om sig. En styvmor skulle nog förstå att sätta sig i respekt. — Med detta lilla vänliga sidohugg åt mig försvann de. Sen har jag suttit hos barnen och försökt trösta dem — tills de gråtit sig i sömn, stackars små. Nu håller jag på att sy färdig Helgas gymnastikdräkt, och sen blir det väl så gott jag packar min koffert och annonserar efter en annan plats. Det är också upprörande att deras far aldrig skall gripa in utan alltid gå utom av fruktan för obehag.

Doktorn lät höra sin vanliga långdragna vissling, innan han svarade:

— Vem är det som alltid sökt skydda honom för sammanstötningar med kära släkten, om inte just ni?

— När det gällt småsaker, som bjudningar och sådant, ja, men inte när det gäller barnen. Nu

har ju släkten ett utmärkt skäl för att påyrka den nya idealstyvmodern — hon som kan sätta sig i respekt.

— Har de någon ny styvmor på förslag, sen fröken Ada lurade dem genom att ta kamrer Heldin i stället?

Jag vet inte riktigt. Borgmästaren lär ha en hel uppsjö av kusiner, och de väntar besök av en ny, som är änka, utan barn, förmögen, fint bildad naturligtvis och med fasta principer, säger moster Lisen.

— Den låter ju söt. Och jag kunde nästan unna Jan-Gabriel att råka i klorna på en sån. Men de arma barnungarna måste räddas. Min själ jag ser annan utväg än att ni tar honom själv, tant Märta.

Om doktorn väntat, att jag skulle bli överraskad av förslaget, så bedrog han sig. Det blev tvärtom han, som överraskades av mitt svar.

— Ja vet doktorn, det har jag verkligen själv tänkt på denna sista tid.

— Har han — — —?

Doktorns min uttryckte den största häpnad.

— Givit mig någon anledning att tro att han har en tanke ditåt, menar ni? Nej visst inte, jag får nog fria själv. Men hellre det, än att de ska få fördärva mina härliga ungar.

Nu var det slut med min självbehärskning, och den länge återhållna gråten tvang sig fram.

— Seså, seså, lilla tant Märta, tröstade doktorn, inte ska ni lipa så där, ni som är ett så ovanligt förnuftigt och fördomsfritt fruntimmer. Mycket för god åt Brandin, försökte han skämta, jag önskar ni ville fria till mig.

— Ni har inte ett par tvillingar, som jag älskar högre än allt annat på jorden — och ni bär inte på en börde ni inte orkar med ensam, eljes — — snyftade jag fram.

— Det sista var också ett skäl, avbröt doktorn torrt. Gifta sig med en karl för att hjälpa honom begråta hans första hustru!

— Var snäll och skämta inte nu, doktor. Det gäller att rädda hemmet här, Helga, Åke, Margarets minne — ni anar inte hur kärt detta är mig, därför att ni män inte förstår hur solidariska vi kvinnor kan känna oss på känslolivets område, hur det som för oss är den allvarligaste verklighet för er ter sig som rent fantasteri och sentimentalitet. Jag kan inte uthärda, att allt detta som blivit mig så gränslöst kärt skall kalsvedjas av »släkten». Men vet ni någon annan, som kan utföra räddningsverket, så — — —

— Nej, det finns absolut ingen, försäkrade doktorn, och jag önskar ni gjorde skämtet till allvar ju förr dess hellre. Brandin blir fullständigt folkskygg av alla dessa giftermålsanslag, som inte tar slut, förrän han blivit fast.

*

En månad senare gjorde Jan-Gabriel och jag visit hos släkten såsom förlovade. Jag hade inte friat själv, varken direkt eller indirekt, såvida inte mitt samtal med doktorn hade något med saken att göra. Det har jag emellertid aldrig fått veta. Det är ju också likgiltigt.

Jan-Gabriel, som jag hädanefter kommer att kalla vid första namnet – fullständigt verkar det på mig som en hel betungande släkthistoria — beskrev för doktorn hur besöken hos släkten avlupit med en humor, som jag inte tilltrott honom. Gamla-konsulinnan hade varit litet reserverad, då hon naturligtvis haft större vyer för sin äldste son, som hade att uppbära släktraditionen. Aurore gav mig en systerlig omfamning, som jag kände

var uppriktig, och hon skrattade och förklarade, att det gör hon med stor glädje, när Jan sade, att hon får sätta in en ny gren på stamträdet — grenen Karlsson, ty Wander kan ej räknas. Ann-Louise var också mycket söt mot mig. Likaså Edvard, som har en obegripligt stor respekt för sin äldre bror. Lilly var sötsur, och Victoria sa: Naturligtvis skulle ni båda bli ett par — »es ist eine alte Geschichte» — — —. I fråga om hushållsmamseller, menar du? skämtade Jan. — Det är en naturlig konsekvens, och vi är ju traditionella, vi Brandinare. Så frågade han borgmästaren, när kusinen från Malmö väntades. Och till gengäld frågade borgmästaren vad Åke och Helga säger.

— Nå hur redde sig fästmön under ceremonielet? frågade doktorn.

— Storartat, skröt Jan, fint och överlägset, som om hon mött idel kärlek och vänskap. Inte en färgskiftning eller en darrning på rösten.

— Tro honom inte, doktor. Jag tog två pulver, när jag kom hem, och min duktighet var verkligen mera spelad än äkta.

Innan jag somnade, måste jag smyga mig in i barnkammaren och se på barnen — *mina barn!* De hade varit så söta, när de fått veta nyheten.

— Vi visste att du skulle bli vår nya mamma, förklarade Åke, och Lisa sa en gång, att det ska vi be Gud om, så att vi slipper nån annan — värre, sa hon.

Helga kysste mig och sade:

— Nu lämnar du oss aldrig, aldrig — det är jag så glad över.

*

Undersökningarna i Babylon fullföljdes systematiskt av doktor Kull, Aurore, fru Olofsson och

mig. Vi hade gjort upp ett schema med frågeformulär jämte egna iakttagelser, och Aurore tycktes ha alldeles glömt stamträdet för detta nya, fruktbärande livets träd. Något måste ju göras för att avhjälpa den ögonblickliga nöden, men vår plan gick ut på att rikta ett hugg mot själva roten till det onda. Största svårigheten låg i att icke väcka misstankar om arten av vårt intresse för förhållandena därute, förrän vi hade bevismaterialet färdigt. Aurore hade särskilt tagit sig an de gamla och de ensamma, under det fru Olofsson och jag hade fullt upp att göra med barnen och mödrarna. De sjuka kommo på doktorns lott.

Vi hade nu reda på vad var och en erlade i hyra, bostadens beskaffenhet, hyresvärdens namn och inkomst, hyresgästens inkomst, familjens storlek, dess vanor och levnadssätt samt möjlighet till bättre villkor.

För Aurore tycktes en ny värld gå upp, allt eftersom hon lärde känna att det fanns en verklighet, som angick henne och som behövde henne, utom släkt- och vänkretsen. Gamla-konsulinnan var så upptagen av Signes utstyrsel — sedan smeden avlidit, var det värsta hindret för partiet borta — att Aurore hade mera tid än förr till sitt förfogande. Denna tillfällighet kom hennes skyddslingar till godo. Och även henne själv i fråga om personlig utveckling. Förändringen märktes på hennes sätt att vara, i hennes hållning och gång till och med. Hennes kalla, avmätta väsen skrämde inte längre människor från att närma sig henne. Hennes blick hade blivit öppnare, rörelserna mjukare och hennes röst hade fått en varmare klang. Då jag en dag upprepade för henne vad Helga sagt: Har tant Märta sett hur vacker faster Aurore blivit? och mitt svar:

Det är därför att hennes vackra själ får lysa igenom mer än förr, rodnade hon av glädje.

— Vad har du gjort med Aurore? frågade även min man.

— Bara fortsatt Margarets verk att stilla hennes hjärtehunger. Om jag bara visste vad det var som i ungdomen gjorde henne så bitter. Hennes ovilja mot kärlekshistorier i allmänhet — hur pinades inte stackars Signe av hennes brist på förståelse — har säkert sin orsak i någon personlig upplevelse. Vet du ingenting därom?

— Det var visst en gång i hennes första ungdom fråga om förlovning mellan henne och en löjtnant von Steine, men så lämnade han plötsligt staden och återkom aldrig. De anbud hon sedan haft har hon avvisat med förkrossande köld, säger mamma. Hon är två år äldre än jag, och vår ställning till varandra i barndomen var alltid beskyddarens och den beskyddades — det var jag som gav förtroenden utan tanke på att få något i utbyte eller ens vilja ha det. Det är visst vanligt mellan bror och syster.

Vi hade kommit ifrån ämnet — Aurores ungdomskärlek, om någon sådan fanns — och jag föresatte mig att fråga henne själv därom, då jag inte tycktes kunna få besked på annat håll. Slumpen kom mig snart till hjälp. Under en promenad nere vid stranden efter ett besök i Babylon kom jag att tala om den unga övergivna flickan jag sett till och hur fadern till hennes barn lämnat orten, sedan han först »lånat» de få besparingar — omkring hundra kronor — som hon haft på sin sparbanksbok. Fallet är ju ingenting ovanligt, men det upprörde mig i alla fall.

— När de låter narra sig, så får de naturligtvis bära följderna, sade Aurore iskallt, men barnen är det ju synd om, tillade hon,

— Det är synd om mödrarna också. Många av dem är hyggliga flickor, som fått inpräntat i sig att kärleken är att tro allt och hoppas allt och lida allt.

— I synnerhet skam och förnedring, tycks det, inföll Aurore. Låt oss tala om något annat — du vet att jag inte tål vid kärlekshistorier — och jag har tillräckligt hemma av Signe och hennes pastor.

— Aurore — jag stack min arm under hennes — vill du inte säga mig vad det är, som gjort dig så hård i sådana saker? Det är något som hänt dig, det förstår jag. Jag skulle så gärna vilja känna dig riktigt.

Hon svarade icke genast. Så skrattade hon — ett litet kort, bittert skratt, som påminde om Jans, och sade:

— Ja, varför inte. Nu äntligen har jag kommit så långt att jag kan ta historien humoristiskt, sen jag i mer än tjugo år tagit den tragiskt — långt mera än den förtjänar, naturligtvis. Låt oss sätta oss på stenarna därnere, där ingen ser oss. Jag vill inte skämmas inför fler än dig.

Vi slogo oss ned på den anvisade platsen, jag något högre upp än Aurore. Det var i början av september med klar, blank luft. Det enda, som störde tystnaden, var en och annan ångbåtsvissla eller fiskmåsarnas skri.

— Se inte på mig, bad Aurore, med det fina, vackra ansiktet vänt utåt sjön, se på måsarna hur vackert de kretsar i luften, och hur vingarna lyser i solskenet, när de dyker ned efter sitt rov. Jag älskar fiskmåsarna, alltsedan jag som barn en gång fann en skadskjuten mås i vattenbrynet. När han dött, grävde jag ner honom i sanden och klädde hans grav med snäckor och brukade i hemlighet lägga dit blommor. Det var ingen, som visste om det —

jag hade alltid så svårt att tala om något och var så dödligt rädd för åtlöje.

Hon talade som för att komma ifrån löftet, eller åtminstone få ett uppskov.

— När jag nu ser tillbaka på mig själv som sjuttonåring, så förstår jag att jag måste ha varit ett oting av romantiskt svärmeri. Hos all ungdom ligger nog ett behov av *hero-worship*, det är bara naturligt — och lyckligt, tror jag, — men hos mig var det rent av en sjukdom. En sådan som man inte blir kvitt utan operation. Och min var kanske en av de lindrigare i sådana fall. Jag vet inte.

Hon tystnade, och det var som en köldrysning gått igenom henne. Jag ville så gärna sagt ett ord eller lagt min hand på hennes skuldra som tecken på min sympati, men jag vågade inte — det var som om hon glömt min närvaro. Efter ett par minuters tystnad återtog hon:

— En vår fick min far i uppdrag av en gammal affärsvän att hyra bostad åt honom och hans familj över sommaren. Hans fru var härifrån och hade fått lust att återse hemtrakten. I familjen fanns tre barn, äldsta sonen, Gunnar, var löjtnant. Hans mor kallade honom en gång »gudarnas älskling», och det uttrycket fann återklang i mitt stackars dumma flickhjärta. Han var vacker — naturligtvis — hade gott huvud och ett lynne, som aldrig svek, var uppmärksam och förekommande mot alla, unga och gamla, höga och låga. Han var också allas favorit, och föräldrarna gillade synbarligen den växande förtroligheten mellan honom och mig. Vi rodde och seglade ensamma, åkte och red tillsammans, dansade och lekte, läste poesi och svärmade för »ideal». Jag brukade ackompanjera honom, när han sjöng. Också jag kände mig som »gudarnas älskling», över all måtta lycksalig i min unga kärleksdröm.

Hon skrattade sitt lilla glädjelösa skratt och reste sig hastigt.

— Nej, låt oss gå — jag kan inte fortsätta.

Även jag hade rest mig.

— Vill du fortsätta en annan gång? Du har ju förtroende för mig? Och vet att jag förstår?

— Ja, det vet jag, och det finns ingen i hela världen utom dig jag skulle kunna berätta historien för. Låt oss gå längre bort — där vi inte ser annat än vatten.

Vi klättrade mellan klipporna, under det jag pratade om vad som helst för att ge henne tid att återvinna sin vanliga lugna självbehärskning. På den nya plats Aurore utvalde hade vi ett klippblock bakom oss och voro fullkomligt skyddade för alla nyfikna blickar. Inför våra ögon intet annat än havet, som lyste stålblått i höstluften. Som förut satte sig Aurore så, att jag icke kunde se hennes ansikte.

— Du minns kanske var jag slutade? Nå så kom uppvaknandet — det är visst inte meningen att drömmar ska räcka. Vi hade en dag varit ute tillsammans åt Granbyhållet — Gunnar mot vanan tyst och allvarlig, vilket jag tillskrev hans avresa om ett par dagar, och jag var glad över hans sinnesstämning, då det ju visade, att han höll av mig. Slutligen kom bekännelsen om hans kärlek. Han hade ordet i sin makt, fann uttryck, som glödde och flammade, och det lilla oerfarna flickebarnet bredvid honom, av alltför brännbart stoff, lyssnade berusad och ödjmukt tacksam. När han lutade sig ned, med de mörka ögonen in i hennes och bad om ett svar på sin bön om genkärlek, låg svaret färdigt på hennes läppar, då ett larm och skrikande hördes, och vid en krökning av vägen ett par skenade hästar rusade rakt emot oss. Att hinna undan syntes omöjligt. Men Gunnar

var skicklig gymnast. I ett hopp var han över den höga kyrkogårdsmuren och i gott förvar. Framför hästarnas fötter låg jag, som blivit omkullkastad, då min hjälte gjorde prishoppet. De skrämda djuren hejdade sig i flykten, stegrade sig och kastade sig åt sidan, så att det lyckades körsvennen att få bukt på dem. Hur skulle jag inte ha välsignat dem, om de trampat ned mig! Jag förlorade inte ens sansen, så att jag för några ögonblick kunnat bli fri från den förtvivlan, som höll på att göra mig vansinnig.

Hon tystnade och gömde ansiktet i sina händer. Så fortsatte hon, och det var som stämman hårdnat:

— Ett blekt ångestfullt ansikte lutade sig över mig, och Gunnar försökte resa mig upp. Jag minns att jag svarade: »Rör mig inte, jag kan gå själv», och att jag stapplade fram till kyrkogårdsgrinden och satte mig på närmaste grav. »Kan du skaffa mig litet vatten, Gunnar, så tror jag visst jag kan gå hem sen», bad jag. »Ja, ja, säg bara först att du förlåter mig, kära, älskade — — —», kved han. En gammal gumma, kanske lockad av våra röster, kom i detsamma in genom grinden och stannade vid åsynen av oss. »Vill ni ge mig litet vatten, jag har fallit», sade jag. »Nej, jag ska gå, säg mig bara var det finns», ropade Gunnar och snurrade runt som i yrsel. »Stanna han, så fröken inte är ensam och blir rädd», sa gumman, »så ska jag nog skaffa vatten.» »Nej, nej, bliv hos mig» — jag grep tag i gummans kjol, »gå inte från mig, låt honom gå.» Han måtte ha förstått den förtvivlan hans närhet ingav mig, ty utan ett ord gick han, och då han kom tillbaka, följd av en flicka, som bar vattnet, talade han kort och avmätt, som om han varit djupt förorättad. Gumman följde oss ett stycke på väg, av nyfikenhet eller deltagande. Vi hade

lyckligtvis inte långt hem, mina krafter var slut, och jag blev genast omhändertagen och nerbäddad, sedan Gunnar berättat om de skenande hästarna och hur nära jag varit att komma under deras hovar. »Det var en himlens lycka' att du var med, min gosse, så att hon blev räddad», hörde jag min far säga.

Gudskelov, att ingen visste hur det förhöll sig! Antagligen hade mitt huvud i fallet fått ett slag, jag började yra om natten och hade häftig feber, så att doktorn skickades efter. Det blev en svår och långvarig hjärnfeber, men då jag var botad för den, var jag också botad för alla illusioner om kärlek. Mamma hade under min sjukdom fått flera förtvivlade brev från Gunnar, men då jag alltid blev sämre efter att ha hört hans namn nämnas, undvek hon det. Antagligen har jag i yrseln förrått tillräckligt för att göra henne misstänksam. Ja, detta var hela historien, som gjort mig till en sur och bitter gammal mamsell.

— Och han? frågade jag, då hon tystnade. Vet du något om honom?

— Han är en framgångsrik högre officer med in- och utländska ordnar och utmärkelser för tapperhet och militärisk skicklighet. Nåja, det visade han ju prov på, då han kunde hoppa så högt, muren mätte över två meter i höjd. Han är gift och har, tror jag, ett lyckligt familjeliv. Antagligen har han glömt hela historien — den var för honom en av de där episoderna, som glömmas så lätt. Det borde den ha kunnat vara för mig också, om jag inte under uppväxten blivit matad med känslopjunk och fått gå utan bestämt arbete, som krävt ansvar, krävt tid och tankar. Nu var jag ingenting annat än äldsta dottern i ett rikt hem med skyldighet att vara dekorativ och älskvärd, så att mina föräldrar kunde ha glädje

av mig. Jag blev naturligtvis en sviken förhoppning, ehuru jag gör mitt bästa att hålla mamma skadeslös för missräkningen. Min musik har varit min enda tröst i sorgen, men den är ingen Lethe, snarare tvärtom. Om en sådan som du kommit i min väg för tjugo år sen, så hade jag kanske kunnat hjälpas.

Hon räckte mig handen utan att ta blicken från havet framför oss. Så tillade hon:

— När jag nu ser tillbaka på historien över den avgrund mellan då och nu, som de många åren bildat, så förefaller det, som om den inte gällde mig personligen, utan snarare som en symbolism, gällande hela mänskligheten. Du förstår nu varför jag har en så levande avsky för känslopjunk hos kvinnor, när jag ser hur stora värden, som därigenom gå förlorade, hur den bästa tiden av deras liv förstöres genom svärmeri för en fantasibild utan motsvarighet i verkligheten. Jag borde sättas upp som en varningstavla — ifall en sådan någonsin vore till nytta.

— Sitter herrskapet här och slickar solsken — ho-ho-ho?

Vi ryckte till vid ljudet av kapten Lorens' röst och reste oss genast upp för att komma ifrån honom så fort som möjligt.

— För all del låt inte mig störa, krusade han under sirligt bockande, jag har hört att herrskapet brukar hälsa på i de små stugorna i — hm — gamla Babylon, om jag så får uttrycka mig — ho-ho-ho. Det är riktigt snällt ska jag säga, för lite Guss ord kan vem som helst ha gott av. En vet inte hur länge en går här.

— De fattiga bör i synnerhet ha gott av det, tycker inte kapten det, så att de lär sig att bli förnöjsamma och tacksamma?

Aurore tryckte min arm för att klargöra sin

taktik, som jag också genast fattade. I mitt stilla sinne välsignade jag skämtet över »välgörande fruar», som bjuder hungrande gudliga traktater i stället för bröd. Nu hade vi utsikter att i ro få arbeta i Babylon, utan att väcka »kungens» misstankar. Tvärtom ansåg han oss gagna sina intressen.

— Fröken Brandin har så rätt, så rätt. Förnöjsamhet är just det människor behöver — då är en rik, om en är aldrig så fattig, utbrast han salvelsefullt.

— Adjö kapten.

Aurores tålamod var slut. Det stod som en isvind omkring henne, och den gamle syndaren såg häpen på henne.

— Förstör inte saken nu, när du börjat så bra, viskade jag.

Så vände jag mig om och räckte gubben handen med några vänliga ord för att avleda hans intryck av Aurores tydligt visade förakt.

Historien hon berättat mig om sin ungdomskärlek nämndes aldrig mera, men jag förstod henne bättre efter att ha hört den, och den återkom ofta i mina tankar. Hur skulle det ha varit, om denna tillfällighet med de skenande hästarna icke inträffat, utan vägen till brudpallarna legat jämn och slät. Kanske den fortfarit att vara det till slutet, om hon så småningom fått vänja sig vid hans — små egenheter, som det brukar heta. Eller, hade det gått sönder?

Munken som sökte efter de vises sten och fann krutet, utförde ett experiment, som alla tiders kvinnor ha försökt sig på. — Detta är inte mitt eget, det har jag läst i en bok.

*

Det är inte min mening att antyda att min mans familj rörde sig på ett lägre intellektuellt

plan än jag var van vid. Tvärtom var det snarare på ett högre än i mitt föräldrahem, där pappas matsmältning, ett nytt prästval i stiftet eller händelserna i stall och ladugård var näringen för hjärna och hjärta. Ortstidningen i halvveckoupplaga lästes endast av husfadern. Alldeles likadant var det hos prosten Sundelius. Hos grosshandlare Ware kom jag in i något alldeles nytt, nämligen riksdagsintressen, det vill säga egentligen om vad stort han själv uträttat för sitt parti och sin valkrets, vad den och den framstående personen sagt. »Du, Ware, som allting vet» etc., eller »Du, Ware, som alltid vet råd», eller liknande. Mina flitiga självstudier under den tid jag förestod hans hem och som jag sedan fortsatt de senare åren, då Margarets utvalda boksamling stått till mitt förfogande, hade väckt min intellektuella hunger. Det vardagliga umgängeslivet i vårt hem, med doktor Kull, Aurore samt två eller tre av min mans närmare vänner så gott som hemmahörande, hade ytterligare ökat min smak för intelligent sällskapsliv.

Men jag visste att denna smak måste gömmas, så omsorgsfullt som om den varit ett farligt brott. Redan före mitt giftermål var jag svårt misstänkt för — åsikter, vilka svärmor hänsynsfullt kallade för »egenheter». Principer var en annan sak, sådana måste en kvinna med aktning för sig själv ha, men åsikter var något obeskrivbart, fasaväckande, som när som helst kunde explodera, såsom en granatbomb, en jordbävning, krig och örlig. Jag gjorde allt vad i min förmåga stod för att stå väl hos släkten. Alla husliga detaljer rådgjorde jag med svärmor om, fastän jag visste lika mycket som hon i sådana saker, jag hade reda på allas namns- och födelsedagar och glömde aldrig att gratulera, jag skrev in mig i läsecirkeln,

sydde förkläden i missionsföreningen under det att pastor Olofsson läste högt ur någon »passande» bok och — det viktigaste av allt — försummade aldrig ett kafferep.

Dessa kafferep! Eller terep! ty ibland serverades även te. Men om det fanns något tillfälle till avvikande i den materiella delen av festen, så präglades däremot den inmateriella av den mest rörande samstämmighet. Samma ämnen behandlades med samma djupgående grundlighet: väderleken, hushållsgöromål — än skulle innanfönstren ut och än in, än var det Lillys nya salongsmatta eller Victorias nya möbeltyg — var man köpte billigast, sömmerskans lögnaktighet, jungfrurnas fåfänga och anspråk samt bristerna hos alla, som inte hörde till umgängeskretsen. I bästa fall ett eller annat basarintresse, en konsert eller dylikt.

Fanns ingen bot för denna andliga nöd? Jag kände ju alla dessa kvinnor, visste att de voro — åtminstone flertalet av dem — goda, kloka och rättrådiga. Och ändå! När jag funderat länge nog, begrep jag, att vi voro helt enkelt produkter av västerlandets haremsinstitution — genomsnittshemmet. Utom dess fyra väggar få den sanna kvinnans intressen icke gå. Vi äro endast den järnbundna småstadstraditionens och småstadsrenlärighetens offer.

Mina svågrars bevågenhet hade jag vunnit med mitt matintresse — det enda område vi kunde mötas på. Men så ville olyckan att jag en dag kom på kant med självе borgmästaren, som dock inte kunde förmås ta mig eller mina ord på allvar.

Helga kom en dag hem från fru Nord, som hon börjat få musiklektioner för, och berättade mycket upprörd att hon inte fått spela upp, därför att fru Nords flygel blivit stulen.

— Prat, barn, inte kan någon stjäla en flygel? Det är naturligtvis ett misstag.

— Det är inte något misstag, vidblev flickan halvgråtande, för fru Nords mamma sa att den var stulen, och hon var så ond, och fru Nord själv låg på soffan och grät så förfärligt, och jag tyckte hon sa — men det var så svårt att förstå för all gråten — att hon inte kunde ge flera lektioner hemma. Tant Märta kan väl gå dit och hjälpa dem — jag sprang hela vägen hem för att du skulle komma snart.

Uppmaningen var överflödig, ty jag hade hatt och kappa på mig, innan Helga hunnit till punkt. Det dröjde inte länge, förrän vi befunno oss i familjen Nords lilla trerumslägenhet vid en av stadens smågator. Ställningen var alldeles sådan som Helga skildrat den. Den lilla magra modern satt i sin länstol och slog kryckkäppen i golvet under fåfänga försök att tala sammanhängande. Dottern låg fortfarande på soffan i krampgråt.

Sedan jag skickat Helga efter doktor Kull och låst dörren för nyfikna, försökte jag göra klart för fru Nord att hennes mor var sjuk och behövde hjälp. Hon reste sig långsamt och vacklade som i yrsel fram till modern.

— Vill ni hjälpa mig att bära henne in i sitt rum? bad hon och tillade: Stackars mamma, det vore lyckligast om detta kunde döda henne.

Mina armar vore starka nog att tillåta mig ensam bära den lilla tunna utslitna kroppen in i nästa rum, och sedan vi hjälpts åt att få kläderna av henne och lagt henne till sängs, kom doktorn?

— Ett slaganfall, förklarade han genast. Har hon varit utsatt för någon sinnesskakning?

Så berättade fru Nord, ofta avbruten av snyftningar, att när hon kommit hem efter att ha uträttat några ärenden för hushållet, fann hon

sin flygel — föräldrarnas lysningspresent — borta. Modern, som satt lam i sin länstol efter en utgjutning i hjärnan för ett år sedan, hade omtalat att fru Nords man kommit in i rummet och haft några karlar med sig, som burit bort flygeln, därför att herr Nord sålt den. Och han hade uttryckt sin glädje över att slippa höra det eviga klinket mer.

— Vad skall jag ta mig till? jämrade sig fru Nord. Mina musiklektioner var det enda vi hade att leva av, sedan min man förlorade sin plats. Jag kan inte ge lektioner i hemmen, då mamma behöver ständig tillsyn. Bara Gud i sin barmhärtighet läte henne dö — jag kan inte uthärda att se henne lida nöd. Hennes pension är så liten — bara 180 kronor om året.

— Hon är medvetslös nu, sade doktorn, och det är ingenting annat att göra än att låta henne få lugn. Helga väntar visst därute — då kan hon följa med till apoteket och hämta is och en isblåsa.

När de gått, sökte jag trösta fru Nord med försäkran, att det icke fanns någon möjlighet att hennes man hade rätt att sälja flygeln. Köpet får naturligtvis gå tillbaka. Jag skall tala med min svåger borgmästaren om saken, han har nog reda på hur ni ska göra för att få den åter.

Då »min svåger borgmästaren» senare roade släkten med att på sitt cirklade sätt beskriva hur jag uträttade det självåtagna uppdraget, sade han alltid att jag kom »instormande» på hans ämbetsrum och framställde den mest alldagliga händelse, som om den varit av världshistorisk betydelse, och yrkade på lagens ingripande, där intet lagbrott förelåg. Det var mannens fulla rätt att sälja flygeln, när hustrun inte hade äktenskapsförord.

— När jag sade Märta detta, alldeles som det var, utfor hon i otidigheter mot Sveriges Rikes Lag, så att jag måste anmoda henne att iakttaga dekorum och besinna den aktning hon vore skyldig såväl denna *Bok,* som den plats, varå hon befann sig — ett *Ämbetsrum.*

Det var nämligen i rådhuset jag sökte honom, men inte hade jag den avlägsnaste aning om att det var *Ett Heligt Rum* — åt bakgården fanns visst litet av varje slags oheliga lokaler, såsom polisstation, »finka» m. m.

Vad otidigheterna angår, så kan jag inte yttra mig därom, eftersom jag inte minns vad jag sade, men det vet jag, att om man spottar på en rödglödgad eldtång, så fräser han. Och den liknelsen passar, tror jag.

När jag samma dags afton skulle ta fram lagboken ur Jans bokhylla för att se efter, om det verkligen kunde vara så illa ställt som borgmästaren sagt, så var boken borta. Jag fann den följande dag i barnkammaren bland Helgas skolböcker.

Efter ett par dagars förlopp dog fru Nords gamla mor utan att ha återfått medvetandet. När jag kom till sorgehuset — som hemmet i alla avseenden kunde kallas — för att erbjuda min hjälp, började den lilla förgråtna frun att ängsligt jämka på filten, som gömde ett föremål på soffan. Men även om filten varit tillräckligt stor att dölja herr Nords skosulor, så skulle de högljudda snarkningarna ha förrått honom. Han sov tydligen det goda samvetets sömn, och det kunde han tryggt göra — Sveriges Rikes Lag hade bäddat så mjukt och bekvämt åt honom.

Aurore och jag hade talat om att försöka få ett nytt instrument till fru Nord, men oerfarna i svensk lagstiftning som vi båda voro och skrämda

av den yttring därav vi nyligen sett, visste vi ej hur vi skulle gå tillväga för att gåvan icke skulle falla i *herr* Nords händer, utan i fruns. Åter vände jag mig till Mulus, som jag tyckte gärna kunde pinas litet med sin heliga lags fel och brister.

Denna gång var han mycket nådig, gav ett par sedlar till »det vackra ändamålet» och rådet att Aurore skulle stå som ägare av flygeln, vilken fru Nord skulle få ha till låns. På så sätt var den skyddad för »målsmannen».

Alla inom släkten hade varit villiga att lämna bidrag, alla utom Victoria, som det i allmänhet var mycket svårt att förmå till någon sorts givmildhet. Hennes lilla runda, av älskvärdhet strålande anlete blev, då hon hörde mitt ärende, fullkomligt förvandlat, alldeles som när man speglar sig i en sked, och bilden växlar form från konkav till konvex.

— Du får verkligen ursäkta mig, lilla Märta, men du vet ju hur engagerad jag är på alla håll och kanter. I dag har jag betalt till djurskyddsföreningen, och så ha vi basaren i nästa månad. Och jag skäms för att be min man om något, då han nyss gett mig en så dyrbar present.

— Menar du Puffy?

Jag pekade på det lilla levande silkesnystan, som låg på en skär sidenkudde i ett soffhörn.

— Ja, är han inte bedårande?

Victoria såg på djuret med en beundran, som närmade sig andakt och tillade:

— Men så har han också kostat pengar, hela 650 kronor, och det bröder emellan. Jag har skrivit till juvelerare Andersson i Stockholm efter ett silverhalsband.

— Tycker du inte rubiner skulle passat bättre till hans hy, höll jag på att säga, men jag menar

naturligtvis hans skinn, om man kan använda ett så tarvligt ord om flossasilke.

Victoria hade vid mina första ord givit mig en misstänksam blick, men mitt oskyldiga ansiktsuttryck måtte ha avlett alla misstankar, ty det var med leende vänlighet hon följde mig till dörren.

Aurore fick rätt. Hon hade avrått mig från att vända mig till Victoria.

— Hon är född snål, sade Aurore om systern. Utom när det gäller hundar, förstås. Vet du att hon stiger upp varje natt för att ge hundkräket en vispad äggula med en tesked sherry och två matskedar vichyvatten. Hon tilltror ej någon av jungfrurna att göra den rätta blandningen.

*

En vacker vinterdag, just som staden börjat komma i jämvikt efter alla julkalasen, skakades vårt lugna och fredliga samhälle i sina djupaste grundvalar. Anledningen var ett brev till borgmästaren från en dam i Uppsala, som under åberopande av gammal bekantskap utbad sig hans välvilliga medverkan vid anordnande av ett föredrag om — politisk rösträtt åt kvinnor.

Politisk rösträtt åt kvinnor!

— Mulus blev stel av fasa, sade Lilly, då hon för mig beskrev olyckshändelsen, och han vet sig ingen levande råd, säger han. Och du vet att med hans nervösa temperament slår sinnesrörelser sig alltid på magen, särskilt vid denna tid på året, så att jag måste ge honom ett våtvärmande omslag i går kväll. I dag är han så kinkig och oresonlig, och till allt jag föreslår säger han bara, att det begriper jag inte.

— Låt mig höra vad du föreslagit? bad jag.

— Att ge henne ett hövligt avslag, vilket *jag* finner vara det enda möjliga.

— Nå, vad svarar han till det?

— Att han inte kan, därför att han under sin studietid åtnjutit en enastående gästfrihet i hennes och hennes mans hem. Och när jag säger, att då får han väl svara ja, så blir han ännu häftigare och säger att det är omöjligt för honom i hans ställning — folk kunde ju tro att han vore med om galenskapen. Och han vill inte riskera sin plats i Första kammaren. Det är alldeles tillräckligt att *en* borgmästare skämt ut sig för den frågan, säger han, som aldrig i livet kan leda till något i Sverige, där kärnan av männen gudskelov har sitt sunda förnuft i behåll.

— Vad menar han med »kärnan av männen», tror du? Är det Första kammaren?

— Naturligtvis de som tänker lika med honom, det är lätt att förstå, svarade Lilly, otålig över min svårighet att fatta.

— Förlåt min dumhet — nu förstår jag.

— Det är en förevändning Mulus söker efter för att avskräcka henne. Han kunde naturligtvis säga, att här finns inte en skymt av intresse för frågan, att kvinnorna här i staden endast intresserar sig för sina hem och sina barn, men det skulle inte hjälpa det minsta. Mulus känner henne, och hon skulle bara svara, att om intet intresse finns, så är det så mycket nödvändigare att hon kommer hit och försöker framkalla det. Och vad hemmets kvinnor angår, så är det just deras samhällsansvar, som behöver väckas, skulle hon säga och framhålla, att hon själv är i allra högsta grad en hemmets kvinna. Om det åtminstone varit ett litterärt eller annat ofarligt ämne! Medge att ställningen är förtvivlad. Du brukar kunna finna utvägar, Märta?

Helst hade jag velat dansa och sjunga av glädje, men i stället satt jag beskedligt stilla och skakade bekymrad på huvudet i förstående deltagande för svåger Mulus' dilemma. Sedan vi uppgjort och förkastat det ena förslaget efter det andra, föreslog jag att vi skulle underkasta frågan Jans prövning — »det kan ju hända, att han vet råd». — Rådet hade jag klappat och klart, men det behövde ju ingen veta. Det hade långt större auktoritet, om det kom från min man.

Dagen därpå gick jag till borgmästarens för att ge besked och passade på, då båda voro hemma. Jan hade sagt, sade jag, att Mulus kunde skriva till professorskan, att han — som också haft förmånen att under sin Uppsalatid vara vänligt mottagen i hennes hem — med nöje skulle åtaga sig uppdraget och endast önskade få närmare bestämmelser om dag och stund för att anskaffa lokal, annonsera o. s. v.

Borgmästarens min uttryckte inte den tacksamhet, som jag ansåg att han borde ha känt. Jag fick snart förklaringen.

— Har Jan-Gabriel betänkt följderna av det steg han står i begrepp att taga?

— Vilka följder menar Mulus?

— Jag menar inte den skada hans personliga anseende kan lida; han har vid tillräckligt många tillfällen visat hur liten hänsyn han tar till folks — t. o. m. sina närmastes — mening. Utan jag menar den stora, ja oöverskådliga faran av att sådana idéer, som avser att skaka all fastslagen ordning i dess grundvalar, sprides och, vem vet, kanske finner jordmån i vårt hittills så lyckliga och obesmittade samhällsliv. Det vill säga vad kvinnorna av de bättre klasserna angår — vi har gudinog av socialism inom det lägre folklagret. Vet inte Jan-Gabriel att professorskan hör till de

farliga kvinnorna, som lägger sig i vad de inte begriper och inte har med att göra?

— Nej, det måtte han inte veta, svarade jag oskyldigt, för han sa till mig, att hon är en ovanligt fin och älsklig kvinna, ett mönster som maka och mor. Vi menar kanske inte densamma?

— Jo, gubevars, vi menar nog densamma, snäste Mulus, men det är Jan-Gabriels vanliga halsstarrighet. Märta borde verkligen använda sitt inflytande för att vänja honom av med den.

— Mulus vill väl inte att jag skall sätta mig upp mot min man? — Jag inlade i min fråga så mycken förskräckelse jag kunde samla ihop.

— Bara i det rättas tjänst, lilla Märta, bara i det rättas tjänst. En förståndig hustrus hand kan vara mannen ett gott stöd. Se på Lilly här — aldrig skulle hon vilja draga mig från den rätta vägen. Inte vill hon höra till de där kvinnorna, inte.

Jag såg på Lilly, som varit ute ett ögonblick och nu kom »inlufsande» — jag vet intet annat ord för hennes sätt att förflytta sig — och fick ingen lust att ta henne till förebild. Hon kröp ihop vid Mulus' fötter och betraktade honom ömt med huvudet på sned och ögonen simmande i tacksamhetens tårebad.

— Nej, aldrig, Mulus, bedyrade hon med sin kraftiga basröst, jag vill bara vara din lilla hustru — det är min hederstitel.

Jan erhöll snart ett utförligt brev från den fruktade rösträttskvinnan. Hon uttryckte sin tacksamhet för den erbjudna hjälpen och önskade komma en av de första dagarna i nästa månad, om lämplig lokal då kunde erhållas. Mötet skulle vara tillgängligt för alla, även för män, och hon bad särskilt om notis i stadens tidningar samt personlig påverkan, så att mötet blev talrikt

besökt och om möjligt en rösträttsförening bleve bildad. Till slut uttryckte hon förhoppning om privat gästfrihet, enär hon hade stark motvilja för hotellrum.

Det var ju självklart att hon skulle bo hos oss, men »hänsynen till släkten» krävde naturligtvis att frågan genomgick den vanliga grundliga prövningen. Detta skedde vid det av mig för ändamålet anordnade kafferepet, till vilket även en del kvinnliga umgängesvänner inbjudits för att väcka deras intresse för föredraget.

— Det skulle ju ge mötet ett visst anseende om gamla-konsulinnan ville ta emot henne, sade fröken Bland, som var lärarinna i flickskolan.

Aurore förklarade detta ogörligt, dels på grund av »mammas huvudvärk», som ju kunde komma på när som helst, och dels därför att hon i hög grad ogillade rörelsen såsom varande okvinnlig och farlig. Lilly hade tydligen inte fått några förhållningsorder av sin man om vad hon skulle svara, ty då hade hon antagligen icke sagt att Mulus tordes inte ta emot henne, därför att det snart var nytt val till Första kammaren och han ville inte såra valmännen.

Victoria skrattade överljutt, som alltid när systern råkat försäga sig, och då jag för att avleda det övriga sällskapets uppmärksamhet frågade henne, om det inte vore lämpligt att professorskan invigde hennes nya gästrum, slog hon ifrån sig med båda händerna. Hennes man hade sagt, att om hon var ung och vacker, så var hon en välkommen gäst, även om hon var »lite snurr i kapotten» — han hade ju alltid så originella uttryck — men var hon över de fyrtio, så betackade han sig. Ann-Louises förskrämda ögon voro fyllda av försakelsens tårar, då hon med en skakning på huvudet tolkade Edvards vilja.

Fru Bertrand, änka efter en tidningsredaktör och nyligen inflyttad till staden, förklarade att hon ofantligt gärna ville erbjuda den gästfrihet hon kunde — även hon hade under sin studietid i Uppsala varit vänligt omhuldad av professorskan — men hon ansåg att det skulle gagna planen på en förening, att personer, som kunde sägas representera staden, stodo bakom och icke en främling.

— Jag är alldeles i samma ställning som fru Bertrand, inföll en liten pigg adjunktsfru, både vad den goda viljan och främlingskapet beträffar. Därtill kommer att vi är alldeles för nygifta för att min man skall ha lärt sig något om kvinnosak, och det kunde hända att han blev obehaglig på något sätt. Han — han har aldrig haft något hem förr, tillade hon med lägre röst, under det färgen på hennes kinder steg.

— Nå, än du själv, Märta, frågade Aurore, vill du inte ta emot henne?

— Om jag vill! Jan och jag känner oss lyckliga över att få ha henne som gäst, och jag har suttit som på nålar att någon av er skulle ta henne ifrån oss.

— Att du törs! Vad skall folk säga! Vad skall du tala med henne om? ljöd en trestämmig kör.

— Låt mig besvara alla tre frågorna på en gång. Jag törs, därför att det är en god och rättfärdig sak, och då bryr jag mig inte om vad folk säger — förresten har jag redan hört svåger Mulus — och för det tredje så har jag tusen saker att fråga henne om i samband med rösträtten. — Men nu tycker jag vi borde vara mogna för påtåren.

Det var vi, och de upprörda känslorna lade sig så småningom. Jag ledde samtalet på Victorias hund och blidkade därigenom henne. Lilly var

alltid vimmelkantig om var hon skulle placera sitt ogillande och brukade för säkerhets skull uppskjuta det, tills hon fått fråga sin man, så hon var inte alls svårhanterlig, och sammankomsten upplöstes i sämja och glädje. Jag bad Aurore och fru Bertrand stanna kvar över middagen, så att vi skulle få tillfälle att tala om den eventuella rösträttsföreningen. Fru Bertrand lovade komma, sedan hon först gjort en titt hem till sin sjuke gosse. Aurore avböjde min begäran med en vemodig rörelse på huvudet och några beklagande ord, att hennes intresse för frågan inte var stort nog för att tillåta henne att taga aktiv del i arbetet.

Stackars Aurore! Jag stannade i dörren och såg efter henne, där hon ståtlig och elegant gick framåt gatan, besvarande de mötandes vördnadsfulla hälsningar med en nådig böjning på den fina nacken. Hon var 40 år gammal, och alltjämt var »hänsynen till mammas önskningar», hurudana dessa än voro, normen för hennes liv. Jag kom att tänka på lilla faster Hanna hemma i prästgården, så olik Aurore som möjligt i fråga om inre och yttre egenskaper, men ändå var det som om jag sett dem gå där sida vid sida. Snart skymdes de av andra, tills det blev ett helt oändligt tåg av kvinnor, av alla åldrar och alla klasser, kvinnor i siden och kvinnor i trasor — mest trasor — och alla dignande under samma börda: självuppoffring och försakelse till ingen världens nytta, utan tvärtom till skada för dem själva och för andra. Och ständigt nya skaror vällde fram, tills tårar skymde min syn — — —

*

Jan hade skrivit en förtjusande artikel »Människorätt», som den frisinnade tidningen med några smärre strykningar tog in som ledare. Den gjorde kolossal lycka och höjde ytterligare förväntningarna på föredraget. Högertidningen hade en ledare, vilken under rubriken »Ragnarök» framhöll faran av att rycka kvinnan från hemmet, detta hem, som mannen alltifrån hedenhös med oket på sin nacke och blodsvetten på sin panna skapat för att kvinnan där skall sitta hedrad i högbänk, skyddad för yttervärldens alla hårda vindar. Ve den man eller kvinna, som vill störta henne från denna hedersplats i samhället!

Den senare artikeln gjorde även stor lycka på sina håll. Lisa grät sitt förkläde genomvått efter middagsdisken, berättade Emma. Mulus och Lilly voro även djupt gripna, och Lilly sade sig ha bett Gud att de varnande orden icke måtte falla på hälleberget eller bland törne och tistel, utan avhålla folk från att gå och höra föredraget.

Hon måtte emellertid icke ha bett på det rätta sättet, ty möteslokalen — gossläroverkets högtidssal — var fylld till sista plats. Det var kanske mera nyfikenhet än verkligt intresse för frågan, som lockat så stor publik. Huvudsaken var emellertid att den fanns där.

Det gick ett mummel genom salen, och alla halsar sträcktes, då den farliga kvinnan kom in från en av sidodörrarna och med lugn värdighet tog talarstolen i besittning. Många av de närvarande kände sig säkert smärtsamt berörda över att mista en gammal kär föreställning: den emanciperade kvinnotypen.

Förgäves gnuggade man sig i ögonen. Var fanns den storvuxna, grova figuren med de karlaktiga fasonerna? Var det kortklippta håret? Glasögonen? Mustascherna? Var var den skarpa

stämman med de hysteriska utfallen mot »skapelsens herrar»? I stället såg man inbegreppet av all kvinnlig ljuvhet i den lilla fina graciösa figuren, den vackra, ännu ungdomsfriska hyn, det silvergråa håret omsorgsfullt friserat i vackra vågor över den släta, vita pannan, under vilken ett par milda, troskyldiga ögon lyste och värmde allt levande på jorden. Lika mycket i strid mot all tradition var hennes stämmas välljud — hur förlika en sådan röst med ett sådant ämne!

I inledningen riktade talarinnan ett tack till dem som varit henne behjälpliga vid anordnandet av mötet, särskilt ville hon tacka herrarna för det visade intresset och sympatin för kvinnornas började kamp för människorätt. (Citat ur Jans tidningsartikel!) Så begagnade hon tillfället att påpeka att rörelsen icke innebar någon kränkning av mannens rättigheter, den var tvärtom endast en önskan att vara honom till hjälp i det mer och mer komplicerade samhällsarbetet. — För min del, sade hon, står jag i större tacksamhetsskuld till män än kvinnor för vad jag i livet fått av intellektuellt och etiskt värde, och jag vet, att detta är icke endast min utan många kvinnors erfarenhet. (Hm! ljöd en röst i min närhet, och då jag kastade en förstulen blick åt det håll, varifrån protesten kom, såg jag fru Olofssons av bekymmer härjade ansikte. Och förstod. Erfarenheterna äro så olika här i världen.) Sedan följde en redogörelse över kvinnorörelsen i vårt land samt andra länder och till sist en varmhjärtad vädjan till kvinnorna att vakna upp till ansvar som människor, som mödrar och som medborgare. Det finns så mycken orättvisa att utrota, så mycken nöd att lindra, så många tårar att avtorka — som endast vi kvinnor kunna.

Men för att kunna hjälpa effektivt behöva vi politisk rösträtt.

Under de dånande applåder, som följde på föredraget, skyndade talarinnan in i sidorummet, utan att ge oss så mycket som en nick. Vi höllo på att klappa, då — min häpnad har jag icke ord för — Aurore, den stela, korrekta, tillknäppta Aurore, skyndar efter och hämtar henne ut igen, sätter henne på sin egen plats bredvid mig och går själv upp på estradens nedersta trappsteg och börjar — *tala!* Jag nöp Jan i armen och bad honom säga mig, om jag var vaken eller drömde. Men han hörde mig inte. Hela hans uppmärksamhet var riktad åt estraden.

Utan en darrning på rösten framförde Aurore ett tack till talarinnan för hennes kraftiga och varmhjärtade vädjan till kvinnorna, som icke *får* förklinga ohörd. Varför hon föreslog att en förening bildades i afton och att till ordförande vid mötet valdes lektor Brandin. Så måtte jag släppa greppet om Jans arm och ta fatt i Aurores i stället, då hon intagit hans plats, och jag kramade den, tills hon leende bad om förskoning.

Så snart det blev tal om att bilda förening, började en vild flykt mot utgången, och jag undrade för mig själv vad de stormande applåderna nyss hade att betyda. Flykten avstannade dock lika plötsligt vid ordförandens fråga om mötet önskade diskussion. Naturligtvis ville vi det. Den som först begärde ordet var — herr Nord. Jag visste att han var närvarande i egenskap av referent för den konservativa tidningen, som brukade använda honom vid mindre viktiga möten. Åke, som på morgonen varit hos fru Nord med ett par biljetter, återkom med hälsning att herr Nord fått två stycken av sin tidning. Han var naturligtvis motståndare till frågan och anförde samma skäl

som stått att läsa i »Ragnarök» om faran av kvinnans lösryckande från hemmet. Han fick applåder, när han slutat, och hans lilla utmärglade fru, vars »högbänk» var den nötta pianostolen, där hon dagen i ända satt och hamrade för att skaffa dagligt bröd åt herr Nord — hans egen lilla inkomst räcker endast till daglig dryck — såg smickrad och lycklig ut. Nu kunde hela staden få se vilken kaxe herr Nord var.

Ovanpå herr Nords salva fingo vi ett förlösande skratt, tack vare ett roligt inpass av fru Olofssons dotter, som är lärarinna vid folkskolan. Nästa talare var en kollega till Jan, en mycket överlägsen herre, vilken ansåg att kvinnan inte var »mogen» och anförde en del bevis för denna omogenhet, såsom stora hattar, hattspjut, höga klackar och fruktan för råttor. Dessutom, sade han, är kvinnans röst så svag att den varken skulle kunna göra sig hörd å större möten eller i riksdagens kamrar.

— Skulle inte talaren vilja säga om det där en gång till, för vi hörde inte alls vad han sa härnere, ljöd en klangfull kvinnoröst från ett hörn av salen.

Oppositionsmannen tvärtystnade, synbarligen oviss hur han skulle göra och generad av skrattet omkring sig. Men hans stämma var i alla fall höjd — kanske av vrede, vilken vore förlåtlig — då han fortsatte med sina argument, tills han än en gång avbröts av ett »Högre!» från en annan del av lokalen. Gud, Åke! Jag hade lika tydligt känt igen hans röst, fast han försökte göra den grov, som jag i den första känt igen Ellen Wares. Ingen narrade Åke till så många pojkstrek som hon. Det var Jans och Ellens skull att barnen fått följa med. Jag hade redan sagt ett bestämt nej och fick nu ångra min eftergift.

Efter en skarp fråga till ordföranden, om han icke kunde förmå mötet att iakttaga ett anständigt uppförande, fastän det var ett kvinnomöte, och sedan denne med ett förbindligt leende svarat, att åhörare av ett anförande äro i sin fulla rätt att be en talare höja rösten, om de inte kunna höra honom, fann doktor Stiel för gott att lämna mötet.

Fru Bertrand talade varmt och vackert för rättslösa mödrars och deras barns olyckliga ställning, i många fall skyddslösa såväl inom som utom hemmet. Och modern i många fall lika hjälplös. Om kvinnorna visste, slutade hon, hurudant livet är för så oändligt många ibland oss, om de visste hur bristfällig lagstiftningen är, då det gäller de allra svagaste och hjälplösaste ibland oss, så skulle de icke tveka ett ögonblick, utan sätta in all sin kraft på att vinna den makt, som de ha den mest naturliga rätt till i sin egenskap av släktets mödrar och uppfostrare.

Under de starka applåder som följde, begärde fröken von Bingen — Lillys hjärtevän — ordet. Hon hade blivit särskilt anmodad från flera håll att bevista mötet och, om möjligt, »rädda fosterlandet», det uttryck Lilly använt. Fröken von Bingen började med att »instämma i en föregående talares ord» och ville så bevekande hon förmådde lägga de närvarande kvinnorna på hjärtat att innan de togo ett så viktigt steg som att bilda en rösträttsförening, noga pröva sig själva, om de voro mogna för det politiska livet. — Vad allt detta tal om barn angår, fortsatte hon, så erkänner jag att jag inte förstår att det sker barn någon orätt. Jag tycker för min del att barn har alla rättigheter de behöver och kan önska sig. De få ju läsa vad litteratur de vill, till och med Goethe.

Nu tog aftonens talarinna till orda, och efter fem minuter fanns bestämt ingen oövertygad i hela salen, utom fröken von Bingen och herr Nord. Och så Victoria och hennes sällskap uppe på läktaren, där de under hela mötet haft mycket nöjsamt att döma av deras uppförande. »Den uppkonstruerade rörelsen verkar i högsta grad underklass», läspade Victoria då hon gick förbi oss i korridoren.

Diskussionen förklarades härefter avslutad, och sedan det bestämts att bilda förening, antecknade sig ett hundratal medlemmar. Bland dessa funnos fyra Brandinare: Aurore, Jan, jag och Signe, som av sin pastor fått tillåtelse att skriva in sig. Åke tyckte det var »oenigt», att inte han och Helga också kunde bli medlemmar, så att det blivit ett halvt dussin jämt. Nu fingo de nöja sig med heder och värdighet av »F. K. P. R:s springpojkar».

En interimstyrelse tillsattes med Aurore som ordförande. — Jag har visserligen aldrig haft en ordförandeklubba i min hand, sade hon, men i en förening som denna är ju icke formerna, utan det levande innehållets huvudsak. Med föreningens vänliga överseende och stöd samt hjälp av denna — hon visade leende ett litet häfte i Verdandiskrifternas bekanta omslag — som jag fått anvisning på av talarinnan i afton — den svenska kvinnorösträttsrörelsens moder — skall jag väl kunna lära mig vad som brister.

Var detta verkligen Aurore? Så mycket som hon talat i afton hade hon icke gjort förr på en månad. Men vad skulle gamla-konsulinnan säga? Det gjorde mig nästan ont om henne, därför att hon var så gammal. Eljes har jag inget emot att högmod och maktfullkomlighet får en knäck.

Styrelsen superade hos oss, och det var en mycket munter måltid med många tal. Jan talade

varmt och vackert för aftonens talarinna, denna talade för den nya föreningen, fru Bertrand talade för Jan, fru Olofsson för Aurore och mig och vårt härjningståg i Babylon, doktor Kull, som blivit hindrad att övervara diskussionen, talade för »springpojkarna», och dessa för sina föräldrar, som de anklagade för att ha förgripit sig på deras fri- och rättigheter, enligt fröken von Bingen, ty de hade ännu icke läst Goethe.

Det enda, som störde min glädje var minnet av Ann-Louises sorgsna, förskrämda ögon, då jag bad henne följa med oss hem.

— Jag törs inte, viskade hon, Edvard förbjöd mig att gå på mötet, men jag kunde inte låta bli. Nu vet jag att han blir förfärligt ond, när han kommer hem. Det blir nog värre, om jag inte är hemma. Vad du är lycklig, Märta, som aldrig behöver vara rädd.

Nu hade hon kanske en scen där hemma och fick stå till svars för att hon trotsat sin mans vilja och, medan han var borta i ett festligt lag, gått och hört på ett föredrag av en framstående kvinna.

Ingrid Bertrand var självskriven som föreningens sekreterare. Hon hade plats i banken, var änka efter en tidningsredaktör och var van vid journalistgöromål, vilket ju var en stor fördel för föreningen. Hon var icke tilltalad av förtroendet, men gav vika för våra övertalningar. Jag valdes enhälligt till kassaförvaltare och började mitt ämbete med att anteckna en donation à 100 kronor av doktor Kull. Gåvans värde förhöjdes ytterliga genom medgivandet av ett offentligt tack i stadens tidningar. Varpå Ellen Ware höll tal för honom som landets modigaste man. Näst borgmästare Lindhagen, tillade hon.

I mitt stilla sinne lyckönskade jag Ellen till

att hennes man icke var närvarande, utan verkade för fosterlandet i ett eller annat utskott.

. *

Den närmaste tiden efteråt var mycket livlig, för att använda ett milt uttryck. Luften var som laddad av förskräckelse, misstänksamhet och onda aningar om kommande olyckor av oöverskådlig räckvidd. Var det inte illa nog med de tre politiska föreningar, som redan funnos i detta arma samhälle, skulle man nu ytterligare plågas av en kvinnlig förening, som naturligtvis skulle bråka värre än alla de andra ihop, man vet väl hur besvärliga och envisa fruntimmer är. Enda trösten är att de aldrig håller ut, utan snart tröttnar på den nya leksaken.

Herr Nord hade satt ihop ett delvis skämtsamt referat över föredraget och diskussionen. Fröken von Bingen fick ett vackert erkännande för sann kvinnlighet och ordföranden en sträng upptuktelse för sitt partiska sätt att sköta klubban. Doktor Stiel hade skrivit en längre artikel om sin ställning till kvinnornas rösträttsfråga. Det var verkligen snällt av honom att offra så många timmar av nattens vila på vår fråga, synnerligast som ingen lär ha läst artikeln, därför att den var så lång och såg så tråkig ut. Doktor Kull sade att den var en hämndeakt mot fru Stiel, under vars toffel han så illa klämdes att det var rent förunderligt han ens kunnat skrika.

Den frisinnade tidningen var mycket vänlig och önskade den nya föreningen framgång, vilket var nästan mer än jag vågat hoppas efter det lilla meningsutbyte jag i läroverkets vestibul haft med redaktören. Denne var en man av något »överjordisk» läggning, åtminstone gent emot en var-

dagsmänniska som jag. Då jag, helt naturligt, tycker jag, frågade honom, om inte hans fru kommer på mötet, svarade han förkrossande överlägset: »Nej, Gerda vill alltid själv lägga barnen och bädda deras sängar. Hon tycker att det då liksom kommer något av hennes egen personlighet mellan lakanen.» — Med en förnäm böjning på den stela nacken lämnade han mig i häpen undran, där jag stod vid klädhängaren. Hade jag haft tid på mig, så hade jag bra gärna velat fråga honom, om hon inte också syr barnens skor, så att något av hennes personlighet kan komma mellan bindsulan och bottensulan, men jag hann ju inte.

Helga ryckte mig i armen.

— Tant Märta, vad var det han sa att hans fru lägger mellan barnens lakan?

— Sin personlighet, lilla du.

— Vad menas med det?

Helgas ton började bli otålig som alltid, då hon inte kunde få en sak klar och rätlinig.

— I detta fall rena fåneriet. Hennes barn skulle bestämt mått bättre av att hon fått höra några förnuftiga ord, om också det varit jungfruns personlighet, som denna natt kommit mellan deras lakan.

Flera av dem jag mötte på gatan hälsade ytterst snävt, och Jans kamrater i skolan hade frågat honom hur han kunde tillåta sin hustru att vara med om sådana galenskaper. — Begriper du inte, karl, hade rektorn sagt, att du ödelägger för dig själv all utsikt till hemlycka?

Gubben Lorens var fräck nog att attackera mig på öppen gata.

— Jaså, lilla fru lektorskan funderar på att bli riksdagsman — ho-ho-ho.

— Ja, det gör jag visst. Och min första motion skall bli om straffarbete för ockrande husvärdar.

— Det var snällt att tänka på de fattiga — ho-ho-ho. Det går nog, för fruntimmer är då så duktiga, så ...

Rackargubbe! tänkte jag. Det var för tidigt att säga det högt. Men vänta bara — vår tid kommer nog.

Aurore hade det dock värst av oss alla. Sedan modern försökt med hotelser om sin snara död som en följd av den skam Aurore genom att bli ordförande i en rösträttsförening bragt över släkten, försökte hon med böner och lockelser. Aurore skulle få resa till Stockholm — eller till Paris, Berlin eller Dresden, om hon hellre ville det — och utbilda sig i musik, som hon alltid önskat, bara hon ville låta bli rösträtten. — »Nej mamma, hade Aurore svarat,» utbildningen har jag längesen uppgivit, då den var dig så mycket emot. Sen dess har jag lärt mig att en självuppoffring skall vara priset värd, annars är den en förbrytelse. Det skulle den vara i detta fall och — har mamma rätt att begära mera offer av mig? Jag är fyrtio år gammal och har aldrig varit annat än dotter, låt mig nu få försöka att vara människa — att vara till nytta för andra människor, så att sådana lyxvarelser som jag må utrotas. Kära mamma, jag skall inte svika mina plikter i hemmet, och mamma skall ingenting märka av mina intressen, men låt mig behålla dem.»

När gamla-konsulinnan såg att varken hotelser, huvudvärk eller böner hjälpte, blev hon djupt sårad och iakttog mot dottern den mest isande kyla, utan att ens svara på hennes tilltal. Syskonen togo moderns parti, varigenom Aurores ställning ytterligare försvårades. Syster Lina, gift med prosten Morén, kom, väpnad med argument ur såväl Gamla som Nya testamentet, till mammas undsättning, men ingenting hjälpte. Aurore var obeveklig.

Det hände att en och annan av dem som gått in i föreningen, kom och bad att få sitt namn struket. Än var det en far, som förbjöd sin dotter att vara med, än en man sin hustru eller en arbetsgivare sin underordnade, och då jag uttalade min förtrytelse över kvinnornas osjälvständighet, tog Aurore dem i försvar.

— Vi får inte döma dem för hårt. Vem vet vad det gäller för dem?

Besöken hos faster Elisabeth voro en ersättning. Det var den allra härligaste vila för både själ och kropp att sitta i hennes vita, fridfulla lilla vrå, dit aldrig någon oro nådde och lyssna till hennes glada joller. Eller också att sitta vid hennes bädd, där hon nu måste stanna största delen av dygnet, ibland många dagar i sträck, och tyst hålla hennes hand, under det Aurore spelade enkla känsliga melodier, som faster Elisabeth kände igen från sin ungdom — Mendelsohns Lieder ohne Worte eller våra svenska folkmelodier.

— Så lycklig jag är! kunde hon ibland utbrista. Och så snälla alla är mot mig!

Hennes största lycka var dock Helgas och Åkes besök. Den förra förblandade hon med Margaret och kunde ibland i sina orediga stunder fråga henne efter hennes barn.

— De är så söta och rara, brukade Helga säga, och de hälsar så mycket till »ma mère blanche».

Åke var dock hennes käraste gäst. Antagligen påminde han om ungdomsdrömmen.

— Det är nästan hemskt, tant Märta, att hon tror att hon är död och att jag är någon som hon återsett i himlen — men det är kanske den enda gången i mitt liv jag blir tagen för ängel, så jag får väl finna mig i det, sade Åke med sin vanliga humor.

Efter detta kom jag underfund med att Åke

ofta smög sig upp till faster Elisabeth, ibland ett ögonblick under frukostrasten, eller sedan skolarbetet var slut för aftonen. Den pojken är ingen vanlig pojke, tänkte jag med stolthet och kände mig inte alls överraskad, då jag hörde saken omtalas. Han brukade berätta sagor för henne eller läsa poesi, och hon bad alltid om mer när han slutade.

Så somnade hon in en pingstdagsmorgon, under det kyrkklockorna ringde till högmässa och junisolen fyllde det vita hemmet med sin glans. Leende som ett lyckligt barn gick hon till sin sista vila.

Timme efter timme satt Åke vid hennes bädd och väntade att hon skulle slå upp ögonen. Han kunde icke fatta, att de ögon, som alltid lyst av glädje vid hans åsyn, nu voro slutna för alltid.

— Det är så underligt, tant Märta, sade han, då jag äntligen förmått honom att följa med hem, att det blivit liksom så tomt överallt.

— Ja, gossen min, sådana tomrum får vi härda oss mot i livet och söka fylla dem med nyttigt arbete och ljusa tankar.

Det var frasen på mina läppar, men i hjärtat gnagde fruktan: gör min uppfostran honom för vek och svag att bära sorg och motgång? Eller är det arvet efter modern, eller båda i förening?

När »ma mères» vita kista sänktes i jorden och graven fylldes av vita liljor och rosor, tänkte jag ovillkorligen på hurudant hennes liv skulle ha varit, om hon — så litet skickad för världen och dess vanliga vägar — skulle ha varit fattig och ensam. Säkert sitter mången sådan som hon, med strängarna på själens instrument brustna, därför att ovarsamma händer slitit och ryckt i dem, som en stackars förpinad mormor eller farmor i det fattiga hemmet, där hon får uppbära

hårda ord för att hon icke kan göra nytta. Eller hon sitter hånad och skrämd i en vrå i fattighuset, eller kanske inom dårhusets väggar — hon är ju »icke som andra». Denna svåra, oförlåtliga förbrytelse i livet. Veta någonsin vi, som kallas rika, våra fördelar och förstå uppskatta dem? Eller känna vi våra förpliktelser? Ingenting i världen förpliktar så mycket som egen lycka.

I går hade jag fått veta Det förfärliga, och det hade hållit mig vaken hela natten. Jan och jag hade talat om faster Elisabeth, och jag sade något om hennes vackra ungdomsdröm — som blev en livsdröm — om sjömansgossen, som offrade sitt liv för andras, modigt och osjälviskt.

Jag märkte Jans vemodiga leende, som jag fann helt naturligt. Så sade han tvekande:

— Har Aurore aldrig berättat dig den djupaste tragiken i faster Elisabeths historia?

— Inte annat än vad du själv har sagt mig. Är det ännu mera?

— Gossen, som utförde hjältedådet, var en helt annan än den hon gett sitt hjärta. Det var ett fel i tidningsnotisen, som sedan rättades, men rättelsen fick hon aldrig se, och det var hennes stora lycka. Hennes förstånd var redan omtöcknat. Jag har aldrig fått klart för mig, om mina farföräldrar visste misstaget, när de skickade henne notisen.

— I alla händelser visste de nog inte hur ömtålig och känslig hon var.

— Nej, och det må vara deras ursäkt. Materialet, som under skulptörens mejsel kan bli ett konstverk, blir värdelösa spillror under dagakarlens yxa. Det ser vi ständigt i livet. Då vet du heller inte att gossen hon drömde om lever än i dag i högönsklig välmåga, tyvärr, och att han antagligen är stadens största skurk.

— Kapten Lorens! Är det sant? — Jag rusade upp från min plats, nästan ur stånd att fatta möjligheten av en så grym ödets ironi. Gudskelov att hon fick sin dröm i stället för verkligheten. Men hur kunde hon någonsin fästa sig vid honom? utbrast jag.

— En människa förändras mycket mellan 17 år och 70 vad det yttre angår. Dessutom kände hon honom icke mer än att han skött båten några gånger, då hon lyckats smyga sig hemifrån för att få en segeltur. Han har kanske aldrig haft en aning om hennes svärmeri.

— Jo, det har han säkert givit anledning till. Han är naturligtvis född fräck. Nu förstår jag ännu bättre än förr Aurores avsky för vad hon kallar kvinnors känslopjunk. Säg, vet alla i släkten om detta?

— Ingen mer än Aurore och jag. Vår far talade en gång under sin sista sjukdom om det för oss båda, och vi har naturligtvis tegat.

— Visste Margaret om historien? frågade jag.

— Nej, svarade han.

— Å, jag är så glad att hon inte fick veta den.

— Jag borde kanske inte ha talat om den för dig heller, sade Jan ångerfullt, i det han drog mig intill sig.

— Jo, jo, det är en annan sak med mig, som tål något.

Men det var inte mycket igen av min styrka, när jag kom för mig själv.

Den aftonen stannade jag längre än vanligt hos barnen, vilka voro djupt gripna av faster Elisabeths död. För att förströ deras tankar föreslog jag att de skulle försöka erinra sig hennes vackra drömmar och skriva upp dem i en bok, som säkert skulle bli en välkommen julklapp till pappa. Idén väckte barnens livligaste intresse, och de voro

redan i full färd med att jämföra sina minnen då jag lämnade dem.

— Minns du, Åke, när hon drömt att hon var en björk som växte i skogen och hur vartenda litet blad skrattade när solstrålarna lekte tittut med dem?

— Ja, ja, avbröt Åke, och så kom en dum människa och frågade hur hon kunde vara glad som stod fast. »Står jag fast?» — och nu skrattade björken riktigt. — »Jag som växer högre än alla furorna och närmare solen varje sommar?»

— Den tar vi med och så drömmen om flickan som satt på stranden och grät, då drömmarnas farkost, byggd av näckrosor och månstrålar seglade förbi med gäster till Livets Fest och hon ej kunde få följa med därför att hon förlorat sitt bjudningsbrev.

Inkommen i salongen, hörde jag Jan gå fram och åter i sitt arbetsrum· När ljudet av hans steg avstannade, visste jag, att han stod framför Margarets bild. Jag satte mig tyst ned, rädd att störa honom i hans stämning. Fönstren stodo öppna i den ljusa försommarnatten, och rummet genomströmmades av syréndoften från trädgården. Intet ljud hördes, utom trastens klagan och jubel från furudungen, som tog vid, där trädgården slutade.

Jag hade inte fällt en tår sedan faster Elisabeths död — inte ens sedan jag fått veta att hennes livslånga dröm var bara en lögn. Det hade inte varit tid att vara ensam, och jag kan inte gråta i sällskap. Men nu tog känslan ut sin rätt, och gråten kom utan hejd och mått. Antagligen har jag gjort en rörelse, som förrått min närvaro, ty dörren till Jans rum öppnades, och han frågade sakta, om jag var där. — Ja, men jag ville inte störa dig, därför satte jag mig härute, kom svaret i en snyftning.

— Störa! Passar det ordet mellan oss? sade han ömt. Med armen om min hals förde han mig in i sitt rum fram till Margarets porträtt. Efter en stunds tystnad fortfor han:

— Starkare än någonsin har jag i dag känt min skuld till dig. Om inte ditt varma hjärta och din starka hand kommit till min räddning, hade jag kanske lidit skeppsbrott liksom faster Elisabeth. Ingen vet bättre än jag själv, hur nära jag stod vanvettets gräns. Och hur skulle det ha gått Margarets barn utan dig? Kunde hon tacka dig, vet jag att hon gjorde det.

— Det har varit min lycka att göra vad jag kunnat.

Det var blott med svårighet jag kunde få fram de fattiga orden — de kunde ju ändå icke säga tusendedelen av vad jag kände.

— Allas vår lycka är ditt verk, älskade.

Låt icke lyckan göra dig övermodig, Märta Brandin, var min bön den kvällen. Kom ihåg och bär framför dig som motto på ditt banér: *Lycka förpliktar!*

*

— Jo, dom är söta!

Fil. kand. Ella Blickert, som brukade hjälpa mig som kassaförvaltare i F. K. P. R., kastade sig ned i närmaste vilstol och såg fullkomligt utpumpad ut.

— Kära barn, vad står på? frågade jag oroligt. Strejkar musiken eller primadonnan eller vad är det?

— Det är ovännen som är ute och sår ogräs i vetet. Vår annons om soarén — »I mörkaste Småland», musik och dans, sätter dom mellan ett frälsningsmöte och en missionsstund, i stället för under »Offentliga nöjen.» Älskligt?

— Lite hämnd är också hämnd, tröstade jag. Hur kan du ta saken så lätt, du som är kassaförvaltare och skall betala en sådan annons, som inte är till den ringaste nytta?

— Förlåt, Ella. Jag sympatiserar så fullkomligt med dina känslor, men vi kan ju rakt ingenting göra vid saken. Du vet själv, att om vi klagar blir det bara värre på ett eller annat sätt. Därför är det bäst att ta saken humoristiskt.

— Ja Gud hjälpe oss, om vi inte hade humor! Ändå säger Ingrid Bertrand alltid, att det är den genomsnittsmannen minst kan förlåta oss. Kommer du ihåg, när Gulli höll föredrag här och vågade skämta med ett par av våra motståndare i riksdagen och talade om professorslogik, vilka mördande referat vi fick. De förlåter oss gärna okunnighet och dumhet, säger Ingrid, men inte vetande och kvickhet. Allraminst det senare. Över våra sammanträden och fester vill de helst breda en slöja av symötes- och konventikelstämning. När det inte går, så hämnas de på det här sättet.

— Ja, och fast vi alla är utrustade med ganska riklig hårväxt och uppträda med omsorgsfullt ordnad frisyr, så kallar herr Nord och hans själsfränder oss för »kortklippta» — och det kan han gärna få göra, om det roar honom. Vad annonserna beträffar, så vet redaktören naturligtvis ingenting om hur de placeras. Vi får hoppas att våra vackra affischer gör så mycket bättre verkan.

— Dom river de ned, suckade Ella hopplöst. Och våra »antis» driver en våldsam agitation för att avskräcka folk från soarén. — Vad syr du på? avbröt hon plötsligt och lutade sig nyfiket fram.

— En babyutstyrsel till mjölkdroppsbasaren.

— Jaså. Jag trodde det var för eget behov.

— Det trodde Helga också och blev mycket

besviken över svaret. — Men för att återgå till soarén, så kan jag glädja dig med, att de två farligaste motståndarna har doktor Kull gjort oskadliga.

— Har han gett dem arsenik? Eller vad? Är det fröken von Bingen och borgmästarinnan?

— Fröken von Bingen är i uppväckelsens nådastånd och tänker till och med på att gå in i föreningen, bara den här rysliga socialismen hinner lägga sig först, säger hon.

— Då får vi nog uppge fallet som hopplöst. Vilka är det då?

— Mina ärade svägerskor, Lilly och Victoria. Doktorn har inte gett dem gift. Tvärtom, kan man nästan säga. Lilly har han gett ett livsintresse, och i Victorias själ har han inympat feministiska baciller, vilkas livskraft snart kommer att göra slut på antirösträttsbacillerna.

— Så förtjusande! Vilket är livsintresset?

— Som du vet, är Lilly något massiv av sig, och det grämer henne mycket. Nu har doktorn sagt henne, att hon måste vara mycket noga med att hennes vikt icke över- och icke understiger 67 kilo. Så att nu väger hon först och främst sin mat före varje måltid och så sig själv några gånger under dagens lopp. Dessutom har hon krypövningar kring matbordet både för- och eftermiddag och hinner inte kasta en tanke på F. K. P. R. Doktorn har skrämt henne med fetthjärta och elefantsjuka m. m.

— Jag måste ge honom rosor!

Ellas entusiasm tog sig alltid uttryck i rosor.

— Hur har han burit sig åt med Victoria då?

— Du vet att här i dagarna bildats en hundklubb, och doktorn piggade upp Victoria att anmäla sitt inträde, hon som äger den finaste hunden i hela trakten. Nu är hon på det djupaste kränkt, därför att hon nekats inträde i klubben på den

grund, att den endast är öppen för manliga medlemmar. Hon frågade, om det inte var nog att Puffy tillhörde genus masculinum, men det var det inte. »Däremot är bankdirektören mycket välkommen som medlem», svarade klubbens ordförande. Är det inte höjden av fräckhet, klagade Victoria för doktorn, att min man skall hedras och äras för en hund, som är min! Under det att jag, som äger honom — och vårdar och sköter honom — skall föraktas och skymfas!»

— Det fattas bara att hatet till hundklubbsherrarna driver henne in i rösträttsföreningen, klagade Ella. På sådana motiv vill vi inte ha henne som medlem.

— Inte alls omöjligt, för nu förstår hon, säger hon, så väl att kvinnorna kan bli upprörda över orättvisor i samhället och att de vill ha politisk rösträtt för att avhjälpa dem.

— En något besynnerlig väg att komma till den övertygelsen.

— Små orsaker, stora verkningar. Och den allra största verkan är molnet på bankdirektörens hittills så klara och obefläckade äktenskapshimmel. Hon kommer säkert med på soarén för att hämnas på sin man, som inte ställt sig solidarisk med sin »charmanta fru», utan bakom hennes rygg sökt inträde i Hundklubben. Deras husjungfru har berättat för Emma, att hon blev befalld att gå till banken med Puffy och hans sidenkudde och dito täcke och hälsa direktören, att det passade bättre för »herr Puffy» — hon skulle tvunget säga herr, sedan Puffy blivit så förnäm — att vara där än i våningen, där han inte hade någon av sitt eget kön att sällskapa med.

— Du skämtar bara.

— Det är fullkomligt sant. Bankdirektören hade själv burit tillbaka alltsammans, då jungfrun inte

vågade, och han hade på sina knän besvurit sin dyrkade Victoria att förlåta honom och återge Puffy hans gamla plats i hennes hjärta och hennes soffhörn. Men hans dyrkade Victoria var obeveklig: Puffy hade inte hos henne det sällskap, som anstod hans manliga överlägsenhet, hon var ju endast en stackars föraktad kvinna, snyftade hon, och hennes arma barn var ju bara flickor. Puffy skulle kanske längta ihjäl sig i denna feministiska atmosfär, kanske rentav lida intellektuell och moralisk skada. Så står saken för närvarande. Doktorn säger att det är F. K. P. R. han har att tacka för utvecklingen av en hittills latent diplomatisk talang, om vars tillvaro han inte hade en aning, och nu tänker han hålla konflikten på status quo, tills soarén är över.

— Kan man undra på att männen säger: Och såna ska ha rösträtt! suckade Ella gråtfärdig.

— Man skall aldrig undra över vad dumma människor säger, klippte jag av hennes suckan, ska kloka och duktiga kvinnor inte ha rösträtt, därför att inte alla äro lika kloka och duktiga? För resten vore det ingen fara med Lilly och Victoria, om de inte blivit fördummade genom vällevnad, sysslolöshet och haremsuppfostran.

— Den senare håller vi på att utrota allt vad vi hinner och därmed det andra onda.

— Du har alldeles rätt, lilla Ella. Och vi kvinnor har väl minst lika rikliga tillfällen att om männen säga: Och såna ska ha rösträtt! Tänk bara på gubben Lorens och herr Nord. Och uslingar, som begå förbrytelser mot barn. Och om många, många fler hade vi kvinnor stora skäl att säga: Såna har rösträtt, men inte vi! – Vet du att Aurore tagit sig av den där misshandlade lilla flickan, när hon utskrevs från sjukhuset? Nu är hon installerad i faster Elisabeths lilla

våning och vårdas av gamla Lena och Aurore — med vad resultat får framtiden utvisa. Som du vet, gör Aurore ingenting till hälften.

— Jag vet det, sade Ella med övertygelsens kraft, och jag ville ge henne rosor, om hon bara tog emot dem. Nu skall doktorn få dubbelt så många — hela famnen full. Adjö med dig.

Hon var nästan utom dörren, innan jag hann hejda henne.

— Bär rosorna till Ingrids gosse i stället, så slipper doktorn besväret, för de kommer i alla fall dit. Gunnar får aldrig nog av blommor. Det är ju den enda glädje han har, stackars liten.

— Hur är det med honom? Det måste vara sämre än vanligt, för jag har hört, att Ingrid tagit ledigt i banken.

— Det är mycket illa, säger doktorn. Eller rättare sagt mycket väl, för det är ju bara lyckligt, om det stackars barnet kommer ifrån sitt lidande. Det inser Ingrid också. Hälsa henne, att jag gör min vanliga aftontitt.

När jag kom hem, satt fru Persson och väntade på mig. Hon är änka och anses vara förmögen. För rösträtten hade hon från första början visat intresse, och det var detta, som nu föranledde hennes besök.

— Fru Brandin får inte bli ledsen över mitt ärende, började hon, och mitt intresse för rösträtten är lika stort som det alltid varit, men det har inträffat något, som väckt mina betänkligheter, och jag undrar, om det inte blir rent av nödvändigt att lägga ner hela föreningen, i väntan på att kvinnorna skall bli mera mogna att bära medgången.

— Medgången? Vilken medgång menar fru Persson?

Jag kunde inte för mitt liv förstå vart hon ville hän.

— Att ha fått en förening, förstås, med ett sådant ändamål, det är väl medgång, vet jag? Kvinnorna börjar ta sig ton både här och där, och till och med tvättgummorna morskar upp sig och vill ha 2.25 om dan och inte börja förrän klockan sju. När jag var nygift, fick di en krona och började klockan fyra. Och tackade till.

— Men snälla fru Persson, det kan då inte rösträttsföreningen rå för.

— Jojomen, det är den som sätter opp dom. Har fru Brandin inte hört hur Lisa Jonssons kortvaruaffär bar sig åt mot fru Fix?

Nej, det hade jag inte hört, men jag kände personligen både fröken Jonsson, en praktisk och duktig kvinna, som skötte sin affär med ordning och klokhet, och lilla fru Fix, bortskämd av smicker och haremsluft. Jag bad fru Persson upplysa min okunnighet, vilket hon villigt åtog sig.

Fru Fix hade kommit in i Lisa Jonssons affär och köpt en bunt luggnålar för 5 öre. Då fröken Jonsson räckte henne det lilla paketet, tog fru Fix inte emot det, utan sade, i det hon gick mot dörren: »min adress är Villa Trianon». — »Jaha», svarade fröken Jonsson, »paketet skall bli hemskickat, och då kan jag ju på samma gång debitera fru Fix för dragkärran — det blir 50 öre.» — Varpå fru Fix ryckte till sig de stackars nålarna och rusade på dörren. Så hade fröken Jonsson aldrig vågat behandla en kund, om inte rösträttsföreningen satt upp henne, slutade fru Persson sin klagan.

— Det hade hon alldeles säkert gjort, även med risk att förlora en kund, och för min del tycker jag det var en välförtjänt läxa åt den lilla

frun — varför skall två göra det en kan göra lika bra?

— Men ett är säkert — vi får aldrig fru Fix in i F. K. P. R. efter detta. Hon kan omöjligt vilja vara i samma förening som fröken Jonsson.

— Hon hade i alla fall inte gått in, försökte jag trösta fru Persson, hon vill bara ha rösträtt i sin mans hjärta, säger hon. Och den rätten lär visst vara omtvistad.

— Ja, inföll Jan, som kommit in under fru Perssons skildring av luggnålsaffären, i den kammaren — direktör Fix' hjärtkammare — råder i hög grad vad engelsmännen kallar »plural voting». Fru Persson lämnade oss med lättat sinne och löftet att hon skulle åtminstone inte svika, inte ens om hon skulle punga ut med 2.25 till tvättgumman.

*

Ingrid Bertrands lilla gosse är död. I fyra dygn hade hon burit den lilla missbildade barnakroppen i sina armar fram och åter, fram och åter sjungande honom till ro. Om hon tystnade ett ögonblick eller stannade sin vandring, började han genast kvida. Sköterskan hade försökt att avlösa henne, så att hon skulle få en stunds vila. Men så fort någon annan än modern rörde vid honom, började hans jämmer, och så återtogs vandringen. Det var i alla fall omöjligt för henne att sova.

Jag hade kommit dit på mitt vanliga aftonbesök under senaste tiden, och då jag tyckte gossen föreföll klenare än vanligt, bad jag sköterskan gå hem till mig med hälsning att jag stannade hos fru Bertrand över natten. — Vid ett tillfälle, då Ingrid gick förbi mig, där jag halvlåg i en vilstol, avbröt hon sången och frågade i en

viskning, om jag hörde vad klockan säger. Då jag svarade nej, jag hörde endast hennes vanliga ticktack, sade hon: Och hon säger det ändå så tydligt »dyr-köpt-lyc-ka-dyr-köpt-lyc-ka-dyr-köpt-» alltid, alltid detsamma. Och hon började gnola orden: dyr-köpt-lyc-ka-. Lydande ögonblickets ingivelse steg jag upp på en stol och stannade klockan — den pinan kunde hon åtminstone slippa. — Tack, nickade hon, men jag hör henne ändå, hon har visst tagit min hjärna i besittning. »Dyr-köpt-lyc-ka, dyr-köpt-» — började hon åter.

Vid denna melodi slumrade lille Gunnar in i sin sista sömn, äntligen befriad från sitt långa lidande.

Modern lade honom i hans lilla säng, som stod bredvid hennes egen, kysste honom, utan att en tår kom i hennes ögon, sträckte på sina domnade armar och föll med en befriande suck ned på sin bädd, där hon ögonblickligen sjönk i djup, tung sömn. Naturen tog äntligen ut sin rätt.

Det började så småningom dagas, och ljudet av den vaknande staden trängde in genom det öppna fönstret i sovrummet. Sedan jag brett en filt över Ingrid, gick jag ut i det yttre rummet, släckte lampan, drog upp rullgardinerna och började plocka i ordning, så att det skulle se ut som vanligt. Pendeln hade åter fått börja sin gång, och nu var det jag som ej kunde bli kvitt den pinande innebörden i hans tickande. Bord och hyllor voro överfulla av rosor i vaser, glas och skålar, lille Gunnars rosor, som han älskade så högt och som ständigt måtte utbytas mot nya. Med den blindes utvecklade känslighet märkte han strax, när de började vissna. Jag tog några La France och lade på hans huvudgärd. Ett sådant litet visset ansikte, skelettartat, liksom hela det lilla människoämnet.

På ena väggen hängde ett stort fotografi av en

ung man med ett ovanligt sympatiskt utseende, välväxt och ståtlig, med ett öppet, frimodigt uttryck över de vackra dragen. — Det måste vara han, tänkte jag. Ingrids man, om vars död det talades och skrevs så mycket för ett par år sedan. Han hade begått självmord, utan att någon kunde förstå anledningen. Han hade god ekonomi och levde i ett synnerligen lyckligt äktenskap. Visserligen hade han en liten son, som var född blind och visst lam också, men det kunde ju icke vara något skäl för en dylik handling. Allraminst i ett land, där det finns anstalter för sådana. Och då man inte kunde finna någon tillfredsställande förklaring, så tillskrev man olyckan en hastigt påkommen sinnesförvirring. Vad var det väl för tragedi, som gömde sig bakom dessa yttre fakta? Det framgick av Ingrids hela väsen, att hon varit hårt prövad, ehuru hon aldrig klagade och alltid var den första, som fann utväg att komma andra till hjälp.

Med hennes barns död var ett viktigt kapitel i hennes livs historia avslutat, det förstod jag. Och jag undrade vad det nästa skulle komma att innehålla.

Vinterns första vita flingor hade dalat ned över lille Gunnars gravkulle, och de föllo alltjämt tyst och stilla som hopplöshetens stelnade tårar. Det första snöfallet har en egendomlig makt att kalla till tyst andakt, liksom den första lärkdrillen tvingar till nytt hopp och ny glädje.

När den första snön föll, brukade min mor hålla helgdagsstund ute på kyrkogården, dit hon smög sig, medan far sov middag. Hon hade sina fem små kullar därute, och vad de gömde hade alla glömt utom hon. Snön gör dem så vackra, sade hon en gång, då jag envisats att få följa med, och jag tycker alltid att jag är barnen så nära,

när snön faller omkring oss — den liksom stänger ute allt annat. Sedan dess hade det första snöfallet blivit som en minnesfest över min mor — stackars lilla pinade, tåliga mor.

I denna sinnesstämning var det som jag vid Gunnars grav mötte Ingrid. Vi stodo en stund tysta vid den lilla kullen, som man gör, då såren ännu icke hunnit ärras och alla trösteord bli banala.

— Vill du höra vår historia — hans och min? bröt Ingrid slutligen tystnaden. Jag tror att jag kan lättast berätta den härute. Låt oss gå till stigen under granarna, därborta brukar aldrig komma någon så här sent.

När vi kommit in under träden, tog hon min arm och började:

— För sju år sedan gifte jag mig efter att ha varit förlovad i två år. Han var mig mycket kär, och jag kände mig lycklig och stolt över att vara hans hustru. Han var god och högsinnad, modig och trofast. Så som han i tal och skrift kämpade för rättfärdighet på jorden har inte många gjort. Hur hans ögon kunde glöda och flamma av hänförelse för en stor idé eller av vrede över en lumpenhet. Jag beundrade och älskade honom. Vi delade allt, arbete och intressen, glädje och sorg, drömmar och förhoppningar. Och lyckan över barnet, som skulle komma — Gunnars och mitt barn! Det var så förunderligt stort, och jag levde i ständig undran över att ett människoliv kan vara så svindlande rikt.

Hon tystnade och drog djupt efter andan.

— Så tätt snön faller, sade hon och skakade sin långa sorgslöja, kanske du är trött på mina utgjutelser och vill gå hem?

— Nej, kära, om du kan tala nu, så . . .

— Så kom uppvaknandet — det ohyggliga upp-

vaknandet — hennes röst lät så underligt klanglös i det täta snöfallet — Lill-Gunnar föddes. Jag märkte snart, att det var något man ville dölja för mig, något som rörde barnet. När jag bad att få se, då det badades, sade sköterskan med en ton, som hon försökte göra skämtsam, att den lille var så mager och först ville ha litet hull på benen, innan han visade sig för sin mamma. När jag bad att få se, om han hade sin fars vackra ögon, svarades att hans ögon icke tålde ljuset ännu. Det var också därför, som mitt rum hölls i halvskymning. Gunnar gjorde mig även misstänksam. Det hade kommit något så underligt främmande i hans röst och i hela hans sätt, något dämpat och trött, som jag aldrig förr märkt. Det kunde ju vara någonting, som rörde tidningen eller partiet, som oroade honom, och jag ville icke störa honom med frågor om barnet, ifall det fattades detta något. En dag blev jag händelsevis lämnad ensam med gossen, som låg i sin säng bredvid min. Jag satte mig upp och vecklade upp hans kläder — och såg — såg ett litet förtvinat och förvridet barnskelett — ett stackars vidunder med knappt mänsklig form — Gunnars och mitt barn! — Jag hörde ett skrik — det var mitt eget — och förlorade sansen. Då jag vaknade, stod vid min säng läkaren och sköterskan — »Gunnar» — jag viskade hans namn i ångest. Han kunde icke ge mig tröst, men vi kunde lida tillsammans, olyckan och sorgen var ju bådas. I våldsam gråt låg han på knä vid sängen, och det var först efteråt, månader efteråt, som jag förstod vad hans bön om förlåtelse innebar.

Med andlös spänning hade jag följt Ingrids berättelse, och då hon tystnade med en rysning vid minnet, tryckte jag hennes arm hårdare i min,

ur stånd att få fram ett ord av deltagande. Hon återtog långsamt:

— Du kan tänka dig den tid som följde. I böckerna fick jag veta vad ingen velat säga mig. Jag såg för mina fötter den avgrund, vari kvinnor och barn så skoningslöst nedstörtas. Jag såg hur man ljuger för oss, hur alla är i komplott för att narra oss, hur man ger falska namn åt sjukdomar vi belastas med. Allt i humanitetens namn! En humanitet som lika gärna kan kallas bestialitet. Min fruktan att föda ännu ett sådant barn till världen närmade sig vanvett, och jag kunde inte dölja den. Mitt hjärta blödde för Gunnar, vars förtvivlan var gränslös, och jag älskade honom alltjämt lika högt. Han erbjöd mig skilsmässa, men jag avböjde. Det skulle ju inte göra olyckan mindre. Låt oss bära den tillsammans, bad jag, låt oss ge lill-Gunnar all den vård och ömhet vi förmår och så söka tröst i gemensamt arbete för andra. — Samma natt vi haft denna uppgörelse sköt han sig. Jag hörde skottet och förstod genast vad det var. När jag kom in i rummet, låg han utsträckt på golvet. Jag kysste hans hand, som ännu grep om vapnet. Frestelsen ropade: följ hans exempel, fräls dig och barnet! — Nej, jag var skyldig att leva — för att fylla hans plats, gottgöra mot andra hans ofrivilliga, omedvetna skuld mot mig och barnet. Min älskade — älskade!

På hans skrivbord låg en papperslapp med några nästan oläsliga ord, men i mitt minne står de med eldskrift: »Ett barns gråt i natten, en färgskiftning på kinden, en söndertrampad blomma vid vägkanten, en bubbla i vattenbrynet — i det stora omätliga universum är vårt individuella liv icke av större betydelse. Och ändå — vilket bottenlöst hav av lidande och kval är det dock

icke, ett för ett. Vi kunde ha varit så lyckliga — du och jag — du ljuva, älskade — du och jag. Och *han!* Om inte — Förbannelse tusenfalt över dubbelmoralen, över hyckleriet, över falskheten i vår uppfostran, över tigandets förbrytelse mot de unga! Förbannelse över alla dem, som genom sina villoläror formade mitt liv, innan jag var gammal nog att förstå! Förban — —» Detta ord blev hans sista, han som var skapad att välsigna, att sprida ljus och mod bland de trötta och hopplösa. Det är för att, så långt min kraft räcker, fylla hans plats, som jag lever — — —

Hennes röst hade åter fått klang, och de mörka ögonen lyste i det vita ansiktet. Jag kände att hon skulle lyckas i den gärning hon vigt sitt liv åt.

*

Vår F. K. P. R. hade enhälligt godkänt styrelsens förslag att rikta en vädjan — eller skulle man säga erinran, men då detta ord enligt mångas mening kunde låta pockande, stannade man vid vädjan — till respektive kommunala styrelser och nämnder, till vilka kvinnor voro valbara, att vid inträffande ledighet benäget ihågkomma kvinnorna såsom villiga att bära sin andel av arbetsbördan för samhällets förkovran. Ingrid Bertrand hade skrivit förkovran och utveckling, men fröken Olofsson föreslog att stryka det senare ordet, vilket på somliga hade samma verkan som en socialistfana, och att föreningens valspråk borde vara: »I barn, reten icke edra fäder till vrede.» Vi enades om fröken Olofsons förslag, som var synnerligen väl motiverat av hennes sakkunskap på detta område.

Sedan kom frågan, om skrivelsen skulle sändas per post eller överlämnas personligen genom en

deputation. De bland oss, som grepos av hemska aningar om ett eventuellt martyrskap, förordade varmt k. postverket som den mildaste formen för emottagarna, vilkas känslor borde skonas så mycket som möjligt. Men de mera obarmhärtiga yrkade ivrigt på deputation — eller deportation, som gamla fru Persson råkade uttrycka sig. (Jag vet åtminstone en, som skulle ha föredragit det senare.) De till offer utvalda voro Aurore, Ingrid och jag. Liksom den pålagda bördan icke varit tung nog, erhöllo vi i uppdrag att även uppvakta våra riksdagsmän och lägga dem vår rösträttsfråga på hjärtat. Även denna bittra kalk måste tömmas.

För att icke få för många sömnlösa nätter beslöto vi att våga anfallet, så snart skrivelserna hunno bli färdiga. De skulle skrivas med Ella Blicherts vackra piktur. Vi hade långa överläggningar om vem som skulle föra ordet inom deputationen. Aurore var onekligen den värdigaste och den som ingav mest respekt — en *född* Brandin! Ingrid var den vältaligaste, men ändå ville de ha mig till det, därför att jag har det bästa humöret och kan ta saken skämtsamt, om någon av herrarna skulle bli brutal.

Till sist enades vi om att dela upp oss. Aurore fick på sin lott ordföranden i fattigvårdsstyrelsen, på vilken hennes namn och rikedom ansågs göra intryck. Ingrid skulle föra ordet hos skolrådet — gamle hovpredikanten var synnerligen svag för kvinnlig skönhet — och jag skulle tala inför barnavårdsnämndens ordförande, doktor Stiel, där mina personliga egenskaper kunde få användning. Doktorn är upptagen, svarade jungfrun, och kan inte ta emot damerna. Under det vi överlade om huruvida vi skulle be jungfrun lämna skrivelsen eller be henne fråga, när vi kunde få träffa doktorn,

visade sig hans fru i dörren och bad oss för all del stiga in, vilket vi också gjorde och intogo de platser hon anvisade oss.

— Det var bra ledsamt att min man skulle vara upptagen just nu, började fru Stiel, men kanske det är något ärende som jag kan framföra?

Hon talade högre än som var nödvändigt, men det var kanske meningen, att samtalet skulle höras i nästa rum, vars dörr var tillsluten.

Jag fann mig även föranlåten att höja rösten, då jag tackade för vänligheten och nämnde om skrivelsen, som vann fru Stiels livliga gillande.

— Om det var någonstädes kvinnor behövdes, så var det väl i barnavårdsnämnden. Sånt skall folk tränas till från ungdomen, som kvinnor får göra i hemmet. Det är inte genom lärdom och examen man kommer därhän att kunna förstå sig på barn, menade hon. Och det är riktigt väl att vi fått en rösträttsförening i staden, så det kan bli någon ordning på karlarna. Jag skall be att bli inskriven. Vad är avgiften, så kan jag betala me'samma?

En duns, som om en väldig foliant slungats i golvet, hördes från angränsande rum och framkallade ett leende på fru Stiels läppar, under det hon ur sin portmonnä plockade fram fyra 25-öringar.

— Tack så mycket för besöket, sade fru Stiel, då vi togo avsked, det skall bli mig ett stort nöje att framföra damernas ärende till min man. Han kommer naturligtvis att bli stormförtjust över att få en sådan värdefull hjälp i arbetet. Adjö, adjö!

Vi undrade hur många bokryggar, som skulle stryka med under herrskapet Stiels samtal de närmaste minuterna. Vi hade nu fått bekräftelse på anledningen till hans motvilja mot rösträtten. Han tyckte att »Amalia hade rösträtt nog förut».

Ett icke ovanligt resonemang av dem, som äro i samma fördömelse som han.

Utmattade av skördearbetet begåvo vi oss hemåt för att dagen därpå fortsätta ronden.

*

Aurore såg så blek och modfälld ut, då hon följande dag kom för att hämta mig till fortsättning av vår sociala och politiska mission, att det skar mig i själen.

— Hur är det med din lilla skyddsling? frågade jag, i tanke att det var oro över flickan, som gjorde henne nedslagen.

— Nattskräcken, som doktorn kallar hennes anfall i sömnen, var ovanligt svår i natt, men eljes kommer hon sig nog, fruktar jag.

— Säger du fruktar?

— Ja, vad kan det bli av ett liv, som börjat så ohyggligt? Om hon varit mindre, hade hon ju kunnat glömma, men nu kommer barndomsminnet att stå för henne som ett spöke. Är du färdig, så telefonera efter bilen, är du snäll. Ingrid hämtar vi på vägen till bryggeriet, för vi börjar väl där?

Sedan vi infångat Ingrid, bilade vi i väg ett stycke utom staden, där vårt offers ståtliga byggnadskomplex var beläget. Inkomna på borggården, vände chauffören sig om och frågade vid vilken ingång han skulle stanna. Han var tydligen imponerad och ansåg nog huvudingången med karyatider, kolonner och bronssfinxer alldeles för fin för oss. Då vi hade precis samma uppfattning, körde han oss till en anspråkslösare ingång, över vars dörr ordet »kontor» stod att läsa.

En ung bokhållare bad oss stiga in till chefen och visade oss vägen genom flera kontorsrum, tills vi äntligen nådde det allra heligaste. Chefen satt

framför sitt skrivbord och anvisade oss plats i en lång soffa, där vi alla tre sutto i rad och avvaktade vår dom, sedan Aurore framfört ärendet, d. v. s. frågat honom om hans ställning till kvinnans politiska rösträtt och om vi i riksdagen vågade påräkna hans stöd för densamma.

Direktören blossade häftigt på sin cigarr, medan han övertänkte svaret. Så kom det. Han förklarade sig vara motståndare av principiella skäl, hans ansvar som lagstiftare tillät honom icke att ge sitt stöd åt en så ödesdiger reform. Kvinnorna ha för stora sociala intressen. Om ni har att välja mellan två riksdagsmannakandidater, och den ene är en stor social begåvning och den andre en finansiell dito, så väljer ni den förste, det är jag viss om.

— Helt säkert, svarade Aurore, men är det icke möjligt, att social och finansiell begåvning kan förenas?

Detta tycktes herr direktören anse omöjligt, och då han i detsamma började tala om väderleken, måste vi taga det som en vink att audiensen var slut. I sista stund, sedan vi alla tre redan rest oss upp, återkom dock Aurore till ämnet och frågade, om han var alldeles oemottaglig för omvändelse.

— Ja, fröken Brandin, sade han, i det han lutade sig bakut i stolen och sköt några bloss ur cigarren rakt i ansiktet på oss — alldeles oemottaglig. Jag skall säga damerna, att man kan experimentera med vad som helst — *men icke med nationer!*

Under intryck av att vi stått inför en Bismarck eller en Gladstone, en Platon eller Solon — tyckte Ingrid — vandrade vi genom den långa raden av rum tillbaka till vår bil.

— Tror ni att vi orkar med Mulus ovanpå

detta? frågade jag Aurore, som jag väntat att finna alldeles utmattad. Men i stället förklarade hon sig mycket böjd för att attackera borgmästaren just nu, när hon kände vredens heliga eld inom sig. Vi kommo överens om att gömma det bästa till sist — det ställe där vi väntade förstående.

Borgmästaren tog emot oss i sitt ämbetsrum, vars helighet jag en gång kränkt med fru Nords pianohistoria, och lyssnade med sitt sötsura grin till Ingrids i väl valda ordalag framställda bön från kvinnorna att behjärta deras krav på politisk rösträtt.

Efter att plirande ha mönstrat oss den ena efter den andra behagade han svara:

— Fru Bertrand sade »kvinnornas krav», och jag ser ju här framför mig summa summarum tre kvinnor, som verkligen vilja ha rösträtt, men så länge icke något allmännare intresse föreligger, kan man inte tala om »kvinnornas krav».

Han utsade de två sista orden, som om han haft dem som beska piller på tungspetsen.

— Vi tre representera en förening med 160 medlemmar, och i Sverige finnas f. n. omkring 200 föreningar.

— Bevisar platt ingenting, mina damer. För min del känner jag knappt ett enda fruntimmer, som inte skulle slå ifrån sig med båda händerna, om man så bjöd henne rösträtt på guldfat. Inte vill min fru ha rösträtt, inte vill min svärmor ha rösträtt och ingen annan heller av min umgängeskrets, utom Aurore och Märta förstås.

— Kan detta verkligen bevisa något mot det rätta och kloka i att ge kvinnorna rösträtt? frågade Aurore. Din uppfattning bevisar endast att du har en något inskränkt umgängeskrets.

— Aurore menar naturligtvis till antalet, skyndade jag mig att förekomma en möjlig misstydning.

Borgmästaren mätte mig med en förintande blick utan att värdigas offra ett ord åt inpasset.

— Finns det icke något område inom lagstiftningen, där ni anser att det kvinnliga inflytandet och de speciellt kvinnliga synpunkterna skulle kunna vara till samhällets och statens nytta? frågade Ingrid med ett av sina vackraste tonfall. Som t. ex. i nykterhetsfrågan, i barnaskydds-, hälsovårds- och fredsfrågan?

— I dessa frågor finns det fantaster nog inom männens eget läger, för att arbetet för oss sansade och ansvarsmedvetna lagstiftare skall göras svårt nog utan att även draga in kvinnor i det, så att det blir sju resor värre för oss. För min del ber jag att få betacka mig för »de kvinnliga synpunkterna».

Återigen såg han ut som om han fått något beskt att smaka.

— Men Mulus, det var Aurore som tog ordet, och jag hörde på darrningen i hennes röst att hon var djupt upprörd, som domare och *lagens väktare,* vilket borde vara liktydigt med *rättvisans väktare,* borde du väl ha upprörts av att de uslingar, som brukat vad ni kallar »nesligt våld» mot ett sexårs barn, blevo frikända från straff?

— Det kan jag inte finna, när det inte fanns några bevis. Alla tre männen underkastades ju förhör, men kunde naturligtvis inte fällas mot sitt nekande, då inga vittnen fanns. När så till på köpet det utröntes på sjukhuset att flickan inte får men för framtiden, så var ju hela saken utagerad.

— Jag undrar hur du skulle tagit »saken» — som jag kallar för förbrytelse, och däri ligger i detta fall skillnaden mellan manlig och kvinnlig synpunkt — om Alice varit offret. Ditt eget barn utsatt för övervåld av tre råa druckna sällar! Skulle allt varit utplånat med en läkarförklaring,

att hon inte fått men för framtiden? Att en sådan lagparagraf finns, borde göra klart för varenda kvinna i landet, att män inte duger att stifta lagar, som rör skydd för barn. »Intet men för framtiden!» — Aurores röst blev så mjuk och så full av sorg att jag knappt kunde återhålla gråten. — Om ångesten och skräcken, om detta skrämmande minne i barnets liv, därom finns inte ett spår till uppfattning, inte en aning hos den manliga lagstiftaren. Det är snarare som man velat skydda förbrytarna än deras offer, sedan reformen av några »fantaster» blivit påtvingad riksdagen och en manlig lagkommitté.

— Jag kan inte ändra lagen, och om jag kunde, ville jag det inte. Lagen kan inte ta hänsyn till pjunk och sentimentalitet. Vår svenska lagstiftning är allmänt erkänd inom hela den civiliserade världen som ett mästerverk i fråga om reda och klarhet.

— Redan och klarheten har jag inte bestritt, men rättrådigheten och humaniteten. Vår äktenskapslag t. ex.?

— Åja, medgav borgmästaren och såg plötsligt helt gemytlig ut, den har sina sidor, särskilt genom den uppfattning den skapar hos folk. Vi hade häromdagen ett mål före, där en man rånat och misshandlat en kvinna. Då jag frågade ett vittne, varför han inte kommit kvinnan till hjälp, svarade karlen: »Nej, det föll mig inte in — jag trodde det var sin hustru han klådde.»

Borgmästaren skrattade överljutt åt den roliga historien, men tystnade häpen, då hann fann, att vi ej deltogo i munterheten.

— Detta samtal har ytterligare bekräftat min övertygelse att vi ej kunna undvaras i samhällsarbetet, sade Aurore, i det hon reste sig för att gå.

Vi andra följde exemplet. Men innan vi hunno ut ur rummet, fick borgmästaren tillfälle att avfyra en ytterligare salva.

— Har ni betänkt, sporde han allvarligt, allt det oöverskådliga onda ni kan göra med den uppvigling ni satt i gång mot all laga ordning i samhället? Om ni fortfar som ni börjat med att — som ni så vackert kallar det — *upplysa* kvinnorna, så kan det till slut gå ända därhän att ni utrotar äktenskapen.

— Men snälle Mulus — Aurore såg nästan road ut — du ser ju spöken på ljusa dagen. Vi vill tvärtom ha äktenskapen bättre och lyckligare.

— Ja — och många fler.

Det var jag, som försökte dra mitt strå till stacken.

— Det tror Märta går genom att göra kvinnorna obehagliga och motbjudande. Det finns naturligtvis olika smak, men jag menar verkliga män och inte — inte — mesar. Verkliga män vill ha verkliga kvinnor, ska jag säga.

— Det är alldeles min mening, svarade jag, därför gifte jag mig med en verklig man och inte med en lättskrämd mes, för att använda Mulus' uttryck, som skriker så snart han vädrar en reform.

— Och nativiteten sen, skrek borgmästaren i falsett, den skall gå åt helvete förstås, tills hela nationen dör ut, det är dit ni vill komma med ert prat och ert spring. Det är för besvärligt, förstås, att fullgöra plikten mot fosterlandet: föda söner, som vilja offra liv och blod för Sveriges ära.

— Bäste Mulus, gör dig inte löjlig — rösträtten och nativiteten har inte mer med varandra att göra än din hatt där med Beethovens 9:de symfoni. Låt oss nu få tacka dig för det ytterligare stöd du givit oss för vår övertygelse om vår saks rättvisa och absoluta nödvändighet.

Mulus såg ut, som om han önskat sig Jofurs blixtar att slunga efter oss.

När vi kommit ut på trappan, gav Aurore — den eleganta och korrekta Aurore! — luft åt sina känslor i ett enda ord: Svinpäls! Verkan var överväldigande. Inte ens Ingrids allvar kunde motstå den, och jag måste sätta mig ned på trappan och skratta ut. Chauffören, som även hört utropet, instämde i skrattet med sina lungors fulla kraft. När vi äntligen kommo in i bilen och körde vidare, följdes vi av många nyfikna blickar. Staden hade fått något att tala om, tills någon annan stor händelse inträffade.

Vårt nästa och sista besök göt balsam i de svidande såren. Fin och nobel, i varje tum en gentleman, rak och ståtlig ännu, trots de 70 åren, kom han emot oss med utsträckt hand och ett vackert leende.

När Ingrid med några få ord förklarat anledningen till vårt besök, sade han, att han fann rörelsen fullt berättigad, men som ni nog vet, tillade han, är jag en av riksdagens tigande män.

— Men en av riksdagens *handlande* män i ovanligt hög grad, därom vittnar de många årens ärofulla arbete, invände Aurore med en varm klang i rösten.

Han erkände artigheten med ett fint leende och fortfor:

— Jag skulle vara mycket otacksam, om jag icke av alla mig till buds stående krafter arbetade för att stödja kvinnornas krav på medborgarrätt. Jag har haft lyckan att äga en god och ädel mor, har vuxit upp bland varmhjärtade och fint bildade kvinnor, haft en hustru jag kunnat se upp till med vördnad och beundran, jag har älskliga och klokt tänkande döttrar — skulle jag då icke anse att kvinnorna skulle vara till nytta såsom med-

bestämmande i landets angelägenheter? Visserligen vet jag att det finns kvinnor av annat slag, men lika litet som männens rösträtt hindras av att det finns mindrevärdiga individer bland dem, bör denna omständighet utestänga kvinnorna från det politiska livet.

— Och ni lovar att tala vår sak i riksdagen? bad Aurore.

— Det gjorde jag redan för trettio år sen — en ropandes röst i öknen på den tiden. Nu är vi många, som är besjälade av tron på kvinnans insats i det offentliga livet genom att i detsamma införa något av »hjärtelagets politik» i de förhållanden, vilka männen i allmänhet betraktar som ohjälpliga och därför lugnt fördrager, ehuru de inte kan göra sig döva för hur »blodet ropar» från vår skuldbelastade jord. Det politiska livets inflytande på kvinnan fruktar jag icke, ty det finns icke bättre medel för själsbildning än det som innefattas i ett sådant andligt livsarbete.

— Ni vet inte hur lyckliga ni gjort oss med dessa uttalanden. Vi behövde sannerligen uppmuntran efter de förödmjukelser vi förut haft att utstå, sade Aurore.

— Strid för rättfärdighet kräver alltid offer, men med mod och uthållighet kommer segern. Jag önskar jag vore ett par decennier yngre och finge uppleva den. Men jag vet att den kommer lika säkert som dag följer på natt.

— Gud välsigne honom, sade Aurore, när vi kommit ut.

— Han skall ha rosor! Skulle Ella ha sagt, utbrast Ingrid.

Jag teg och tänkte på vad han sagt för att kunna anteckna det vid min hemkomst. Som rubrik skall jag skriva: »En ädel och fint bildad mans ord om kvinnans politiska rösträtt.»

Borgmästaren skall få en avskrift att vederkvicka sin själ med.

Min sista tanke, när jag somnade om kvällen, var ett instämmande i Aurores bön. Gud välsigne honom, som talade goda ord om oss!

Och det var med samma bön på läpparna jag vaknade.

*

— Seså, är det inte nog med att vi fått arbetarna på halsen, skall vi nu få fruntimmerna med!

Sålunda lydde den välsignelse högerföreningens ordförande slungade efter oss då han trodde oss utom hörhåll, när vi uppvaktat för att be honom att inom sitt parti arbeta för uppställandet av en kvinnlig stadsfullmäktigekandidat. Han hade under den korta audiensen varit hövlig och förekommande och sade sig vara förvissad om att hans parti utan svårighet skulle enas om en kvinnlig kandidat.

— Skriv upp hjärtesucken i våra annaler, skrattade Aurore och tog Ingrid under armen.

Den frisinnade föreningens ledare frågade genast — icke endast av artighet, hoppas jag — om inte någon av oss tre ville låta sätta upp sig som kandidat. Ingrid och jag ropade genast: Aurore Brandin.

— Det knakar i de gamla fogningarna! utbrast ordföranden och gnuggade sina händer.

Sedan vi fått löfte om en säkerställd plats på listan, lovade vi att av alla krafter arbeta för valet genom fullmaktsinsamling och anordnande av kvinnomöten.

Socialdemokraterna förklarade sig även villiga att uppsätta en kvinna som kandidat. Partistyrelsen hade redan hört sig för hos ett par kvinnliga

partikamrater. Vi rekommenderade ett par av medlemmarna i F. K. P. R., som tillhörde partiet, särskilt Brita Olofsson.

Ett offentligt kvinnomöte anordnades med talare från de olika lägren, även från högerhåll, fast det satt hårt åt, enär de tillfrågade sade sig ogilla allt offentligt uppträdande av kvinnor. Slutligen var det dock en mindre principfast lärarinna, som lovade tala i tio minuter — om hon fick säga vad hon ville.

I förlitande på hennes lojalitet gåvo vi löftet, och så talade hon hela tiden mot kvinnornas deltagande i något som helst samhällsarbete — utom skolarbete, förstås. Men detta slags verksamhet stod hemmets gärning så nära, att det var åtminstone ursäktligt, att kvinnorna ägnade sig däråt, ehuru på samma gång den konkurrens med manliga lärare, som därigenom uppstår, var djupt att beklaga. Samhällsordningen sådan vi se den inför våra ögon är den mest underbara byggnad, vars hörnsten består av vishet, rättvisa och kärlek, sade hon. Skulle kvinnorna förstå att värna om denna dyrbara byggnad, om de med sitt flyktiga och oberäkneliga temperament finge plats i den församling, som kräver manliga hjärnor och manliga viljor. Jag begagnar tillfället att uttala ett varningsord till kvinnorna, slöt hon, varen nöjda med den lott naturen anvisat eder som hustrur, mödrar och uppfostrarinnor, och tagen icke mannens tunga bördor på edra svaga skuldror. Minnens, mina systrar, att eder livsuppgift är som en stor statsman formulerat det: produktion av människolycka.

Fullständiga ovationer följde på talet och dränkte hyssjningarna. Det kokade inom mig av förtrytelse, och det var med möda jag fick fram ordet: Hönshjärnor!

— Säg snarare outvecklade barn, sade Aurore vemodigt, de är just sådana flertalet män vill ha oss. Tst! Se på Ingrid!

Applåderna hade knappt mer än börjat, när Ingrid sprang upp på estraden. På hennes vanligtvis så bleka kinder brunno röda flammor, då hon med klubban, som hon tog ur den konfunderade ordförandens hand, slog ett par kraftiga slag för att påkalla uppmärksamhet.

När sorlet tystnat, började hon tala, och jag kan ej neka till, att jag till en början kände mig bittert besviken, enär jag hoppats på en straffpredikan, så att det fräst och ljungat om de små hjärnorna, men i stället var hennes röst så full av hopplöshet att det skar som en eggvass kniv i bröstet.

— Jag undrar, började hon sitt anförande, om någon av er, som så livligt applåderade fröken Bocks uppmaning till revolt mot den medborgarplikt Sveriges lag ålägger oss kvinnor, egentligen vet varför ni kommit till detta möte, eller varför det anordnats. Skulle ni kunna tänka er — ifall jag törs uppmana er till en så okvinnlig och samhällsfarlig handling — att en man uppträdde å ett offentligt möte för män och besvor dem att icke deltaga i valet av de personer, som ha att bestämma över kommunens livsintressen, och allraminst mottaga val själva. Jag tvivlar på att han finge applåder, även om han hade den allra vackraste fras att bjuda på till slutkläm. Man skulle tro honom vara sjuk — för att använda ett lindrigt uttryck — och med det snaraste laga att han kom under läkarbehandling — och detta med full rätt.

Tror ni att stadsfullmäktige är till någon nytta? Detta förutsätter jag att ni tror, ehuru det nyss föreföll tvivelaktigt. Vet ni vad deras uppgift

är? Jo just densamma poetiska, som ni nyss så varmt applåderade som er speciella tillhörighet: produktion av människolycka.

Ännu en gång ber jag er anstränga er tankeförmåga för att fatta sammanhanget mellan stadsfullmäktiges arbete för samhällets bästa — för samhällstrevnaden och samhällslyckan — och ert arbete för att skapa hemlycka. Ni kan inte ens skydda era barn *inom* hemmets fyra väggar utan samhällets hjälp. Detta har att skydda dem från sjukdomar genom sanitära åtgärder, genom hälsovårdsnämnd och kontroll över handel med födoämnen, det har att sörja för sunda och goda bostäder genom byggnadsnämnd och bostadsinspektion, det har att skydda ert hem för eldfara genom ett väl ordnat brandväsen, det har att förse ert hem med god och riklig vattentillgång m. m., m. m. Ännu bättre behöver ni samhällets medverkan för att kunna skydda barnen *utomhus*. Ni behöver sunda skollokaler, ni behöver spårvägar för att de skall komma lätt till skolan, ni behöver lekplatser för dem, ni behöver god belysning, idrottsplatser, till och med polisskydd, och mycket, mycket mer för att lyckas i er uppgift. Anser ni det oviktigt hur allt detta ordnas, om det lägges i händerna på insiktsfulla och upplysta personer eller på okunniga och ointresserade. Om ni nu med era röster kunde bidraga att få den kunnige vald i stället för den okunnige, skulle ni då icke vilja använda dem i ert eget hems intresse? Eller vill ni att den sämre kvalificerade skall ordna dessa för ert hem så viktiga angelägenheter?

Så uttryckte ni mycket ostentativt genom applåderna, att ni icke anser oss kvinnor dugliga att ha säte och stämma i stadsförvaltningen. Det är att ge sig själv ett andligt fattigdomsbevis. T. o. m.

riksdagen har bättre tanke om oss, då den givit oss kommunal valbarhet.

Det var något helt annat jag ämnat tala om i afton, enär jag tänkt mig möta kvinnor medvetna om sitt ansvar och glada över tillfället att få deltaga i arbetet på att skapa bättre och lyckligare förhållanden i det samhälle de tillhör. I stället applåderade ni er egen okunnighet och likgiltighet. Jag väntar inga applåder — det får man sällan, när man talar sanningen. Låt mig till sist ge er en varning: Inbilla er inte — hur mycket man än skriker er i öronen — att ju enfaldigare ni gör er, dess mer lycka producerar ni. Det förhåller sig nämligen alldeles tvärtom, man producerar inte ett uns människolycka med en hönshjärna — ett ord jag nyss hörde och tillåter mig citera.

Ingrid hade icke rätt i sin förmodan om applåderna, som voro både många och långa. »Gardet» fanns där ju, och en del av publiken hade nog blivit, om icke omvänd, så åtminstone väckt. När hon satt sig bredvid mig, viskade hon: Du skall få se att detta kommer att kosta mig min plats i banken. Victorias ögon formligen gnistrade, när jag gick förbi henne, och hon besvarade inte min hälsning.

Nästa och sista talare var Brita Olofsson, socialdemokrat. Även hon började med en förklaring, att hon med anledning av aftonens första inlägg kommer att gå ifrån det ämne hon först valt att tala om. Fru Bertrand har vädjat till er tankeförmåga, sade hon, jag ber att få vädja till er fantasi. — Föreställ er ett stort, högt berg, brant åt norr, men sakta sluttande åt söder med solbelysta leende dalar, bugnande åkerfält och glittrande blåa vatten, ett hem för lyckliga människor i en härlig bygd av Guds skapade värld. I denna

del av världen hör säkert de flesta av er här närvarande hemma. Vet ni hur där ser ut på andra sidan av berget, dit solens strålar aldrig når? Under det svarta nakna stupet gror inga skördar, och de som nödgas leva där går ständigt och väntar att bergväggen, som skiljer de båda världarna, skall sprängas sönder, och ljusets och mörkrets barn, nödens och rikedomens, skall räcka varandra sonande händer i gemensam lycka, gemensam strävan. Skulle inte vi kvinnor, som alla äro födda soldyrkare, vilja vara med om detta sprängningsarbete genom verkliga samhällsreformer? Det är fattigdomen vi skall ha bort, det är fattigdomen — den andliga och lekamliga — vi skall strida emot, men vi skall börja med den materiella. Den är det svarta stupet, som bestjäl så många bland oss på bröd och hälsa, lycka och glädje. Att de som bor på solsidan av berget får en annan uppfattning än de, som bor på skuggsidan, är helt naturligt. Föreställ er — jag vädjar alltjämt till er fantasi — att fröken Bock, som undervisar i stadens »fina» skola, vill hälsa på en sjuk elev, och jag, som undervisar i folkskolan, skall hälsa på en av mina elever, i Babylon, till exempel. Fröken Bocks intryck av det burgna hemmets trevnad måste bli annorlunda än mitt, skapat av nöd och förtvivlan och fullt av bitterhet över att barn, som ingenting förbrutit, skall ha det så svårt, skall nödgas växa upp i trånga, osunda bostäder och leva på halvsvält. Barnens sak är kvinnornas sak och inte männens. Därför har vi inte rätt att försumma ett enda till buds stående medel för att få bort detta ohyggliga mänsklighetens gissel: fattigdomen. Minns, att bakom varje fattig man står en ännu fattigare kvinna. Finns endast ett bröd i huset får far det, finns det två får far det ena,

barnen det andra och först när det finns tre bröd får mor stilla sin hunger.

Det är fattigdomen vi skall bekämpa med näbbar och klor. Det går inte att utrota den med barmhärtighet och nådegåvor utan endast genom rättvisa och förnuftig samhällsordning.

Vad kan vi göra? undrar ni kanske. Visa oss bara hur vi skall göra, säger ni. Låt oss börja, svarar jag, med att förhjälpa samhällets alla barn till hälsa. Hälsa är en stor kraft, en mäktig sprängkil i det där berget jag nyss talade om. Det allra första ni har att göra är att anskaffa människovärdiga bostäder. Gå ner i Babylon och se hur folket bor och det samvetslösa ocker, som bedrives med hyrorna därnere. Hyresgästernas nödläge gör dem till motståndslösa offer för snikenheten. Låt oss arbeta målmedvetet och enigt för att i stadsfullmäktige få in en kvinna, som vet hur det ser ut på båda sidorna av berget och som allvarligt vill ha bort det, så att solljuset kan strömma ut över folket i hela vårt land.

Mötet slutade i frid och gamman. Men det berodde nog på att fröken Bock jämte några av hennes vänner hade lämnat lokalen omedelbart efter Ingrid Bertrands tal. Men vi kände att det låg storm i luften.

*

I fall professor Kjellén haft tillfälle se den livliga verksamhet vi kvinnor utvecklade under valkampanjen, så kunde hans fruktan för »rännarevana» som en följd av kvinnornas rösträttsintresse haft en smula fog för sig. Några av oss voro utomordentligt nitiska, men bland dem kunde icke Aurore räknas; hon förklarade sig inkompetent till den sortens agitation. Och jag medger, att den kunde ha sina obehagliga sidor, såsom då

man träffade på sådana sant kvinnliga kvinnor, som sade sig hellre vilja dö än begagna sin »sorgliga rätt att rösta». Eller då en äkta man förklarade, att det är han, som bestämmer över hustruns fullmakt. Men de flesta voro mycket förstående inför ansvaret för det sociala tillståndet i samhället.

Aurore Brandin var andra namnet på den frisinnade listan. Namnet Brandin på en vänsterlista var en epok i stadens historia, och det visade sig tydligt att Aurore även ägde personlig sympati som underlättade framgången. Den frisinnade tidningen hade fått ny redaktör med mera jordisk läggning än den förre, och han gav oss ett gott stöd i arbetet.

Unge konsuln skummade av raseri över »tidsandan», som tvingade honom att samarbeta med fruntimmer i stadens styrelse. Till på köpet hans egen vänstervridna syster. Han skulle velat avgå, om han kunnat. Broderns ogillande bar Aurore med lugn, i all synnerhet sedan modern visat sig mycket belåten med hennes val och gärna använde uttrycket: »min dotter Aurore, som är stadsfullmäktig.»

Gamla-konsulinnan var inte längre så beroende av Aurores sällskap, sedan hon tagit i huset en fattig anförvant, fröken Ulrika Stiernstam, som nu vid 45 års ålder blivit fader- och moderlös och behövde en tillflykt hos barmhärtiga människor.

Vårt önskemål: en kvinna i fattigvårdsstyrelsen uppfylldes så tillvida, att fru Olofsson, som vi föreslagit på grund av hennes gedigna sakkunskap på området, hennes intelligens och hjärtelag, blivit utbytt mot — fröken Lavinia von Bingen, känd för motsvarande brister.

Då vi med tanke på stackrarna, som skulle komma under hennes vård, beklagade valet, för-

sökte doktor Kull att trösta oss med den själavård hon skulle komma att ägna understödstagarnas bibliotek, så att Faust, Wahlverwandschaften och Wilhelm Meister inte skulle råka i deras småttingars händer och besudla deras fantasi.

Det bittra skämtet endast ökade den allmänna förstämningen över att ett arbete som fattigvård kunde läggas i händerna på personer, som i de fattiga icke se medmänniskor, utan ett slags lägre varelser, i bästa fall som föremål för barmhärtighet.

— Vi trodde att vi skulle kunna gagna de fattiga genom att få en kvinna in i fattigvårdsstyrelsen, och så har vi bara gjort ont värre, suckade Aurore.

— Inte kan man heller ursäkta herrarna, tillade hon, med att de handlade i fåvitsko, för de känner alla till den gamla historien från ålderdomshemmet, där hon var revisor.

— Jag har inte hört den, utbrast Ingrid, den var kanske före min tid här.

— Jo, fortfor Aurore, fröken von Bingen var vald till revisorssuppleant för ålderdomshemmet och fick, genom den ena revisorns död, rycka in i arbetet. En dag kom hon ut till hemmet med inventarieförteckningen för att se om allt stämde. Men det gjorde det inte. Knappnålarna i föreståndarinnans nåldyna — det fattades bara en i ett dussin — var inte upptagna, och detta var ju uppenbar försnillning.

— Ni menar väl inte att detta är sant, att jag skall tro det? frågade Ingrid häpen.

— Fullkomligt sant, försäkrade Aurore. Det lustigaste är att beskyllningen åstadkom en fullständig metamorfos hos föreståndarinnan. Denna fromma, försynta och försiktiga gamla kvinna, som vanligen väger sina ord på guldvåg, innan hon

uttalar dem, upplyste med höjd nacke och kraftig röst den nitiska revisorn om att de elva knappnålarna var hennes privata egendom liksom dynan de satt i. Men är det så att fröken vill ta upp dem som ålderdomshemmets inventarier, så var så god. Efter den metoden skulle fröken väl också räkna dit mina löständer — jag har åtta i överkäken — var så god och se att det stämmer.

— Ja alldeles riktigt, det stämmer, förklarade Lavinia, sedan hon genom sin lornjett beskådat detta nya och oväntade tillägg i hemmets ägodelar. Föreståndarinnan fick senare erforderlig upprättelse genom ett personligt besök av mamma och Jan-Gabriel. Inventarielistan avskrevs med uteslutande av vad som tillhörde föreståndarinnan, och Jan-Gabriel hade ett enskilt samtal med fröken von Bingen, vilket hade till följd att hon avsade sig förtroendet.

Antagandet att det var hennes nitiska sätt att sköta en revision, som föranledde hennes val, låg ju nära till hands. Hennes taktlöshet blev en förtjänst — den visade att hon inte huttlade med folks känslor — och hennes sparsamhet var förtjusande och kunde komma fattigvårdskassan bra till pass, särskilt denna tid, då anspråken från Babylon antogo så hotande dimensioner, men i fröken von Bingen hade styrelsen fått en karl — höll jag på att säga — som inte drog sig för att säga nej till ett understöd i känslan av att »en sparad styver är så god som en förtjänt».

*

Alltsedan Ingrid Bertrand hjälpt Ellen Ware att bilda en rösträttsförening i Ekebo, hade ett mycket livligt umgänge ägt rum dem emellan. Ellen brukade ofta skriva till Ingrid och fråga, om hon inte behövde vädra bort bankluften. »I utbyte

ger du oss ett bildat och frisinnat sällskap», skrev hon, »som vi lider stor brist på. Och så väntar Ola på tant Ingrid för att bli bortskämd.»

Nu, vid tiden för Ingrids besök, var Ola en mönsterkarl på tio månader och föremål för allmän beundran. Ingrid glömde sina sorger, då hon fick syssla med honom, och Ellen tillät henne ädelmodigt att skämma bort honom, fast hon visste, att det sedan skulle gå ut över henne, som måste vänja honom av med ovanorna. Men åt Ingrid nändes hon ingenting säga. Hur skulle hon haft hjärta därtill? Hon var ju så oändligt rik och den andra så oändligt fattig — så hopplöst fattig på allt vad livet hade att bjuda av möjligheter. Inte ens ett minne, som inte var förgiftat. Och så ung ännu. Det låg ett vemodigt glädjeskimmer över hennes vita ansikte, när hon såg den lilla knubbiga, välformade barnakroppen i badkaret. Om hon i sitt sinne anställde jämförelser mellan detta friska, sunda barn och sitt eget stackars missbildade, så visade hon det aldrig. Hon hade lärt lidandets konst: att gömma sin egen sorg och glädjas åt andras glädje samt lidandets läkedom: att rädda andra från sorg.

Ingrids misstanke att hon för sitt föredrag vid valmötet skulle mista sin plats i banken besannades. Då hon tredjedag jul återkom från Warelid, fann hon i sin brevlåda ett meddelande från banken, att hon den 1 januari var ledig från sin plats. Inte ens uppsägningstid gav man henne. Sedan gossens död bodde hon ensam, utan tjänarinna. Hon gick länge fram och åter i rummet och övertänkte sin ställning, innan hon av köldrysningarna märkte att det var oeldat. Så gick hon ut i köket, tog på sig det stora förklädet, som hängde på sin bestämda plats vid spiseln och bar in ved till brasan, som hon tände. Gasen skruvades

upp, och tekitteln sattes på elden. På en bricka dukade hon fram smör och bröd, en tekopp med några blad i silen, och så var anrättningen färdig. Hon drack en kopp te, men den påstrukna smörgåsen fick ligga orörd.

När hon kom tillbaka in i rummet, hade brasan slocknat, och hon gatt inte tända den igen. Allt gör ju detsamma, tänkte hon, jag börjar nästan tro på Jobs historia om högre makter, som roar sig med småkrafset härnere och till och med hemsöker mig i min ringhet. Vad hjälper då motstånd? — En månstråle bröt sig i detsamma in genom fönstret och föll snett över skrivbordet så att hennes mans fotografi stod i full belysning. Hon tog det i sin hand och höll det mot sin kind, sakta vaggande fram och åter, som om hon vyssjat sin stora smärta till ro. — Varför får jag inte följa dig — följa dig och »det» in i den stora vilan? Sen jag ändå inte får ta upp din stora gärning för dem som arbeta och äro betungade. Måste jag leva, därför att en gammal troende kvinna skulle gråta sina ögon blinda av sorg över ett förtappat barn? Och det nänns jag inte.

Hon satte tillbaka fotografiet och gick ut i tamburen efter hatt och kappa, släckte ljuset och tog sedan den gamla välkända vägen till kyrkogården. Inga levande varelser får så många förtroenden som de döda. Våra djupaste hemligheter anförtro vi dem, våra innersta känslor och tankar viska vi över mullen, som täcker dem. Vi behöva ju inte som i livet frukta att störa dem med våra bekymmer eller vålla dem sorg med vår gråt, och ändå känna vi det, som om de vore oss nära, som om de gåve oss tröst och mod att hålla ut. Det förekom Ingrid, att hennes barn, för vilket mänsklig utveckling inte fanns, som aldrig kunde ha lärt att tänka eller tala, nu viskade till henne

varje gång hon besökte hans grav: Hjälp oss mor! Och hon gav löftet, nu som förut. Det var ju enda sättet att sona — icke hennes, men en annans skuld. Nej inte ens hans, utan de mångas, det helas — deras som skapat, som tåla, som försvara dubbelmoralen.

Ingrid berättade mig — om detta ord kan användas om svar å ett förhör — hur hon tillbragt tiden efter återkomsten från Warelid, när jag följande afton besökte henne och erfor att avskedet från banken kommit. Nu var hon sig lik igen, lugn och stillsam som alltid, men av de knappa svar jag lyckades tvinga fram ur henne, förstod jag hur det stormat inom henne, tills hon återfått jämvikten ute vid barnets grav.

Hon hade en årlig livränta på 400 kronor, och bodde hyresfritt i det gamla huset hon ärvt efter sin faster men var för övrigt för sitt uppehälle hänvisad till sin arbetsförtjänst.

— Kan du säga mig vad jag skall kunna göra? frågade hon mig med ett svagt försök att le.

— Du som kan allting bör väl kunna få arbete. Först och främst är du fil. kand., talar och skriver tre främmande språk, är kunnig i bokföring och god journalist. Dessutom hemma i alla husmoderliga gärningar. Skulle inte den meritlistan duga?

— Nej du, den är fjäderlätt mot den blytunga förbrytelsen att offentligt ha kallat stadens damer för hönshjärnor. Det var ju vansinnigt, förstås.

— Men det får vi ju heta av männen både bittida och sent, i dagligt tal, i press och litteratur, på möten och i församlingar. Och då sväljes det med god smak? Hur ofta få vi inte heta »omogna» — alla utan undantag? Eller »fruntimmer» med ett tonfall, uttryckande superlativen av okunnighet och oförnuft? Är det inte sak samma som hönshjärna, eller hur?

— Åjo, det kan det nog vara. Men det är skillnad, när det kommer från auktoritativt håll, d. v. s. manligt, än när det hommer från en kvinna i min ställning.

— Låt oss återgå till dina möjligheter — du kan bli lärarinna i skola eller ge språklektioner, du kan få kontorsplats, bli anställd i tidning, bli värdinna i privathem eller förestå en inrättning. Något av allt detta skulle väl stå dig till buds?

— Undervisning är ur frågan. Det är ju fruarnas barn jag skulle undervisa. På kontor törs jag heller inte tänka — avsked från banken är ingen rekommendation — och hur tror du en redaktör skulle våga ge arbete åt en för hans läsekrets misshaglig person? Värdinne- eller föreståndarinneplats är nog lika svårt på grund av mitt — mitt föregående. På många håll skulle mitt rösträttsintresse stå i vägen — det vet vi av erfarenhet inom vår egen förening.

Här skall tillsättas en bostadsinspektris. Tror du inte — — —

— Att jag skulle kunna få den platsen, avbröt Ingrid. Nej, kära Märta, den är omöjligare än alla de andra. Jag, som skrivit så många artiklar om bostadseländet i samhället, är naturligtvis avskydd av stadens pampar — i deras stad får ingen se att något är felaktigt. Den som gör det hör till de »farliga». Något slags affär kan jag inte sätta upp — det är ju fruarna, som skulle köpa, sy för en affär — tapisseri eller linnesöm skulle inbringa 55, högst 75 öre om dagen. Och det, det vore nästan ett brott mot mig själv — och mot den stackare, som jag tog brödsmulan från. Det återstår mig tydligen endast att emigrera.

— Menar du allvar? — Jag hörde själv att det låg tårar i rösten.

— Min livränta räcker till resan och den första

tiden. Ellen Ware ger mig gärna rekommendationer till någon därute, så slår jag mig väl fram på något sätt. Det är ju inte det liv jag drömt om — det var inte bara fråga om att uppehålla livhanken, utan att kunna göra litet nytta för andra, ge någon en smula glädje. Kära Märta, fortsatte hon, inte skall du gråta så för min skull. Tänk så mycket värre det varit, om barnet levat. Nu gäller det bara mitt eget fattiga liv.

Jag kunde inte stå ut längre med all denna resignation på tumanhand, utan övertalade henne att följa med mig hem för att rådgöra med Jan. Men han visade sig vara en lika äkta ärkeängel som Ingrid, när det blev tal om Victoria och hennes man. Mitt påstående att de voro hårda och elaka människor ville Jan inte underskriva. Människonaturen är aldrig hjärtlös, sade han, den är välsinnad och ädelmodig, men den är begränsad och trångsynt och kan inte beräkna proportioner. Vad hade detta med saken att göra — proportioner? undrade jag, men ville ej avbryta Jan, då han fortsatte:

— Det skulle finnas så oändligt mycket större välvilja och förstående mellan människor, om vi endast kunde se andra, som vi ser oss själva. Det är inbillning — fantasi, som fattas. Victoria skulle inte ha handlat som hon gjort, om hon ägt förmåga att se längre än sin egen lilla krets. Hon förstår inte vad en sådan kvinnas liv som Ingrids är. »Självförsörjande kvinna» är för henne ett motbjudande begrepp, som innefattar en överlägsenhet, som hennes rikedom och samhällsställning inte vill erkänna — av ren instinkt. Det finns män med alldeles samma uppfattning. Det är på frånvaron av fantasi det beror.

Då jag såg tvekande på honom, fortfor han:

— Tänk dig den situationen, att en man ser ett barn i sjönöd. Han kastar sig utan tvekan i vattnet för att rädda det, kanske med risk för sitt eget liv. Så kan det hända att samme man blir upplyst om att ett sanitärt missförhållande finns i hans samhälle, som hotar tusentals barn — och han räcker inte ut ett finger. Detta har han inte för ögonen på sig, som han hade barnet i vattnet — och det fattas honom förmåga att se med själens ögon — fattas fantasi.

— Jag önskar vi kunde köra i dem fantasi med sked, utbrast jag halvgråtande och bra litet tröstad. När man längtar efter skarpa kryddor, är det inte roligt att bli serverad änglamat.

*

Trettondagen var släktmiddag hos bankdirektörens. Vi höll på att som sed och bruk var äta oss igenom släkten. Det var mig motbjudande att gå dit, men det fanns ingen möjlighet att slippa undan utan att såra dem som intet förbrutit. Alltså begåvo vi oss av man ur huse, då barnen nu ansågos ha hunnit så långt i ålder och värdighet, att de fingo vara med om släktmiddagarna vid större högtider.

Värdinnan var som vanligt vid sådana tillfällen charmant och strålande av ljuv kvinnlighet.

Middagen gick sin vanliga gång i strängt släkttraditionell anda, och vi hade hunnit förbi både soppan, fisken och skinkan och höllo på med mellanrätten, då plötsligt värdinnans smeksamt klingande röst ljöd över bordet:

— Har ni sett Ingrid Bertrand i nyårsrevyn? Jag trodde jag skulle dö av skratt, när jag såg hennes »pas» och hur den svarta crêpeslöjan ringlade sig som en orm om de vita spetsunderkläderna. Och kupletterna sen! »För att upp till

taburetten nå, fordras blott att hoppa lätt på tå», gnolade hon.

— Victoria!

Det var Jans röst, men aldrig hade jag anat att den kunde ljuda som en domsbasun eller att han kunde se ut som vedergällningens ängel. Han hade rest sig upp, och ögonen ljungade i det av vrede bleka ansiktet, då han fortfor:

— Det är ovärdigt att finna nöje i något så rått och simpelt som hån av en människas olycka. Fru Bertrand bär sorgdräkt efter sin man och sitt enda barn, och att hennes sorg är inte endast till det yttre, vet vi alla — och så kan kvinnor, *kvinnor,* som borde kunna förstå sådana känslor, finna nöje i skämt med sådant, som skulle väcka deltagande och hänsyn.

— Ta det inte så tragiskt, snälle Jan-Gabriel, försökte Victoria slå bort intrycket, jag får väl skratta åt detsamma som alla andra finner lustigt. Vi var ett stort sällskap på teatern, och vi kom överens om att det roligaste i hela revyn var just skämtet med rösträttskvinnorna.

Alla hade sin uppmärksamhet riktad på Jan och Victoria, så att ingen märkte hur barnen flockades i dörren till rökrummet, där det dukats åt dem, för att höra vad som stod på. Jag undrade för mig själv, om jag skulle gå och föra ut dem samt stänga dörren, men så tyckte jag det var synd att de skulle gå miste om den strid för rättfärdighet och mänsklig barmhärtighet, det här var fråga om. Helga hade lagt sina beskyddande armar, som gudskelov alltid räckte långt, kring Victorias små flickor, som jag i tysthet för mig själv alltid kallade moderlösa. Åke, Jonas och Alice, bildade en grupp för sig. Ann-Louises tre äldsta, som stodo bakom, voro för små att fatta vad som föregick. Det hade varit synd att

neka Åke — det var särskilt på honom jag tänkte — detta vackra intryck av fadern. Om mitt hjärta svällt av stolthet, då han talade straffande ord, så var detta fallet i än högre grad, när han, med sin vackra gest med handen över pannan, tillade i en ton, så vek och genomträngd av den kärlek, som omfattar all världen, onda och goda, olyckliga och lyckliga:

— Förlåt min häftighet nyss. Det är till er alla — först och främst till vår älskade och vördade mor — som jag riktar denna bön. — Vår släkts styrka har berott på dess enighet i stränga hedersbegrepp — det är dessa jag fortfarande vill värna om. Vi kan ha olika åsikter i mångt och mycket, allt efter anlag, lynne och erfarenhet, men hederns lag är densamma för alla: att icke kränka andras rätt, att icke medvetet göra någon ont. Må vi alla syskon, som nu samlats här, aldrig behöva slå ner våra ögon i blygsel inför varandra över en orättfärdig handling eller draga oss för ett ärligt förtroendefullt handslag. Victoria — lilla-syster som vi kallade dig som barn — du vet att ditt namn betyder seger, seger i storsinthet och ädelmod, vill du räcka mig din hand till beseglande av vårt löfte att uppehålla släktens heder.

I början av Jans tal hade Victoria anlagt en spotsk min och upprepat sin anmodan att »inte ta saken så tragiskt», men uttrycket av trots försvann snart och lämnade rum för blygsel, tills hon, då det magiska ordet »släkt» uttalades, gömde ansiktet i sina händer. Nu såg hon upp med tårar i de vackra ögonen och räckte en skälvande hand åt brodern.

Hur gripen jag än var av Jans tal, kunde jag inte undgå att tänka på hur släkten handlat mot faster Elisabeth och Margaret. Att glömma ofor-

rätter hör naturligtvis storsintheten till, men det förstår inte du, Märta Brandin, sade jag till mig själv, därför att du är inte född till namnet utan bara inkorporerad, om jag så får säga.

Jag svarade inte på Helgas fråga varför alla voro stygga mot Ingrid, men jag kunde ha gjort det. Någon av oss skulle ju oviljan mot rösträttsrörelsen gå ut över, och hon var den ensammaste, den fattigaste och — det oförlåtligaste av allt — den intelligentaste.

På mitt nattduksbord fann jag ett brev, som kommit, medan jag varit borta. Det var en av Ellens exploderande bomber, fylld av helig flammande vrede och varm medkänsla.

— Emil bjöd på en slädtur efter frukosten, skrev hon, och när Ingrid kom ut på trappan, såg jag att hon tagit bort slöjan på sin hatt. Jag fäste mig inte vidare vid det, hon kanske tyckte den var besvärlig att bära eller ville spara den, men hur stor självbehärskning hon än har, såg jag att det var något särskilt hon hade på sinnet. Mycket betecknande var att hon saknades, när Ola skulle badas, vilket brukar vara dagens viktigaste händelse för henne. (Liksom det är för Emil, som lätt glömmer statens angelägenheter för Olas, fruktar jag.) En stund efter sedan vi sagt varandra godnatt och skilts åt, gick jag in i hennes rum. Hon hade inte tänt ljuset, utan stod vid fönstret och såg ut över det snötäckta landskapet. Hon vände sig ej om, när jag smög min arm om henne och frågade vad det var — om det var något nytt ledsamt. Det väntar man ju alltid, när det gäller henne.

— Ånej, svarade hon, det är ju ingenting nytt att jag är ohjälpligt dum. Det var ett brev jag fick i morse — anonymt som vanligt — du kan ju läsa det och sen kasta det i kakelugnen. — Brevet

var undertecknat »Beundrare av kvinnlig grace och skönhet» som tackade henne för den estetiska njutning hon berett honom på scenen — han hade aldrig trott att en sorgslöja kunde göra sig så bra i en balett. »Det är värt att begrava ett barn för att göra en sådan succès på scenen. Publiken applåderade frenetiskt ert nummer.» — Vämjelsen gjorde mig mållös — och då skall det gå långt. Jag tände lampan, sedan jag kastat det smutsiga papperet i elden, och gick tillbaka till Ingrid, som stod lika orörlig och stirrade ut i den stilla vinternatten.

— Tycker du verkligen livet är värt att leva för en sådan som jag? Kan du förklara mig varför man hatar mig?

Vad kunde jag svara? Ingenting annat än att om en lymmel börjar viska ordet »korsfäst» om en kvinna, så går det ordet som en löpeld från man till man, tills korset är rest och ledarna för folkmeningen står färdiga med hammare och spikar och tror sig göra en god gärning. Ingrid vände sitt vita ansikte mot mig, och det låg en aning om ett leende på hennes läppar, då hon uttryckte sin önskan att brevskrivaren måtte vara densamme som en gång skrev, att hon, som endast kunde föda missfoster till världen borde blygas över att befatta sig med kvinnorörelsen. — Det vore så gott att kunna tänka, sade hon, att jag åtminstone inte hade någon ny fiende i denne.

Vad i Herrans namn skall änglar här på jorden att göra? Det kan inte gå dem bättre, det sa jag Ingrid, och gick inte ifrån henne, förrän jag fått henne i säng och gett henne en bok. Bok, ja? Jag gick från hylla till hylla för att finna en som passade — en med ljusning i.

Naturligtvis måste hon bort, innan de pinat ihjäl henne. Vilka de? Tänk, att veta deras namn

och ändå vara så eländigt maktlös. Jag skriver i dag till mrs Leland, som säkert tar vänligt emot henne, när hon får veta alla omständigheterna. Du eller Aurore följer henne väl till Göteborg, så att hon ser en väns ansikte, när hon lämnar Sverige. Hur det skall gå oss och våra föreningar, det vet ingen — Herren förser väl offret.

Jag gråter av vrede och sorg — mest vrede över att vara maktlös mot ondskan.

*

Det blev dock ingenting av med Ingrids resplan, därför att Aurore i all tysthet gjort upp en annan, för vilken hon, sin vana trogen, hade allting klappat och klart, innan vi andra hade en aning därom. Att hon för Babylons räkning umgicks med revolutionära tankar, det misstänkte vi alltsedan hon förra sommaren bjudit pastor Olofsson och Signe att följa med på en studieresa till Tyskland. Deras hemförda ritningar och kartor och långa överläggningar om olika byggnadssystem för arbetarehem visade ju vad det var för slags studier resan gällt. I svåger Timoteus hade Aurore funnit en praktisk hjälp av stor betydelse — »han är inte för roskull sin mors son», förklarade hon. Och hans förmåga att praktiskt bistå människor fick ersätta hans svaghet som teolog.

Aurore hade erbjudit kapten Lorens att köpa hela Babylon av honom, men den summa han begärde gjorde det omöjligt. Men pastorn fann på råd. Hälsovårdsnämnden skulle ingå till stadsfullmäktige med anhållan om förbud för uthyrning av lägenheterna i Babylon såsom hälsovådliga. När en bostad genom dödsfall eller avflyttning blev ledig, fick den icke vidare uthyras utan

hälsovårdsnämndens tillstånd, och doktor Kull som ordförande i denna skulle nog se till att avvecklingen försiggick i god ordning. Gubben Lorens lade mycket illa vid sig denna minskning i sina inkomster, men då hans protester icke hjälpte, och den frisinnade tidningens nye redaktör tog sig för att ha små skildringar i ord och bild av stadens historia förr och nu, varvid Babylon icke skonades, så grämde kungen sig småningom till en sjukdom, som höll honom vid sängen nästan ständigt. Sonen, som började bli generad av faderns dåliga anseende, sedan detta blivit mera offentligt känt, hade ingenting emot att slippa ifrån hela historien.

Enär ett konsortium av stadens pampar umgicks med planen på att köpa Babylon för anläggande av ett utvärdshus och utvidgning av badanstalten, bifölls villigt pastor Olofssons motion. Åtgärden minskade ju ägarens inkomster och gjorde honom mera benägen att sälja. Men gubben Lorens var hämndlysten, och förrän »stan» — varmed han menade sina gamla vänner, som nu, sedan hans skälmstycken blivit allmänt kända, trolöst vände honom ryggen — skulle få sin vilja fram, skulle han skänka bort hela Babylon till socialisterna. Icke nog med att de hade utestängt honom från stadsfullmäktige och drätselkammaren, utan de hade även avsatt honom som ordförande i husägareföreningen. Gubben låg där i sin säng, sur och vresig, sade doktor Kull, ruvade på hämndplaner och brukade ibland lätta sitt hjärta för doktorn. Tanken på den hädanefter betydligt magrare partikassan var hans enda glädjekälla, och han hade t. o. m. planer på att lämna sin sedvanliga partikontribution till socialisterna, som en rättvis vedergällning för lidna oförrätter inom högergruppen i samhället.

Det värsta var att »pojken» — hans 52-åriga son — blivit smittad av den där förbannade hederligheten och med all makt ville förmå fadern att sälja platsen till staden. Det är bara högfärd, klagade gubben för doktorn, att vilja vara för mer än sin far, som strävat ihop rikedomen åt honom. Håll liv i mig, det säger jag doktorn, tills jag fått fundera ut ett sätt att dra dom vid näsan. Inte kan jag tutta på husena därnere — det är ju bara att röja åt dom — och inte kan jag sätta hela Babylon under vatten, som jag helst ville.

En dag fann doktorn honom läsande i bibeln, och vid hemkomsten ringde han upp mig och sade, att nu var det psykologiska ögonblicket inne för att göra upp affären och föreslog mig som första underhandlare. Han har en viss beundran för tant Märta, påstod doktorn. »Den där lilla lektorskan är inte född i farstun», förklarade han häromdagen.

Det var högst ogärna jag åtog mig uppdraget, som jag ville överflytta på Aurore. Men hon sade absolut nej på den grund att hon, vid de tillfällen hon kommit i beröring med kapten Lorens aldrig dolt den motvilja han ingav henne. Märta passar bäst — hon är född diplomat, slutade hon. Inte född, men genom min fars hustyranni uppfostrad därtill, tänkte jag och lovade göra mitt bästa.

Minst två timmar räckte mitt besök hos den gamle mannen, som nu på sjukbädden ingav mig långt mindre motvilja än under hälsans dagar. Jag skyndade mig att förklara honom anledningen till mitt besök och våra planer på att omskapa platsen till en trädgårdsstad för arbetarebefolkningen. Så skildrade jag en sådan för honom, så gott jag kunde.

— Skulle stan ha något med saken att göra? var hans första fråga, och då jag förnekat detta samt tillagt, att om han ville sälja på rimliga villkor, så var det meningen att bilda ett kooperativt byggnadsföretag, i spetsen för vilket skulle stå min man, doktor Kull, Aurore, pastor Olofsson, ordföranden i arbetarkommunen och jag, fortfor han:

— Men vad tror lilla lektorskan att borgmästaren och konsuln och bankdirektören och alla de andra storpamparna säger om att bli lurade på sitt utvärdshus, ho-ho-ho?

— Å de finner säkert riklig ersättning i att promenera därute och se hur vackert där är och hur gott och bra deras trälande medmänniskor har det. Tror inte kapten att de är nog ädla och högsinnade att glädjas däråt och kanske välsignar er gärning?

— Snälla lilla rara frun, narra mig inte att skratta, för då kommer hållet i sidan. Ho-ho-ho! Ge mig medicinen där på hyllan — ho-ho-ho! »Ädla och högsinnade», fortfor han, sedan han läskat sig med en klunk av medicinflaskan — jo, det är de rätta orden. Och det skall bli riktigt roligt att sätta ädelheten på prov. Lektorskan är, förbanna mig, det knepigaste fruntimmer jag råkat ut för, sen hustru min dog för nitton år sen. Kors så hon lurade mig på pengar. Det gick till hushållet och kläder åt barna förstås, men inte kunde hon bekväma sig till att be om dem — nej, ljuga och stjäla skulle hon.

— Hon fick väl inte, när hon bad om? försökte jag.

— Fick, säger lektorskan! Nej, tacka för det, en ger väl inte godvilligt ifrån sig pengar, allraminst åt fruntimmer, ho-ho-ho. Jag skulle kanske ha sagt varsågod på köpet?

— Ja, det var just vad kapten skulle ha gjort. Min man säger alltid varsågod, när han ger mig hushållspengar.

— Han har gott om dom, han, och för mig knep det nog så hårt ibland. Däri ligger skillnaden, ser lilla frun. Brandinarna är ju kända för att vara hedersamma.

Det hade han rätt i, gubben. Det är lättare att vara givmild med en fylld plånbok än en tom. Och han hade väl litet att börja med.

— Kände kapten Lorens min svärfar?

— Om jag kände gamle-konsuln, som förde fartyg för honom i tjugosju år. Ja, det vill jag lova. Det var en karl det, aldrig knussel varken på pengar eller ovett. Skall det vara, så skall det vara, det var hans metod, liksom hans fars för honom.

— Då kände kapten väl också fröken Elisabeth, som dog förra året?

Äntligen hade jag fått det efterlängtade tillfället att få utrönt hur det förhöll sig med faster Elisabeths ungdomskärlek, om det var bara en fantasi eller om det fanns en skymt av verklighet till grund för den.

— Åjo, jag kände allt mamsell Elisabeth. Och hon var så grann som en himmelens ängel. Hon hade det nog strängt hemma och brukade smyga sig ner till hamnen och tigga sig till en båt eller att få segla med någon av oss pojkar. Och jag var nog så högfärdig, för det var liksom hon helst seglade med mig. Aldrig var hon rädd, det lilla pyret, om det blåste aldrig så hårt. »Jag är inte rädd, när jag seglar med Nils», sa hon. Och en gång sa hon, och då hade hon tårar i ögonen: »Ack, om vi inte behövde vända om, utan jag finge segla med Nils långt, långt bort till främmande land och aldrig komma igen.»

Det var visst sista gången. Sen gick jag till sjöss, och när jag kom hem, hörde jag att hon var sjuk, konstig i huvet, sa dom. Sen har jag inte tänkt på henne, förrän jag hörde hon var död. En sån rar snäll flicka!

— Ja, hon var rar in i det sista, och hon glömde aldrig gossen, som hon ville följa till främmande land. Hon talade ofta om honom.

Den gamle stirrade på mig, som om han haft en spöksyn för sina ögon, och hans händer började nervöst plocka på täcket. Jag blev nästan rädd för att jag bragt ämnet på tal och ville resa mig upp för att kalla på hans sköterska, då han hindrade mig.

— Tala mer om henne, om lilla mamsell Elisabeth, bad han.

Och jag berättade om hennes liv, hur det förflutit i drömmar och i kärlek till dem hon ägde och dem hon mistat och i förvissning om ett lyckligt återseende i en värld utan sorg och utan skilsmässa. Det var som om jag uppfyllt en helig plikt, då jag framkallade den ljusa bilden av »ma mère blanche». Det blev mig till slut omöjligt att återhålla rörelsen, och då jag såg hur den smittade den gamle mannen, tystnade jag.

— Tala mer, bad han viskande, nästan som om han snyftat.

— Inte i dag, sade jag, i det jag reste mig, men jag kommer så gärna tillbaka.

— Kom snart igen, sade han i låg ton, då jag räckte honom handen till avsked.

Tomterna! Herregud, tomterna! Utkommen på gatan kom jag ihåg mitt ärende, som jag totalt glömt bort. Vad skulle Aurore säga — hon som hade så litet fördrag med kärlekshistorier — när hon fick höra att jag glömde hela Babylon och våra storartade byggnadsplaner för att tala med

gubben Lorens om ett ungdomstycke! Jag skämdes så för att komma hem, där jag väntades med otålighet av de sammansvurna, och nödgas säga att jag ingenting uträttat. Det var verkligen högst fatalt.

— Men vad i all världen har du gjort där i nära två timmar, om du inte talat om våra planer? frågade Aurore misstänksamt. Naturligtvis hade jag talat om dem, det kunde jag försäkra. Likaså att planen tilltalat honom, mest därför att den gav honom tillfälle att hämnas på sina f. d. vänner. Men något bestämt svar hade han icke givit.

— Och detta har ni talat om i två timmar? Aurore ville tydligen avtvinga mig en fullständig bekännelse, men jag var lika besluten att tiga med mitt experiment.

— Var snäll och gå till kapten Lorens, doktor Kull, jag är rädd att jag pratade för mycket och tröttade honom, bad jag.

Doktor Kull är den ende man jag träffat i mitt liv, som kunnat förstå en vink eller halv antydning.

Efter ett par dagars förlopp telefonerade kapten Lorens' hushållerska och hälsade från sin husbonde, om fru Brandin hade tillfälle att göra honom ett besök — det rörde någon affär. Emma tog emot budet och befordrade det till Aurore, där jag befann mig för att ta farväl av lilla Anna, som fått plats i »Lilla hemmet», professor Welanders anstalt i Stockholm.

— I affärer! Då skall du se det rör tomterna! utbrast jag förtjust.

— Vad skulle det väl eljes kunna gälla? sade Aurore högdraget. Något personligt förhållande kan väl inte gärna komma ifråga mellan dig och en person som kapten Lorens.

— Bara den allmänneliga kärleken till nästan, försökte jag skämta, och den ogillar du väl inte?

Det är för resten synd om stackarn, även om det är välförtjänt, att ligga ensam och övergiven på dödsbädden. Inte ens sonen går till honom, därför att de inte kommer överens i en penningtransaktion. Och så skäms sonen över allt som kommit i dagen om den gamle och vill inbilla folk att han inte varit med om det.

— Jag vet inte vad det är, svarade Aurore, men jag misstänker att du har någon intrig för dig, Märta. Du vet att jag alltid genomskådar dig.

— Det får du gärna, och nu ber jag dig bara om tålamod några dagar.

Halvvägs ute i tamburen vände jag mig om och frågade i så liknöjd ton jag kunde åstadkomma, om jag inte kunde få ett par av rosorna från faster Elisabeths fönsterträdgård.

— Att ge skeppar Lorens?! Aurore ställde sig liksom skyddande framför blommorna. — Faster Elisabeths rosor till ockraren och bedragaren är helgerån, tycker jag. Jaså, det är sådant du är ute på, min kära Märta?

— Ja, min kära Aurore, det är verkligen »sådant» jag är ute på. Och jag skäms inte för att tillstå det. Vad mer är — jag vet att jag går faster Elisabeths ärende, då jag ger den gamle mannen ett nådatillfälle, vi ber honom om en tjänst, varför skall vi då inte göra honom en? Ge mig nu rosorna — du vet inte hur sentimentala sådana där gamla förhärdade syndare kan vara, bara man tar dem på rätta sättet.

— Den konsten måtte du förstå, sade Aurore kort, i det hon klippte av ett par rosor åt mig. Men en sak ber jag dig om: ställ inte till sådana här komedier om mig, när jag är död.

— Det lovar jag heligt — fallen är ju så olika. Det var inte alls av beräkning — åtminstone inte

till en början — utan av rent psykologiskt intresse jag kom att fråga honom, om han kände faster Elisabeth, när han talade om gamle-konsuln. Sen följde det andra av sig själv. Adjö med dig. Denna gången hoppas jag komma hem med goda nyheter om tomterna.

Utanför kapten Lorens' bostad mötte jag doktorn, som berättade, att hans patient skickat efter en jurist för att sätta upp ett gåvobrev och att doktorn skulle komma tillbaka om en timme för att bevittna handlingen. Den metamorfos gubben undergått är så märkvärdig, att jag inte kan fatta den, sade doktorn. Nu kommer ni med blommor till honom, ni som så ofta svurit över hans hårdhet mot de fattiga, Är det en illustration till kvinnlig barmhärtighet eller till ordspråket att kvinnans list övergår mannens förstånd.

— Kvinnans hjärta övergår mannens förstånd, skall det heta i detta fall.

— Kanske det, medgav doktorn och tillade: Varför tog ni inte hand om gubben för sexti år sen, så hade han inte hunnit begå sina tjuvstreck.

— Laga förfall, doktorn, min mamma låg i vaggan den tiden.

— Sant, sade doktorn. Jag önskar ni ville komma till mig med rosor, när jag knogat slut.

— Till er skulle jag vilja bära hela fång med rosor varenda dag av ert liv för allt ert välsignade knog.

Med ett varmt handslag skildes vi åt.

Sköterskan öppnade för mig och hjälpte mig av med kappan. Kapten Lorens sov för tillfället, upplyste hon, men hade flera gånger frågat efter mig och lovat henne att få fritt, medan jag var där. Han hade yrat de senaste nätterna, berättade hon, och talat om att han skulle ut och segla och att mamsell Elisabeth väntade bakom

sjöboden. Det lider nog mot slutet, tillade hon, för han har varit sig så olik, mycket beskedligare och svär inte över mig, när jag läser ett kapitel ur boken, utan ligger tyst och dåsar. Medicinen står på hyllan, om fru Brandin vill ge honom en matsked klockan 1. Skulle han bli orolig, så är hushållerskan hemma och nära till hands, om frun ringer.

Hur sakta jag än rörde mig, vaknade dock den sjuke och hälsade mig med ett igenkännande leende. Då jag lade rosorna i hans hand och sade att de vuxit på mamsell Elisabeths träd, såg han generad och villrådig ut, som om han inte visste riktigt vad han skulle göra med dem. Då jag erbjöd mig att sätta dem i vatten, såg han ut, som om han lättats från en tung börda.

— Det är första gången i sitt liv gubben får blommor av någon, ser frun, därför vet han inte hur han skall tacka.

Du har väl inte gett några heller, tänkte jag för mig själv, men högt sade jag bara att det inte var för tidigt han fick några nu.

— Fru lektorskan tycker nog att jag är en stor skurk, det har hon låtit mig förstå, fast hon alltid varit vänlig och slätat över, när fröken Aurore dragit kjolarna åt sig för att inte komma i beröring med en sådan som Nils Lorens. Jag vill inte försvara honom — han får nog sin dom. Blir den barmhärtig, så är det hennes förböner, lilla mamsell Elisabeths, tänker jag. Sen lektorskan talade om henne, har hon inte varit ur mina drömmar. Säg mig en sak — han försökte resa sig upp, men sjönk tillbaka mot kudden — visste hon om hurudan jag var? Tror frun hon vet det nu?

De blodsprängda ögonen stirrade in i mina, som om de ville tvinga fram sanningen.

— Nej hon trodde att ungdomsvännen Nils drunknat vid ett skeppsbrott, och i den tron dog hon.

— Och nu — vet hon det nu? Det låg ångest i rösten, och hans skälvande händer knäpptes samman som i bön.

— Det tror jag inte hon vet. Dit hon trodde sig gå, når inga skvallerhistorier, det kan jag försäkra kapten.

Gubben blev så tröstad av mitt svar att han lät höra ett svagt eko av sitt gamla skratt, men det retade mig inte som förr. Jag började känna medlidande för detta usla, fattiga liv, som ovetande skänkt glädje åt en enda och med vett och vilja sorg åt så många andra. Nu i dödsstunden kom detta enda minne som en motvikt till självförebråelserna.

— Människan här — sköterskan, vet jag — har läst för mig om rövaren på korset. Hon tyckte visst det kunde passa in. För mamsell Elisabeths skull — ja, också för drätselkammarens och husägareföreningens skull, det är för sent göra sig bättre än en är — ville jag gärna sätta upp ett gåvobrev, så jag har bett en häradshövding komma hit och hjälpa mig, så att det blir riktigt. Det är kanske inte bra, att han ser lektorskan, när han kommer.

— Gäller — gäller det där gåvobrevet Babylon? Jag kunde inte återhålla frågan.

— Jo, nu lyser hon upp, lilla frun, och det skall hon ha tack för. Men gå nu och hälsa svägerskan, att nu kanske hon inte tänker så styggt om mig.

Jag tog en bil för att komma fort nog till Aurore med nyheten. Hon var just hemkommen från stationen, dit hon följt sin lilla skyddsling, och föreföll trött och nedslagen. Som solljus över mörka vatten, så verkade underrättelsen.

— Faster Elisabeths gärning, utbrast hon och gömde ansiktet i sina händer.

Det var nu egentligen min gärning, tyckte jag,

men jag avstod så gärna hedern åt »ma mère blanche». Utan henne som medel hade jag ju intet kunnat uträtta.

— Det gåvobrevet kan åtminstone inte överklagas på grund av donators brist på sina sinnens fulla bruk, sade doktor Kull, då han kom in för att »värma sina händer». Klart och redigt, utan att stappla på en bokstav, dikterade han gåvobrevet för häradshövding Lanner. Denne såg visserligen mycket häpen ut, när han kom till namnen på de personer, vilka med full och okvald besittningsrätt skulle förfoga över det tomtområde, som benämnes Babylon, samt alla därå befintliga byggnader: fröken Aurore Brandin, fru Märta Brandin och fru Signe Olofsson, född Brandin. Tre fruntimmer — och de två omyndiga på köpet!

Häradshövding Lanner hade fått i uppdrag att snarast möjligt vidtaga de juridiska åtgärder, som voro av nöden rörande lagfart och sådant.

Signe och jag gjorde vår donator ett gemensamt tacksamhetsbesök. Aurore kunde ej förmå sig att vara med; och jag tror nästan, att han gladdes mer åt glädjen han gjort oss än förargelsen han berett staden och husägareföreningen.

Gåvobrevet påskyndade ju i hög grad våra planer. Svårigheten var nu att under det byggnadsarbetet pågick finna bostäder åt de husvilla. Den privata byggnadsföretagsamheten hade icke på de senaste åren inriktats på smålägenheter. De s. k. stadens hus voro lika obeboeliga som husen i Babylon.

Aurores plan var nu att be Ingrid resa till England och studera trädgårdsstäder. Vad som först väckt Aurores tanke på en sådan undersökning var en artikel i en engelsk tidning under rubriken: »En stad under moderligt hägn.»

— Jag måste skaffa mig reda på hur det samhälle ser ut, som har en mor, sade Aurore, och

det gjordes upp, att när Ingrid fann något särskilt tilltalande i fråga om arbetarbostäder, så skulle hon telegrafera efter Aurore, så att de tillsammans kunde sätta sig in i företaget.

Efter en veckas tid kom det väntade telegrammet: Idealet funnet. Oldham, Manchester. Är gäst hos borgmästaren, mrs Sarah Ann Lee.

Följande dag reste Aurore, sedan hon först jämte oss andra följt kapten Lorens till graven.

*

Vårt hem hade så småningom blivit samlingsplatsen för släktens ungdom, till en början åtminstone mot föräldrarnas önskan — »Märtas små egenheter» voro inte alldeles ofarliga — men som vanligt, då ungt strider mot gammalt, så går det unga av med segern, och så även här. Helgas trygga vänlighet och Åkes sprittande goda humör voro stora dragningskrafter. Var det någon, som behövde hjälp med en eller annan svårighet i skolarbetet, så var Helga alltid färdig med råd och dåd, men var det fråga om något upptåg eller någon plan, där fantasi och företagsamhet krävdes, då gick Åke i spetsen.

Jonas och Alice, Agnes, Lilly och Maria — Victorias tre flickor — och Ann-Louises små bleksikten med moderns stora förskrämda ögon brukade under vintern samlas hos oss ett par gånger i veckan. Övre hallen stod till deras fria förfogande. Ofta ökades gruppen med andra kamrater. Nog hände det ibland, när glädjen blev alltför stormande, att Jan låste dörren om sig, men han yttrade aldrig något ogillande, och jag bara njöt av barnens glädje, njöt intensivt. Ibland tog jag mitt arbete och satte mig hos dem och pratade en stund. Det var vid ett sådant tillfälle som Alice frågade, om jag inte tyckte det

var förfärligt orättvist att Helga fick en anmärkning för att hon sagt att den nya tyska översättningsboken var fånig. Jag hade inte ens hört, att Helga fått någon anmärkning, och då hon ingenting sagt själv, ville jag inte fråga nu, men bra gärna ville jag veta varför boken var »fånig». Helga såg upp från boken hon läste i, då hon hörde sitt namn och förstod vad det var fråga om.

— Asch, den där gamla anmärkningen — den kom jag inte ihåg.

— Vad var det du fann fånigt då? frågade jag.

— Jo, vi hade fått en ny tysk bok att översätta. En förtjusande bok, sa fröken. Så var det första dagen vi läste i den, och det blev min tur att översätta beskrivningen på hjälten — det var nog honom fröken fann så förtjusande. »Han verkade så sant manlig i sin styrka», stod där, »man såg genast att han tog sig av allt som var svagt och hjälplöst, såsom fattiga och sjuka, barn, kvinnor och kattungar». Det var sammanställningen jag tyckte var fånig: kvinnor och — kattungar! Kvinnorna är inte hjälplösa, såvida de inte är sjuka och fattiga, och dom hade han ju redan på sitt understödsprogram. Boken är fånig, sa jag, och alla flickorna höll med mig, men fröken blev ond och sa att jag var näsvis och gav mig anmärkningen. Vill du spela schack, Jonas?

— Ja, om du erkänner att du är likställd med en kattunge, svarade Jonas, en storväxt, godmodig pojke på femton år.

— I ett fall ja — jag kan klösa!

Helga rusade emot honom med fingrarna krökta till anfall, och en vild jakt började, som slutade med att Helga måste be om fred.

— Erkänner du dig besegrad? frågade Jonas.

— Ja, av den råa styrkan, medgav Helga, varefter de i god sämja spelade ett parti schack.

— Tant Märta — det var åter Helgas röst — nu vet jag skälet varför männen inte vill ge kvinnorna rösträtt. Jonas säger att det är därför att de är rädda för att inte få behålla sina ovanor.

— Snälle Jonas, vem har lärt dig det? frågade jag.

— Ingen, svarade han och tillade med självkänsla, att det var väl ingen konst att hitta på själv.

— Om fyra år skall jag gå in i F. K. P. R., sade Alice.

— Om du får för pappa och mamma, inföll Jonas.

— När jag är gammal nog för att ingå i det heliga äkta ståndet och bestämma vem jag vill ha, så bör jag väl vara gammal nog för att bestämma vilken förening jag vill vara med i.

— Fy så okvinnlig!

Ake hoppade upp på en stol, stack fingrarna i västens armhål och härmade doktor Stiels nasaltoner.

— Den sanna kvinnan vill icke gå utom sin sfär, där naturen satt henne på en bestämd stol med små trevliga spikar i sitsen, och nu talar en röst till henne: Si denna behagliga plats haver jag, din herre, ordnat åt dig att du må framleva ditt liv i stilla ljuvlighet och lycksalighet, det är ett syndigt misstag av dig att spikarna förorsaka dig smärta, de äro tvärtom ditsatta för din nytta och förnöjelse. Det måtte jag veta, som själv placerat dem där med mycken omsorg och nitälskan för ditt sanna väl, som du inte själv förstår, därför att du inte förstår din natur.

— Blott paddan under harven vet
precis var varje pinne bet,

deklamerade Helga.

— Akta dig, Åke, varnade jag, du råkar nog en vacker dag i onåd hos doktor Stiel.

— Det är jag redan på grund av fädernas missgärningar i första led. Du kan väl förstå att han försöker hämnas på mig för att pappa stukade till honom på det stora rösträttsmötet.

— Vi pojkar vet nog varför männen är så onda på rösträttskvinnorna. — Det var Jonas, som talade.

— Jag hörde vad farbror Vilker sa hemma på herrbjudningen.

— Nå säg det då, bad Alice.

— Det är ingenting man kan säga åt flickor, svarade han och rodnade.

— Kanske ni kan säga det åt mig, pojkar? Det var Jan, som stod vid foten av trappan, lockad av det högljudda skrattet, och hade fått höra senare delen av samtalet.

Jonas och Åke gingo genast med honom in i hans arbetsrum.

— Varför kan inte vi flickor få vara med? Alltid ska vi hållas utanför? knotade Alice.

— När pappa ville tala bara med pojkarna, så hade han säkert skäl för det, försvarade Helga.

Jag kom ihåg släktens fruktan för att Jan-Gabriels barn skulle växa upp utan auktoritetskänsla, därför att denna icke inskärptes hos dem med ris och rotting. Få människor — allraminst barn — kunna reda sig utan någon att se upp till som en ledare och ett föredöme, och så mycket gott finns det i den mänskliga naturen, där den ännu är oförfalskad, att det blir den själsligt högt stående personligheten, som blir auktoriteten för dem. Barn äro omedvetna människokännare, deras instinkt leder dem sällan vilse, inte ens bland främlingar, hur mycket mindre bland deras närmaste. Jag prisade inom mig mina barn lyckliga, som icke behöva söka auktoritet utanför det egna hemmets port.

Mina funderingar avbrötos av Emma, som an-

mälde att bordet var serverat — »syltpannkakorna står redan på bordet». Emma dröjde ett ögonblick i dörren för att få se verkan av de magiska orden. Hon bar ett brett leende över sitt ansikte, då hon slöt dörren efter sig, vittnande om att hennes förväntningar icke blivit besvikna. Under jubelrop skedde allmän rusning utför trappan. T. o. m. Ann-Louises små stillsamma gossar läto höra sina gälla röster.

Efter en stund kommo Jan och gossarna ut från arbetsrummet. De sågo allvarliga ut, vilket dock ej hindrade pannkakornas åtgång. Emmas leende växte i bredd för varje ny lagg hon fick servera rykande varm.

— Varför har vi aldrig så roligt hemma? klagade en av Ann-Louises små gossar, då det på slaget åtta blev fråga om uppbrott.

— Därför att din mamma är så klen och har så mycket att sköta med dina små syskon, svarade jag honom.

— Och så blir pappa så ond, när vi stojar, tillade han.

Jag hade mycket svårt att förena begreppet stoj med dessa små späda, genomskinliga drivhusplantor. Herregud, om jag finge ha dem på gödkur i soltornet!

Vi hörde redan barnens röster ute på trappan, då Jonas hastigt kom tillbaka och blodröd i ansiktet rusade fram till Jan och slog armarna om honom, utan ett ord. Lika hastigt for han på dörren igen, där han, ovig och klumpig i sina rörelser, slog omkull paraplyställlet med en väldig skräll. Jan såg efter den förvuxne pojken med ett halvt vemodigt, halvt roat leende, och jag såg på Jan och på Åke, som rak och stolt stod bredvid honom — det var som om han vuxit minst fem tum.

— Mor — Helga hade tagit sig för att kalla mig så i högtidliga ögonblick — nu sjunger det hosianna inom dig, gör det inte?

Om det gjorde!

*

Ingrid Bertrands beslut att resa till Amerika var icke uppgivet, endast uppskjutet genom den mellankommande studieresan till England. Inga böner och inga argument från vår sida kunde hålla henne kvar. Sista gången jag sökte övertala henne — det var innan hon reste till England — svarade hon mig i en ton så trött och hopplös att den måste tysta alla vidare övertalningsförsök från min sida.

— Jag har fyra alternativ att välja på, sade hon, resa, leva på andras bekostnad, svälta ihjäl, eller taga mitt eget liv. Anser du inte att det är hederligast — det är ingenting annat det är fråga om — att välja den första utvägen? Tror du inte att jag känner resan som en skam, som om jag för en missgärning vore bannlyst från mitt fädernesland. Antagligen kommer jag att misslyckas även därute, men så har jag åtminstone försökt att inte lägga ned vapnen, förr än jag är fullständigt besegrad.

Resan till England gjorde henne emellertid synbarligen mycket gott. Hon var ivrigt intresserad av byggnadsföretaget i Babylon efter mönster av Oldham. Det kom glans i de trötta ögonen och en skymt av färg på de bleka kinderna, då hon skildrade livet i Oldham under dess kvinnliga borgmästares moderliga omvårdnad. Inga raka, nervpinande gator i jämna rutor, med hus stöpta i samma ledsamma form, utan varje bostad som en liten värld för sig med slingrande vägar mellan gräsplaner och träddungar. Intet hus fick ha

mindre än tre rum med badrum, elektriskt ljus, kokgas och egen trädgård. Och så lekplatserna! Och friluftsbaden!

— Tänk dig — hon låg tillbakalutad i stolen och såg med strålande ögon in i brasan, som muntert sprakade i den öppna spiseln — vilka friska och lyckliga barn, som skall växa upp i detta Babylon, när vår kooperativa byggnadsförening bara blir färdig. Allt är ju så väl förberett, och jag känner mig som Moses, som från berget Horebs höjd fick skåda det förlovade landet och sedan lägga sina ben att vitna i ökensanden.

Hon hade bett mig och Ella Blickert att hjälpa henne med packningen för avresan. Det blir som ett slags tröst för mig, när jag ensam packar upp därborta, sade hon.

Ella hade åtagit sig att efterträda henne som sekreterare i F. K. P. R., och under det jag tömde ut byrålådor och linneskåp, sutto Ingrid och Ella vid skrivbordet och sorterade brev. Jag måste lägga ifrån mig den linnehög jag höll på att ordna, då jag hörde ordet »rösträttsbrev» och frågan: »ska vi bränna upp dem olästa?»

— Det kommer inte att ske, protesterade jag, inte minsta lilla lapp får förstöras! Sådana dyrbara kulturdokument kastas inte i elden. De kommer en dag att förkunna sanningar om vår tid, som säkert slår eftervärlden med häpnad. Har ni inget samvete inför kulturhistorisk forskning?

— I ett par av breven, i många förresten, står det uttryckligen: »bäst att bränna». Hur ska vi göra med dem, tycker du? frågade Ingrid.

— Dem ska vi bränna sist av alla, för de är naturligtvis de värdefullaste. Vi kan ju gallra, om ni så vill, men förstöra dem olästa vore synd mot den Helige ande. Skulle ej en aning om allt

detta offerväsen under de många åren komma till våra barns och barnbarns kännedom? Kanske vara dem till hjälp i deras kamp?

— Jo visst har Märta rätt, instämde Ella, det är som att kasta ifrån sig vapnen, innan segern är vunnen. Om vi redan hade fått rösträtt, vore det ju en annan sak.

— Men å andra sidan, sade Ingrid allvarligt, bjuder det mig emot att utlämna andras brev. Det har alltid förefallit mig ohederligt att folk visar brev de mottagit och kanske använder dem i syfte att skada brevskrivaren, som trott sig ha med en hederlig person att göra. Låt oss åtminstone gallra och sen försegla återstoden i ett konvolut med påskrift: Får endast öppnas av ordföranden eller sekreteraren i F. K. P. R.

— Ett annat sätt vore ju, föreslog Ella, att återställa dem till avsändarna.

— För att de genast ska förstöra dem naturligtvis. Nej tack, du. Då är det bättre vi gallrar. Se här bara — jag hade tagit ett brev ur högen och träffade, efter uppgifter om en turné, på följande passus: »Tack för dina ord om min man! Det är visst något slags etikett att man inte får tala väl i alltför starka ordalag om sin kamrat i äktenskapet, men oss emellan tror jag han är unik, och hederligare, ärligare i sin politik finns ingen i Sveriges land. Hans omutliga heder och ilskna entusiasm beundrar jag mera än hans rent intellektuella begåvning.» Skall man förstöra ett sådant testimonium? Tror ni inte att brevskriverskans man eller barn skulle en dag vara glada att se det brevet? Och så visar det väl med all tydlighet att vi inte alla är Megäror och Xantippor, som det sjunges i alla tonarter.

— Här är ett annat med samma handstil, inföll Ella, och där står följande bön: »Du bränner

snällt brevet, att det icke månde falla i klorna på någon kvinnorösträttskampshistoriker.»

— Det lägges absolut i konvolutet.

— Här är också ett med påskrift: »Bränn för all del! Inga förödmjukande sanningar till eftervärlden om vårt omätbara knog. För vad? För att i en oöverskådlig framtid stå som en död punkt på de politiska partiernas önskelista. Bränn vittnena om våra nederlag!»

— För min del kan jag inte fatta, att det är vi rösträttskvinnor, som behöver skämmas för nederlagen. Det blir nog andra, som kommer att träffas av framtidens löje. Det brevet gömmes.

Ella måste gå hem före tio; hon hade ingen portnyckel och den gamla fröken hon var inackorderad hos hade ingen telefon.

Jag ringde hem och sade, att jag stannade hos Ingrid över natten för att gå igenom och ordna rösträttsbrev.

Vi lade mera ved i spiseln och satte oss på den vita björnfällen framför brasan med breven på ett par låga pallar. Under långa stunder hördes endast prasslet av pappersarken, som vändes, och av ett och annat brev, som kastades in i elden; de flesta vandrade in i det stora kuvertet. Ibland voro vi dock tvungna att ge luft åt våra känslor. Det fanns så många uttryck av rörande troskyldighet, av brinnande entusiasm och av ärlig vilja och osjälvisk offervillighet. Somliga av breven små stilistiska mästerverk, andra mödosamt hopsatta, överflödande av skrivfel. Men av den hatfulla indignation, som enligt mångas påståenden skulle ligga till grund för rörelsen, fanns icke ett spår.

Det var väl troskyldigt om något att lita på intresse och löften 1906. Eller att 1909 sända jubel över land och hav: Konstitutionsutskottet

har tillstyrkt rösträtt och valbarhet åt kvinnor i båda kamrarna. »Trodde vi inte i mörkare stunder», tillägger den hänförda brevskriverskan, »att den händelsen skulle ingen av oss få uppleva!» Var är nu din vackra tro, Ellen Hagen?

Vad har den stora händelsen lett till? Till nya besvikelser och nya ansträngningar, offer av tid, krafter och pengar. »Vi slita ut oss», skriver en av de arbetande, »och varför hjälper man oss inte? Varför öser de inte pengar över oss, kvinnor som har sådana, utan låter oss släpa så oerhört?» Och hon har rätt. Av de tiotusentals rösträttsföredrag, som hållits, äro säkert endast ett 100-tal betalda. Nästan alla de aktivt arbetande äro självförsörjande kvinnor, som ge sitt arbete, sin tid, sin hälsa och sin kraft.

Ibland lästes ett förtvivlat: »Jag orkar inte längre.» Så träffar man på ett brev, skrivet med blyerts på sjuksängen, men fullt av planer för agitationsarbete ute i bygderna. »Nu blir det att börja på nytt den gamla hopplösa striden mot orättfärdigheten», lyder ett brev från 1906. »Att tala om strid är egentligen oriktigt. Att tigga och bönfalla är ju ingen strid, och vad göra vi annat i vår maktlöshet?»

I ett brev stod: »Jag kommer gärna och talar hos er, om ni kan ta föredraget före den 5 december, för sen skall jag ha min julbyk.» En annan skall hem till sin mans födelsedag, en tredje till någon av barnens dito, så inte glömmas de husmoderliga eller familjemoderliga plikterna för rösträttens skull, det bara jämkas för att få båda tillgodosedda.

Humoristiska skildringar från riksdagsläktaren saknades ju icke, där mäns hårda domar över kvinnor åhördes. Domar, som kvinnor logo åt, men gräto över i sina hjärtan, då de tänkte på

missförhållandena i samhället, sår som endast kvinnor kunne läka, brister som endast kvinnor kunna avhjälpa, ont, som endast kvinnor kunne förekomma, om de bara finge rätt därtill. Deras bästa strävan hånades och ringaktades av dem som ägde makten.

En snyftning kom mig att se upp från papperet jag läste i. Ingrid hade lagt sig på mattan och vilade huvudet på kudden. Över hennes kinder, som i det ojämna skenet från brasan föreföllo ännu tunnare än vanligt, föllo tårarna långsamt en och en. Jag strök med min hand över hennes hårfäste. Så djupa hålorna vid tinningarna voro, och så fuktigt håret kändes.

— Ingrid du har feber, utbrast jag oroligt.

— Det är ingenting, ingenting mot dessa rysliga brev — de förefaller mig som en dödsklagan av dräpta själar. Du kallade dem kulturdokument. Ja, en kultur som djävlarna i helvetet borde gnugga sina händer åt. Mäns solidaritet gent emot kvinnor är så fruktansvärd, att den kan kallas förbrytelse. Det är så synd om kvinnor — så gränslöst synd om kvinnor — men alla vet det inte, ser du, eljes —

Hon hostade till, och en blodström vällde fram över brevhögen framför henne.

Sedan jag givit henne vatten med salt i och utbytt kudden mot handdukar, telefonerade jag efter doktor Kull och bad honom komma genast. När jag kom tillbaka till Ingrid, låg hon med ett leende på läpparna, gladare än jag någonsin sett henne.

— Jag skrämde dig visst, sade hon och räckte mig handen. Men det hade varit otäckt vara ensam.

— Tala inte, bad jag. Du måste vara absolut stilla, så det går över.

Hon endast smålog till svar, och då doktorn kom, bar hennes ansikte samma lyckliga uttryck av fullständig ro och frid.

När vi lagt henne i hennes säng och doktorn, efter att ha varit på apoteket efter medicin och givit mig förhållningsregler för natten, beredde sig att gå och sade henne godnatt, viskade hon:

— Nu slipper jag amerikaresan, inte sant, doktor?

Han såg prövande på henne, så lade han sin hand på hennes och sade sakta:

— Ja, den slipper ni.

— Tack!

Hon slöt ögonen och föll snart därefter i sömn.

Timme efter timme satt jag och vaktade på hennes sömn, såg hur leendet alltjämt låg på hennes läppar. Så rent och vackert hennes ansikte var med den fina ovalen, den genomskinliga hyn och de långa, mörka ögonfransarna. Det blåsvarta håret föll i vågor över den vita, breda pannan. Det sjöd inom mig av upproriska tankar, när jag tänkte på hennes öde. Vilka förutsättningar ägde hon icke för ett rikt och lyckligt liv, till nytta och glädje för sig och andra. Och nu låg hon här, ännu ung till åren, pinad till döds av ondskan och hatet. Och de som dräpt henne skola rycka på axlarna, då de läsa dödsannonsen: »Gudskelov, en mindre som bråkar.» Eller de skola säga: »Stackars människa, det kunde ha blivit något av henne, om hon bara inte varit så ensidig.» Och de skola äta och dricka, skämta och le och vara hedrade och ansedda.

Fader, förlåt dem, ty de veta icke vad de göra!

På den sjukas enträgna böner skrev doktor Kull till Hessleby och frågade efter plats åt henne. Hon ville helst ha den billigaste plats, som stod att få, men då ingen sådan var ledig för flera månader framåt, måste hon nöja sig med den nästa, som slukade hela hennes knappa inkomst.

— Låt mig slippa att ta emot hjälp! bad hon så bevekande att vi måste rätta oss efter hennes önskan.

Ett par veckor senare följde jag henne till sanatoriet och lämnade henne där glad och nöjd avvaktande befrielsen.

Då jag tog avsked av henne, drog hon mitt huvud ned till sig och viskade en fråga. När jag knappt hörbart svarade ja — det föreföll mig så obarmhärtigt grymt mot henne — strålade hon av glädje.

— Så glad jag är, Märta! Det blir säkert ett praktbarn — lika duktigt som Ellens pojke. Så lycklig jag varit, som fått er vänskap. Men du får inte gråta — det tycker barnet inte om, förstår du. Nu har jag så mycket vackert att ligga och glädja mig åt — allt annat är som bortstruket ur mitt minne. Det finns i min ena skrivbordslåda ett slags testamente till F. K. P. R. Stugan är min, som du vet — jag fick den efter min mans faster, och så är det mina möbler och böcker, som kan realiseras. Det blir änkans skärv, ser du.

Jag visste, att när jag nästa gång såg henne skulle samma leende vila på hennes läppar, men livet vara borta. Under hela resan hem såg jag henne framför mig sådan jag sett henne, fin och själfull, alltid god och hänsynsfull mot andra. Och ändå — — —

»Ty, det, som drömmer vackrast, och det, som
blickar mildast,
brutalast och vildast
skall brytas mot jord och besudlas med mull.»

Besudla henne hade de icke kunnat — bara dräpa henne.

*

Aurore hade slitit sig lös från intresset att personligen följa arbetet ute i Babylon, där man höll på med anläggning av gator och ledningar för vatten och ljus, för att resa till Stockholm och åhöra debatten i rösträttsfrågan.

Hon lovade vid avresan att telefonera om utgången, och en liten grupp intresserade hade länge suttit i spänd väntan på signalen. Klockan började lida mot elva och ännu ingen underrättelse. Barnen hade fått tillåtelse att stanna uppe, sedan de förklarat att det inte fanns någon möjlighet för dem att somna förrän de fått veta hur det gått. Verandadörrarna till trädgården stodo öppna och doften från de knoppande balsampopplarna strömmade in i rummet. Alla hade bett att slippa annan belysning än den ljusa sommarnattens.

— Sjung något, Brita, bad Helga, sjung kantaten från rösträttskongressen i somras.

Brita gick genast till pianot och stämde upp med sin vackra och väl skolade röst de sista verserna i Sigrid Leijonhuvuds storstilade kantat, tonsatt av Elfrida Andrée.

Det faller en tändande gnista.
Det ljusnar runt om land,
och tusende lågor brista
med ens i brand.

De stiga, de smälta tillsamman
i rymd som vidgas, ny.
Och mäktig höjer sig flamman
med ens mot sky.

Brinn högre och liva och ena,
du våreld på bergets topp,
brinn högre i väkter sena,
tills dag går opp!

Vi hade alla fallit in i sången — det var inte första gången. »Mer, mer!» ropades och Brita gav oss sång efter sång, tills äntligen den väntade signalen hördes. Jag skyndade till telefonen och kände hur handen, som höll om luren, darrade.

— Frågan föll naturligtvis, ljöd Aurores röst hård och kylig av undertryckt rörelse. I Första kammaren 58 röster för, 86 mot, i Andra 140 för och 66 mot.

— Hur var debatten?

— Motståndarna tarvliga, sentimentalitet och cynism i broderlig förening. Våra försvarare briljanta, det är ju alltid en tröst att vi ha intelligensen och den politiska hederligheten på vår sida. Att svenska folket inte skulle ha tagit någon skada, om man fått utbyta några av ledamöterna nere i salen mot några av kvinnorna på läktaren, är mitt starkaste intryck. Hälsa alla!

Jag stod kvar vid telefonapparaten och relaterade samtalet med bortvänt ansikte, därför att jag skämdes att visa mina tårar. Vi hade naturligtvis inte väntat annat, men — man hoppas ibland på underverk. Då jag vände mig om för att gå fram till de andra, kände jag Jans kyss på min hand. Det var som om han velat be om tillgift å sitt köns vägnar, och det kan jag gott förstå med hans nobla tänkesätt och starka rättskänsla.

— Hu, så kallt det blev i hast, utbrast Helga, skall vi inte tända ljuset och stänga verandadörrarna?

— Jo, och ring så på Emma, att vi får in kaffet att värma oss med.

— Tänk, att kylan från Första kammarens stenbeläten kan tränga ända hit, inföll Åke.

— Den tränger långt den, må Åke tro, sade fru Olofsson med sorgsen röst. Den har frostbi-

tit mången spirande växt, som kunnat bli till välsignelse för land och folk.

— Jag tänker inte begagna min rösträtt, förrän Helga fått sin, förklarade Åke ridderligt. Hon är alltid styvare än jag i skolan, så det är väl inte mer än rättvist.

De sista orden hördes uppifrån trappan till sovrummen, dit barnen fått en vink att förfoga sig.

— Ja, nu ha de åter kastat oss utför branten, och nu blir det att börja klättra uppför igen, suckade Ella och tillade: För varje gång blir det svårare — och man blir tröttare — och bittrare — —

— När skall vi lyckas, tror ni? frågade Signe.

— Kanske inte förr än vi hotas av en stor nationell fara, sade Brita, såsom skedde i Finland och i Norge. De som har makt, delar inte godvilligt med sig av den åt andra. Allraminst åt dem de fruktar som samhällsfarliga — eller som konkurrenter. Det är det demokratiska genombrottet som skall hjälpa oss, det och ingenting annat.

— Mödrarna skulle uppfostra sina söner till större aktning för kvinnor, inföll Ella.

— Stackars mödrar, sade fru Olofsson, som själva lever under förakt, förmår inte mycket i den vägen. Hur ofta är det inte just de finaste och mest självuppoffrande, som blir mest nedtrampade. Gud vete var hjälpen ligger.

— Det skall jag säga, ropade Brita och sprang upp som en fjäder ur den bekväma vilstolen. Det finns fyra kulturmakter, som skulle kunna åstadkomma något, men de tre åtminstone gör alldeles tvärtom. Vad gör kyrkan med sin gammaltestamentliga uppfattning, vad gör skolan och vad gör pressen? Det är kanske galet att kalla hemmet en kulturmakt — under nuvarande förhållanden. Ett barn ringaktar inte sin mor —

hurudan fadern än är — förrän det kommer i skolan, där det systematiskt får lära sig det.

— Jag trodde du skulle tagit fru Justitia med, inföll Jan. Hon är en trogen illustration till påståendet att kvinnorna är värst mot varandra.

— Därför, ser du, svarade Brita, att hon är ett troget eko av den folkmening de där tre matadorerna skapat. Så länge kvinnan inför dem står som en lägre varelse, ett slags farlig naturkraft, som skall tämjas till lydnad. Jag är själv lärarinna, och jag säger att skolan har ett fruktansvärt ansvar för den ringaktning som kvinnorna lider under. Och jag tar inte en gång flickskolan fri. Eleverna uppfostras till harem och inte till liv, till kvinnor och inte till människor.

Jan hade satt sig till pianot, och nu brusade de första tonerna av Marseljäsen genom rummet. Min första impuls var att rusa fram och be honom sluta — jag kunde inte stå ut med den just nu, tyckte jag. Men så fick melodin sin gamla trollmakt över mig — för den hänförelse och lycka den skänkt miljoner av människor må förlåtet varda att den varit en lögn för ännu flera — som för oss nu. Jan började sjunga orden, och snart stämde vi in den ena efter den andra.

Nytt mod! Nya tag! Med denna hälsning skildes vi. Den nya dagen började redan gry.

*

En dag i början av september kom Åke hem från skolan, kastade böckerna ifrån sig, och sade i kort, dämpad ton:

— Det är fråga om att relegera mig från skolan.

Jag såg tyst på honom. Det vackra, öppna gossansiktet med de fina dragen och det vanligen

så glada och frimodiga uttrycket var blekt och liksom förstenat i trots och lidelsefullt hat.

— Vad är det, gossen min?

Jag lade min arm om hans hals och förde honom in i Jans rum, där jag drog honom ner bredvid mig i soffan. Med huvudet mot min skuldra brast han i våldsam gråt, så såg han plötsligt upp:

— Jag har inte gjort något ont, mor.

— Det vet jag, min käre gosse. Och det vet din far också. Gråt nu ut, så talar vi om saken sedan. Du skall få se att vi nog reder upp den.

— Men jag ber inte om ursäkt! Aldrig, aldrig, aldrig i livet! Det är jag, som är den förolämpade, vad de än säger i sitt kollegium.

— Du vet väl att ingen kan tvinga dig att be om ursäkt för ett fel, som du inte begått. Och jag har så obetingat förtroende för din hederskänsla, att jag ställer mig på din sida utan att ha en aning om vad saken gäller.

Han räckte mig de av gråten skälvande läpparna, som en liten baby skulle ha gjort i sitt behov av ömhet och tröst.

Så fann oss Jan vid sin hemkomst från skolan. Han blev icke överraskad, emedan en av kamraterna förberett honom på att det varit något slags gruff med pojkarna under doktor Stiels lektion. Denne hade kommit som en stormvind uppför trappan till rektorns rum och skrikit att den förbannade brandinske lymmeln skulle han väl få bukt med till sist.

Åke hade nu lugnat sig så pass att han kunde någorlunda sammanhängande redogöra för förloppet. Doktor Stiel hade, som han ofta gjorde — mest för att utmana Åke, trodde denne — bragt kvinnofrågan på tal, särskilt rösträttsfrågan och vädjat till pojkarna, om de verkligen tyckte,

att sådana höns skulle ha politisk rösträtt. Då hade Åke bett att få framställa en fråga.

— Fråga du, så skall du nog få svar på tal, min gosse, hade doktor Stiel sagt.

— Och då sade jag, att det skulle vara intressant att veta, hur doktor Stiel kommit till världen, fortfor Åke, om han blivit utkläckt i en hönsgård. Vi pojkar var födda av kvinnor och ärade och hedrade våra mödrar, som det står i fjärde budet att man skall göra. Längre hann jag inte. Han ryckte till sig linjalen och med den i högsta hugg rusade han rakt på mig, röd som en kokt kräfta i ansiktet. — Slå inte, doktor Stiel, sa jag och såg honom rätt i ansiktet. Alla pojkarna hade rest sig upp, som om de ämnade försvara mig, och Jonas — han blir väl också relegerad — knöt näven under hans näsa och sa: Lukta på den, doktorn!

Åkes förgråtna ansikte upplystes av ett svagt leende vid minnet. Jonas' nävar voro ett slags rättsinstitution vid läroverket. Med dem skipade han lag och rätt bland kamraterna med samma skicklighet och oväld som hans far, borgmästaren, i domsalen.

— Olyckan är, sade Jan, att vi tillåtit dig ett alltför fritt språk här hemma, och du är för ung och outvecklad för att kunna skilja på, när det passar eller inte.

— Men pappa, det måtte väl passat nu? Varför skall han få tala illa om kvinnor, så snart han kan leta upp ett tillfälle. Allt ont, som hänt i världen, är deras fel, säger han. Vad skulle du ha gjort i mitt ställe, pappa?

Det ryckte misstänkt kring Jans läppar. Så svarade han:

— Jag hoppas att jag — gjort som du.

— Pappa!

Gossen slog båda armarna om hans hals och kramade honom.

— Du är den stiligaste farsa, som finns i hela världen!

Efter några dagar utföll domen: offentlig avbön inför hela klassen eller suspension för ett år. Jonas gjorde avbönen enligt ett formulär, uppsatt av hans far och som Jan kallade för »juridikens högsta triumf av obegriplighet». Pojkarna togo avskrifter av det dyrbara dokumentet, som ofta lär ha kommit till användning, tills doktor Stiels begrepp klarnade, och han ersatte det med ett formulär av eget fabrikat att tillämpas vid framtida behov.

Åke slapp naturligtvis att göra avbön, och vi kommo överens om att flytta honom till ett läroverk i Stockholm. Jan talade med rektorn om doktor Stiels sätt att reta barnen till vrede genom att tala illa om kvinnor, vilket pojkarna uppfattade som riktat mot deras mödrar och systrar. Rektorn medgav det befogade i framställningen och lovade tala med doktor Stiel om saken.

*

Jan hade tagit sig tjänstledighet under höstterminen för att ostört kunna ägna sig åt sitt författarskap, och då han för arkivstudier behövde vistas i Stockholm kom detta bra tillpass för att hjälpa Åke över de första svårigheterna. Känslig som gossen var, kunde händelsen i skolan icke undgå att göra ett djupt intryck på honom. Därtill kom den första skilsmässan från hemmet. Under vårterminen skulle han bo hos Wares. Inflytandet av Ellens glada och moderliga kamratskap var just vad Åke under nuvarande förhållanden behövde. Strax efter uppträdet i skolan hade han blivit bjuden till Warelid, där Ellen i all-

varets stund visade sig vara hans vän lika mycket som förut när det gällde lek och upptåg.

— Emil säger att han kan inte på villkor undvara oss, förklarade Ellen, då hon omtalade att hela familjen skulle bo i Stockholm under det riksdagen pågick. Gott han inte en vacker dag tar Ola med sig in i andra kammaren, slutade hon. Det trodde jag också kunde hända efter de idylliska familjescener jag varit vittne till i deras hem. Jans erfarenhet är dock den mest betecknande. Han kom en dag till Warelid för att tala med Emil om en gemensam angelägenhet och fann honom i barnkammaren, sysselsatt med att manikurera Olas små nypor, under det att Ellen satt inne i Emils rum och — skrev en motion i vägfrågan. — »Rasande bra hopkommen», försäkrade Jan, och som Emil hade stor heder av. Han är själv den förste att erkänna hennes värdefulla hjälp i arbetet. Vid denna periodens slut lämnar han riksdagen; hans affär, landstinget och kommunen ge honom mer än tillräckligt att sköta, säger han. Ellen småler och i det leendet ligger en undran om det inte är Ola som är närmaste anledningen och sedan hon själv.

Resan till Stockholm hade blivit uppskjuten tills den stora dagen gått av stapeln, då grundstenen skulle läggas till det första hemmet i det nya Babylon. Helga och Åke hade under de senaste dagarna haft hemliga överläggningar med Jan och Brita Olofsson, som jag förstod att jag borde icke låtsas om.

Doktor Kull överraskade oss en afton i barnkammaren, då Lill-Margaret fick sitt bad under Helgas överuppsikt. Överraskade är knappast rätta ordet, ty han hade nästan dagligen en eller annan förevändning för sitt besök vid denna tid, alldeles som han förr brukade komma in »för att

värma sina händer». — Men denna afton hade han ett verkligt ärende, nämligen en hälsning från stadsarkitekten att grundstenen kunde läggas vilken dag som helst.

— Det faller väl av sig själv att det blir mor Märta — alltsen Lill-Margarets födelse hade han ändrat min titel — som lägger stenen och håller talet.

— Absolut nej, doktor, min misslyckade debut som talare övervinner jag aldrig. Jan kan väl göra det? Eller stadsarkitekten, som hela tiden visat så stort intresse?

— Det skall han ha ett hederligt tack för. Men jag håller styvt på att det bör vara en av er kvinnor, som startat hela företaget. Eller kanske vi skall anmoda borgmästaren eller prosten?

— Tack, då gör jag det hellre själv, trots allt. Jag hoppas dock Aurore gör det. Hon som lagt hela sin själ i företaget, offrat tid och pengar är väl närmast till det. Däremot skall jag gärna åtaga mig värdinneskapet vid festen för dem som varit med om arbetet. Det praktiska ligger bäst för mig, som doktorn vet.

Saken visade sig emellertid vara inte så enkel som doktorn och jag i vårt hjärtas enfald hade trott. Man hade att taga hänsyn till »staden» — vilken borgmästaren ansåg sig representera — som, när den väl hunnit svälja sin missräkning ifråga om utvärdshuset, accepterade byggnadsföretaget, som om det varit ett under åratal ömt omhuldat skötebarn. Det blev som vanligt vid svårigheter Jan som fick ordna det hela.

Borgmästaren anmodades att läsa upp en avskrift av kapten Lorens gåvobrev, som skulle muras in i byggnaden. Men själva denna handling skulle utföras av Aurore. Uppdraget gjorde henne tydligen nöje och hon åtog sig det utan

invändning. Hon verkade så harmonisk, med glädjeskimmer över det fina, själfulla ansiktet, där hon stod i den lilla grupp av de närmast intresserade, som blivit underrättade om högtidligheten. Luften var hög och blank och höstsolen kastade sitt sken över den som genom ett trollslag förvandlade nejden. De gamla förfallna kåkarna voro borta och i deras ställe såg man trädkantade nyanlagda vägar, öppna planterade platser, avröjda tomter för uppförande av de nya hemmen; ledningar för vatten, gas och elektricitet klara och redo. Från flaggstången i barnträdgården vajade flaggan och bakom alltsammans lyste havet stålblått.

Sedan borgmästaren med sin torra protokollsröst läst upp kapten Lorens gåvobrev och erinrat om hur denna storartade gåva till förmån för givarens födelsestad möjliggjort detta för samhället så viktiga byggnadsföretag, harklade han sig grundligt, som om han velat säga: Passa på, nu kommer det! — I detta sammanhang — fortsatte han så — var det för honom en stor tillfredsställelse att få meddela det samtliga arvingarna efter avlidna fröken Elisabeth Brandin beslutat överlämna hennes kvarlåtenskap, uppgående till 120,000 kronor, till byggnadsverksamheten i Babylon. Summan ställdes utan något som helst villkor till byggnadsföreningens styrelses fria förfogande att användas för företaget.

Det var Jan och Aurore, understödda av Signe och hennes pastor som fått detta genomdrivet. Faster Elisabeths övriga arvingar hade haft svårt att finna sig i en så opraktisk metod istället för fonden med Brandinska namnet, som yttermera skulle ökat släktens anseende och tillförsäkrat den samtidens och eftervärldens tacksamhet. Men när Jan och Aurore slagit sig ihop om en sak var den tämligen säker om framgång.

Borgmästaren överlämnade, efter uppläsningen, med några ceremoniella ord de båda pergamentsrullarna med vidhängande sigill till Aurore, som intog hans plats på talarstenen. Hon talade om *Det nya* som kommer, som behöver vård och stöd om det skall bli till välsignelse. Hon framhöll allas vår plikt mot släktet, att bereda de unga tillfälle till fysisk hälsa och sund andlig utveckling och visade hur detta endast kan ske därigenom att barnen få växa upp i hem som förmår väcka kärlek till trevnad och hemliv — det bästa medlet att skapa en god medborgare och en lycklig människa. Må många, många sådana fostras i dessa hem, till vilka idag lägges — -

Stadsarkitekten hade ur hennes hand emottagit pergamentsrullarna och stuckit in dem i den för ändamålet avsedda glaskapseln samt ordnat tillbehören för inmurandet av stenen. Alla sågo med undran Aurores tvekan, hur färgen på hennes kind försvann och glansen i hennes blick slocknade, i det hon stirrade på sina händer — Aurores vackra, aristokratiska händer som vi brukade beundra — utan att avsluta meningen. — Så höjde hon sin blick och lät den glida över den lilla gruppen tills den stannade vid en ung kvinna med ett barn på armen. Hon vinkade henne närmare och då kvinnan — hustru till en av arbetarna vid bygget — stod vid hennes sida, sade hon med fast stämma i det hon fattade hennes hand:

— Denna hand som är hård och valkig av arbete för hem och barn är värdigare att lägga grundstenen till dessa hem än min, som är vit och mjuk av ett liv i lyx och overksamhet. Det är inte sådana kvinnor — lyxkvinnor — som komma att bygga det nya samhällets hem och fostra det nya släktet — det är kvinnor som ar-

beta och som känna arbetets värdighet. Må välsignelse vila över de hem, till vilka grundstenen idag lägges!

Under det Aurore talade hade den unga modern i sin enkla vardagsdräkt och med barnet på sin arm med skälvande hand emottagit glaskapseln, som stadsarkitekten med blottat huvud räckte henne, och placerat den i den för densamma avsedda öppningen i muren samt fullgjorde med hans hjälp det övriga ceremonielet.

Aurores oväntade beteende hade följts med mycket olika känslor. För min del förstod jag henne fullkomligt och jag såg på Jan att det gjorde även han. Men många voro pinsamt berörda, allramest svåger Mulus, som efteråt förklarade att han inte ens blivit överraskad. Han hade längesen fått klart för sig att den gamla familjesägnen var sann: att i varje generation skall finnas *en* galen Brandin. Faster Elisabeth hade ju knappt hunnit komma i jorden, förrän Aurore upptog hennes mantel — narrkåpa skulle den egentligen heta. Mulus hade från allra första början ogillat att ett fruntimmer skulle utföra en så hedrande funktion, men hon var ju i alla fall en Brandin och därtill stadsfullmäktig, så det fick då i guds namn passera. Men — men — men — att i hans, borgmästarens närvaro låta en fabrikstös, som händelsevis går förbi med en barnunge på armen, utföra en handling som kommer att för evärdeliga tider inristas i stadens annaler, det — det är fullkomligt skandalöst. Fruntimmerspåfund!

Varje arbetsklädd ung kvinna var i borgmästarens ögon en fabriksflicka med ett eller flera barn.

Stackars Mulus! Lillys våtvarma omslag kom nog till användning efter all denna sinnesrörelse.

När stenen var lagd och Aurores sista ord förklingat, stämde Brita Olofssons skolbarn upp en för tillfället inövad sång:

»Vi är tusen små fåglar som sjunga,
sjunga om nästet åt ungarna små,
på blommande gren få de gunga,
och solen hon lyser och himlen är blå — — —»

Åkes poesi!

Detta var alltså hemligheten. Jag mötte hans och Helgas förväntningsfulla ögon som frågade: Minns du?

Om jag mindes! Det var ju hennes dröm som nu blivit verklighet — lilla ljuvliga *mère blanche.*

Jan stod bredvid mig med blicken långt i fjärran, där havet glittrade metallblått i solskenet. Jag visste var hans tankar voro och smög sakta min hand under hans arm.

Han vände sig emot mig med ett leende och viskade:

— Hör du »harpor i luften», Märta?

— Bättre upp, svarade jag med ett försök att bemästra min rörelse, jag hör livslevande människobarn sjunga om framtiden.

— Javisst, men harporna i luften är endast ett eko av lyckliga röster på jorden.

Han hade rätt — Jan har alltid rätt, därför att han är god och klok och rättfärdig.

[illegible] 15/3
57

60000114728
Göteborgs universitetsbibliotek